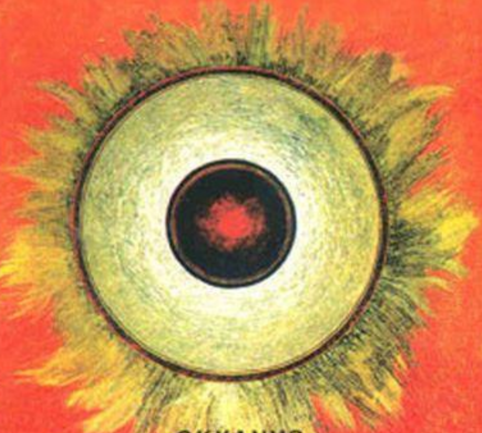
Kızılderililerin Dinleri

Werner Müller

Türkçesi: Alev KIRIM

OKYANUS

Werner Müller
KIZILDERİLİLERİN DİNLERİ

Kuzey Amerika Yerlilerinin Dinsel İnanışları

Türkçesi: Alev KIRIM

OKYANUS

Eski Amerikan Halklarının Dinleri Kızılderililerin Dinleri

•
Türkçesi Alev KIRIM
•
Yayma Hazırlayan Lütfü BOZKÜRT
•
Düzelti Esra BİLAL ¦; ..
Kapak Tasarım Nare EKİNCİ
•
ISBN - 975 -7200 -51-4
Ofset Hazırlık, Kapak Baskı, İç Baskı ve Cilt:
ÇİZGE Matbaacılık Ltd. Şti.
Tel.: (0212)485 56 28
•
OKYANUS YAYİNCİLİK VE YAPIMCILIK LTD. ŞTİ.
Ankara Cad. Konak İşhanı 34/304 3440 Cağaloğlu/İstanbui
Tel+Faks: (0212) 513 42 59
İÇİNDEKİLER:

Yayınevinden
Eski Amerikan halklarının dinlerinin tanıtıldığı kültür izlencemi-, zin üçüncü kitabında ülkemizde kı-zılderililer olarak adlandırdığımız halkların, Kuzey Amerika yerlilerinin, dinsel inanışları, bölge bölge, kabile kabile anlatılmaktadır.

Adı geçen kabile adlarının yazılışı "Ana Britanica"ya göre verilmiştir. Kitaptaki desenler ise "North American Indian Designs" adlı kitaptan alınmıştır.
Bu dizinin diğer kitapları ise Az-teklerin Mayaların Dinleri (W. Kric-keberg) İnkaların Dini'dir (Her-mann Trimborn).
L.B.
Yüksek ve Alçak Kültürler Sının
' 1) 5uperior Golü • 2) Michigan Gölü • 3) Huran Gölü • 4) Erie Golü • 5) Büyük Ayı Gölü • 6) 3. Esir Gölü • 7) Winnipeg Gölü
Yöntem ile ilgili Bilgiler
* !'¦-
&
Kuzey Amerika gibi büyük bir kıtada yaşayan yerli halkların dini inançlarını kısıtlı bir alanda anlatmak yöntem bilimi olarak oldukça güç bir iştir. 1600 yıllarında Eskimolar da dahil olmak üzere bir milyon yerlinin yaşadığı göz önüne alınırsa, çok dağınık küçük yerleşimlerin dil ailelerine ve birbirlerine benzeyen soylara göre gruplandırılmaları yardımcı olabilir, ancak bununla beraber dini biçimlerdeki çeşitlilik akla gelebilen tüm düzenlemeleri zorlaştırmaktadır.
Bu nedenlerle etnolojide kullanılan, kültür alanlarına göre bölünmeyi temel aldım ve her bir grubun dini inançlarını model olarak seçilen kabilelere göre açıklamaya çalıştım. Dini görüntüleri tekrarlamaktan kaçınmak için konular bölümden bölüme değiştirildi, böylece en önemli ve anlamlı olgular hakkında görüşler verildi: şamanizm, ruhların kaderi, görü, Yüce tanrı, yeniden doğuş v.s. Ancak yine de konular arasında kesişmeler görülecektir.
17.yüzyılda ortaya çıkan Ova bölgesi yerlileri bu kitabın dışında tutulmuştur, ancak konuyla ilgilenenler Siu şefi Kara Geyiğin (Black Elk) iki eserinde, "Halkımı Çağırıyorum" ve "Kutsal Çubuk", bu kabi-
9
lelerin dini yaşamları ile ilgili çok etkileyici örnekler
bulacaklardır.
Bu kitapta konular olduğu gibi anlatılmakla sınırlandırılmış ve teorilere yer verilmemiştir. Yine de bazı hipotezler yok değildir, ama sadece Kuzey Amerika kabile dinlerine ait gerçeğe yakın olan görüşler ele alınmıştır.
Öncelikle ele aldığım konu, üzerinde bu dini biçimlerin geliştiği değişik dünya görüşlerinin temelini aydınlatmaktı. Levy-Brühl'ün hatıralarının değerlendirilmesinde yer alan ünlü sözünü hatırlatmak isterim: İlkel insanlar aynen bizim gibi düşünürler, bizimle aynı düşünce biçimine sahiptirler ve onlarda bizden daha fazla olan, usavurma yöntemindeki farklılıktır. İlkel doğa insanlarınında da beş ve beşin toplamı on ediyor, ancak içinde yaşadıkları duyumsal biçimlerle yaşam felsefeleri arasındaki yoğun bağlılık karşısında bu gerçek tüy gibi havada kalıyor. Dünyayı formüllerle çözümleyen hesap mantığı, ağaçlar, dağlar ve evlerle konuşan ruhtan çok farklıdır. Bizim görüşlerimizle bu düşünce biçiminin farklarını görebilen ve kavrayabilenler günümüz anlayışına da birçok şey kazandırmış olacaklardır.
10
1.1600 Yıllarında Kuzey Amerika'nın Kültür Tarihi Açısından Genel Görünümü
Kuzey Amerika kıtasını, New England* kıyılarında Kennebec ırmağı deltasından başlayarak, doğuya doğru enlemesine, yaklaşık 44. Kuzey enlemini takip ederek, Appalaş dağlarının üzerinden geçip, Göller Bölgesinin kuzey sınırından devam edip, Kayalık dağlara (Rocky Mountains) kadar bir çizgiyle ayırırsak, bu çizgi 17. yüzyılın başındaki iki kültür bölgesini birbirinden ayırır. Bu sınırın kuzeyinde, yani New England, Labrador ve Kanada'da, etnografların avcı-toplayıcı olarak adlandırdıkları etnik birimler yaşamaktadır. Bu soylarda tarımın hiçbir çeşidi bilinmez, hiç bir bitki yetiştirmezler ve sadece avcılık ve balıkçılıkla yaşarlar. Çömlekçilik ve dokumacılık gibi daha yüksek uygarlık özellikleri yoktur ve doğanın onlara sunduklarıyia yetinirler. Basit aletlerle donanmış olarak, isli, üzeri kabuklarla örtülü çadırlar veya rüzgar kesicilerde barınarak, hayvan derisi veya postu giyinerek, herhangi bir yiyecek stoğu yapmadan ve
New England: / 7. Yy.da ABD'nin Atlas okyanusu kıyılarında bugünkü /Vetü Hampshire, Massachusetts, Rhode island, Connecti-cut, Vermont ve Maine eyaletlerinde kurulan ingiliz sömürgeler topluluğu. (Büyük Larousse)
11

sayıca çok az gruplar halinde çok büyük bir alana dağılmış olarak, uzun yarı-kutupsal kışların zor şartlarında yaşarlar. Ayrıca mevsimlere göre yapılan deniz ve orman arasındaki göçler yaşam koşullarını daha da zor ve tehlikeli hale getirir.
En eski tarihçilerin, melankolik bir tablosunu çizdikleri bu fakir dünyanın güneyinde kıta çok farklı bir manzara gösterir. Kızılderililerin tarımı, mısır, fasulye, kabak, tütün, ayçiçeği ekimi Kolomb- öncesi dönemde 44. enleme kadar yayılmıştır; bunun sonucunda uygarlık biçimi tamamen değişmiştir. Dikdörtgen, alınlıklı veya toprak damlı, otlarla veya toprakla döşeli, ahşap dikmelerle yapılan sağlam evler kış mevsiminde konaklamak içindir; siperlerle korunan köyler ve önlerinde uzanan mısır tarlaları balta girmemiş ormanda büyük açıklıklar oluştururlar ve doğanın artık yalnız başına olmadığını gösterirler.
Yaşam, yerleşik düzende sürer; planlı yiyecek stokları sayesinde zor mevsimlerde açlık tehlikesi önlenir; avcılık ve balıkçılık ta yapılır, ama av sonuçlarının değişkenliği yaşamsal tehlike yaratmaz. Dokumacılık ve çömlekçilik yaşamın maddi yönünü zenginleştirir ve ilk sanatsal faaliyetin temelini atar. Çok yönlü örgütlenmeler insanları kabile bireyleri olarak birbirine bağlar. Kabileler, başında özerk şeflerin veya parlamenter aluva.heyetlerin bulunduğu devlet benzeri meclislerle birleşirler. Yaşam biçimleri, gerçek anlamda bir yüksek kültüre dönüşmek için fazla eksiği olmayan arkayik bir yarı-yüksek kültür görüntüsü kazanır.
Çizdiğimiz sınırı takip ederek Kayalık dağları (Rocky Mountains) aşar ve bu dağlar ile Pasifik kıyıları arasındaki göreceli dar bölgeyi incelersek, az önce belirttiğimiz genel görüntü tamamen farklılaşır. Columbia nehrinin ağzını sınır noktası olarak alırsak
kültür biçimleri tamamen yer değiştirir. Güney artık gelişmiş kültürleri, kuzey de ilkel kültürleri barındırmaz, aksine artık daha fakir ve ilkel olan kabileler Kaliforniya ve yüksek havzalarda yaşarken, gelişmiş uygarlıklar Britanya (İngiliz) Kolumbiyası kıyılarından Alaska'ya kadar uzanan bölgeye yerleşmişlerdir.
Kuzey Amerika'da insanların kaderinin hiçbir şekilde sadece çevre koşulları ve doğal yapıya bağlı olmadığını, tarihsel faktörlerle de şekillendiğini belirtirsek, yüksek ve alçak kültürler arasındaki dağılım daha kolay anlaşılacaktır. Çünkü Beyazlar geldiğinde "Tanrının bahçesi" olarak adlandırılan Kaliforniya'da palamut toplayan ve taze yoncaları çayırlardan ağızlarıyla kopararak yiyen çok ilkel kavimlerin yaşıyor olması, bu bölgenin coğrafi yapısının dış çevreye karşı doğal korunak oluşturmasıyla açıklanabilir. Kayalık dağların arkasına dışardan bir etkinin erişememesiyle bu bölge en eski halklar için güvenli bir sığınak olmuştu. Buna karşın fiyordlarla parçalanmış, fırtınalara ve şiddetli rüzgarlara açık olan Britanya Kolumbi-yasında gelişen balıkçı halkların benzersiz uygarlığının nedeni tarihte yaşanmış herhangi bir dış etkide aranmalıdır, çünkü o zamanların Kaliforniyası gibi Güney Amerika'daki Patagonya bölgesi de hiç bir tarihsel uyarım olmaksızın günümüze dek uygarlık düzeyinin en alt seviyesinde kalmıştır.
Tarihsel açıdan da Kuzey Amerika'nın orta ve doğu bölgelerindeki genel görünümün bilinmesi gereklidir. Kültür yapısı temelde sadece kendi içine kapalı bir avcı düzeyindeyken, Meksika körfezinden gelen tarım, Mississippi ve Atlantik arasındaki orman bölgesini bir çiftçi kültürüne dönüştürdü. Kıtanın en son ve yeni soyları olan, 1680 yılından sonra ortaya çıkan ova bölgesinin atlı göçerleri de bu kurala uyarlar, çün-

kü Ova kızılderilileri nehir kıyılarında yerleşik köylerde yaşarlar, mısır ve diğer kültür bitkileri ekerler ve özellikle yazın, ekinden sonra hasattan önce otlaklara çıkarak bizon avı için seferler düzenlerlerdi.
Daha keskin bir gözlemde doğal olarak bu büyük çiftçi bölgesi birçok alt gruplara ayrılacaktır. Ovada atlı kızılderililerin yanı sıra Göller Bölgesinin çevresinde yaşayan, karakteristik yaban pirinci toplama-lanyla, avcılık ve çiftçilik arasında bir çeşit geçiş özelliği taşıyan Algonkinler vardır. Daha doğuya doğru, Ontario'da kültürel olarak gelişmiş mısır yetiştiricileri olan Huron ve İrokua soyları birleşirler. Atlantik boyunca bir dizi halk birbirini izler, bunların yaşam tarzı tarla tarımı yöntemlerinin tam olarak yerleşmemiş, gelişmemiş bir alıntısını ortaya koymaktadır, buna karşın, Arizona ve New PAexico'nun güneşli çöllerinde olduğu gibi, güneydoğuda Flori-da'ya doğru inen bölgede de eski, uzun zamandır uygulanan mısır tarımı görülür. Bütün bu kendi içinde farklı kademelere aynlan kültür düzeylerinin çok belirleyici ortak bir noktası vardır: Kızılderili tahılı,
yani mısırın tarımı.

44.enlem boyunca avcı ve toplayıcı düzeyinden tarıma geçiş hiçbir şekilde birdenbire gerçekleşmez, daha çok iki kültür bölgesi arasında kırık bir kuşak halinde oluşur ve burada kuzeyin özelliklen yavaş yavaş kaybolurken güneyin ayrıntıları aşamalarla kendini gösterir, ama hiçbir zaman tam olarak gelişmiş bir tarım kültürü ortaya konmaz.
Daha ilk tarihçiler, Kuzey Amerika'nın doğusundaki bu iki uygarlık biçiminin tamamen farklı olmasının yanısıra, yavaş yavaş kaynaşmakta olduğunu da gözlemlemişlerdi. 1604-1605 kışında Samuel Champlain o zamanlarda Fransızların elinde olan

St.Croix'de kalırken (Croix nehrinin ağzında, bugünkü Dochet Island) bölgenin ne kadar ıssız olduğunu farketmişti; Penobscot nehrinin 25 mil yukarısında (Maine eyaleti) sadece iki tane boş, üzeri ağaç kabukları ile örtülü vigwam* görmüştü. Kayıtlarında kış avlarının çok değişken sonuçlarını anlatır- geyikleri "devirme koşusu" sadece yüksek karda kar ayakkabıları ile gerçekleşir, yeterli kar olmazsa yiyecek te olmaz- ve Kızılderililerin çürümüş leşleri bile yedikleri, tüyler ürpertici açlık sahneleri hakkında bilgi verir. "Yaşam tarzları bana çok zavallı ve acıklı geldi" diye ekler Champlain(1>.
1605 yılının yaz mevsiminde, kıyı bölgesinin haritasını çıkartmak için güneye doğru yolculuğa çıkar. Saco nehrinin ağzında (Maine'in en güneyi, 43° 28) ilk kez onu şaşkına çeviren mısır tarlalarını görür. Tarlaların temizliği, kabak, fasulye, tütün tarımı, siperlerle korunan köyler ve yerleşik düzenle ilgili gözlemlerini kaydeder. Buradaki kızılderililer artık göçebe değillerdir.
Yolculuğunun devamında bu manzara ile sık sık karşılaşır. Champlain'in kayıtlarında çizdiği tablo, yoğun bir nüfusun olduğunu göstermektedir; sadece bugünkü Plymouth'un olduğu bölgede beş kızılderi-li köyü vardı. Saco'nun 100 km güneyindeki Kap Ann'de kuzeye özgü olan kayınağacı kabuklarından yapılmış kanolar yerlerini ağır, güneye özgü tek parça ağaç kütüğünden yapılmış olanlara bırakmıştı. Daha güneyde ise Champlain tarlalar ve ürünlerin
* vigwam: Algonkin dilleri konuşan göçebe Kuzey Amerika yerlilerine özgü konut; yere dikildikten sonra bükülerek uçları bir merkezde toplanıp bağlanan bitki saplarından yapılırdı, bu iskeletin üzerine uçları bitki saplarına bağlanan hasırlar ya da ağaç kabukları örtülür böylece konik ya da kubbemsl bir yapı oluşturulurdu. (AnaBritannica)

değişmeye başladığını farketti, uzunevlerin* damlarının ağaçkabuğu yerine kamışlarla örtüldüğünü, yemek pişirmek iqin toprak çömlekler, mısır dövmek için tahta havanlar kullanıldığını ve son olarak, yiyeceklerin ağaçkabukları ile kaplanmış çukurlarda depo edildiğini gözlemledi. Güneye gittikçe mısır tarımı kültürünün dokusu da yoğunlaşıyordu.
Champlain, bambaşka insanların yaşadığı, avcı ve toplayıcıları barındıran kuzey bölgesinden taban tabana zıt yeni bir ülkeye geldiğinden çok emindi. Daha sonraki araştırmalar bu temel farklılığın kıtanın hemen hemen dörtte üçü için geçerli olduğunu gösterdi. Kayalık dağlara kadar binlerce kilometre, kuzey ve güneyi, avcılar ve mısır çiftçilerini, alçak ve yüksek kültürleri birbirinden ayırıyordu.
Bu dış görünüş, manevi dünyalarını da yansıtmaktadır. 44. enlem iki dini tarzın da sınırıdır: Kuzeyde daha fakir ve zayıf, hemen hemen hiç dışa vurmayan ve temelde sadece bireysel olarak yaşanan bir din; ve güneyde gelişmiş ritüelleri, kültü, toplum içinde ve toplum için yaşayan rahiplik örgütü ile teatral ve coşkuyla dışa vurulan bir inanç. Kıtanın bu büyük ayrımını hep göz önünde bulundurmamız gereklidir, bu ayrım bütün birbirinden farklı bölgesel kültürlerin şeklini belitler.
KAYNAKÇA
1 The Works of Samuel de Champlain. Ed. By H. P. Bigger, vol. I 1509-1607,s.46,56 .,67,74,82,88.
* uzunev: Kuzey Amerika yerlilerinin (özellikle irokualann) kullandığı geleneksel yapı türü. 5-7,5cm çapında direklerle uzun bir dikdörtgen kutu biçiminde inşa edilirdi, yapının uzun kenarları boyunca sıralanan direklerden karşı direklerin üzerine dallar bükülerek konur ve binanın tüm uzunluğu boyunca kubbemsi bir çatı oluşturulurdu, daha sonra kulübenin tümü iskelete bağlanan ağaç kabukları ile kaplanırdı.

2. Yalnız Davul
Kanada Algonkinleri ve
Athapasklar (Atabasklar)

Labrador'dan Mackenzi'ye kadar Kanada topraklarında iki farklı dil ailesinden halklar egemendir, Algonkinler ve Athapasklar. Algonkinler Kuzey New England eyaletleri, Labrador ve Winnipeg gölünün kuzey kısımlarına kadar Hudson Körfezi çevresine hakimdirler. Ancak belirli bir alanda sınırlandırmak doğru olmaz, çünkü son kabileleri olan Kriler ateşli silahları kullanmaya başladıktan sonra kuzeye doğru ilerlemişlerdi. Aynı ilerleme hareketi bu dil ailesini Winnipeg'deki merkezlerinden Atlantik kıyılarına doğru gitmeye zorlamıştı; Kolomb-öncesi dönemde Algonkin kabilelerinden oluşan bir kuşak Caroli-na'ya kadar doğu bölgesini istila etmişti. İkinci bir grup Göller Bölgesi üzerinden Ohio'ya kadar ormanlık bölgenin ortasına kadar ilerledi.
Algonkinler güneydeki mısır tarımı bölgelerine doğru yaptıkları bu göç sırasında- Winnipeg'deki anavatanları Kanada'nın avcı kültürünün içindeydi -yeni güçler kazanmış olmalılar, çünkü eriştikleri en güney noktada,44. enlemin altında, Kanada'nın fakir kuzeyinde hiç görülmeyen etkileyici dini biçimlere sahip olmuşlardı.
17
Kanada'da kalan Algonkin kabileleri orada yaşayan diğer avcı ve toplayıcıların kaderini paylaştılar ve hemen hemen karanlık, çok az gelişmiş bir kültürün parçası oldular; zor yaşam koşullan toplumsal olduğu kadar dini tarzların zenginleşmesine
de engel oldu.
Algonkinlerin arkasında, onlardan daha zayıf ve belirsiz bir biçimde sınırlandırılabilen, tüm kuzey Kanada'yi kaplayarak Kuzey Buz Denizinde Eskimo bölgesine kadar uzanan diğer dil ailesi Athapasklar yer alır. Alaska topraklarından gelişip çıkarak Algon-kinleri güneye doğru itmiş oldukları düşünülür. Ancak bu varsayım gerçekçi değildir, çünkü Athapask-ların kültür düzeyi o kadar düşük ve zayıftı ki, kendilerinden çok az gelişmiş başka kültürlerle olan en küçük bir ilişkide bile hemen onların etkisi altına giriyorlardı. Büyük olasılıkla bu soylar önlerindeki Kanada topraklarını boş buldular ve ırmaklar boyunca, Göller Bölgesinin birinden diğerine geçerek, Winni-peg'de Algonkinlerle karşılaşıncaya kadar ilerlediler. Athapasklar temel olarak Alaska'dan Yeni İskoç -ya'ya kadar uzanan bölgenin yarı-kutupsal avcı kabileleri kültürüne benzerler. 19. yüzyılın başında Ge-orge Keith'in(1> Büyük Ayı gölündeki kızılderililer hakkında yazdıkları, yüzyıl sonraki New Bronswick Mikmeklerine tam uymaktadır12'. Birbirleriyle bağlantılı, sonsuz görünen akarsu ağları kızılderililere kayın ağacı kabuklarından yapılmış hafif kanolarıy-la büyük mesafeleri katetme olanağı sağlıyordu, bu, sürekli mevsimlik göçlere zorlanan bir kültür için
önemli bir avantajdı.
Kanadalı avcılar ilkbahar ve yazı bir ırmağın kenarında- bugün bir ticaret merkezinin yanında-, kış ve sonbaharı da, her ailenin belirli bir av sahasına
18
sahip olduğu ormanda geçirirler. Aileler birbirlerinden uzakta, kendi içlerine dönük tam bir yalnızlık içinde yaşarlar, sadece yaz mevsiminde birkaç hafta toplumsal ilişkiler kurulur ve aileler biraraya toplanırlar. Ticaret noktalarındaki buluşmada kimlerin zor zamanları atlatabildiği, kimlerin ormandan çıkamadığı belli olur; bunlar ya bir kazada, ya açlıktan, ya da donarak ölmüşlerdir.
Mus ve karibu* avı kar ayakkabılarıyla yapılır. Ayakkabıların geniş tabanı avcının kara batmasını önlerken ağır yaban hayvanları güçlükle ilerleyebilirler ve bu eşitsizlik daha önce sözü edilen avı "devirme koşusuna" olanak sağlar: yoğun kar yağışından sonra av hayvanı korkutulup kaçmaya zorlanır, yorulan hayvan kara saplanıp kalıncaya kadar takip edilir.
Bu av tekniği yağmurda ve sulu karda uygulanamaz ve o zamanlarda büyük kıtlıkların yaşandığı zor dönemler başlar. Kuzey Amerika ile ilgili ilk kaynaklar korkunç açlık tasvirleri, yamyamlık sahneleri ve tüm kabilenin kaderci bir şekilde ölmeye yatması ile ilgili bilgilerle doludur. Kanadalıların teknik donanım ve av yöntemleri, onlara yakın olan Eskimo kültürünün tam aksine, zayıf ve yetersiz olduğu izlenimi bırakır; örneğin ilkbaharda gelen ördek sürülerinden hiç yararlanılmaz'3'. Bu kızılderili kültürünün en belirgin özelliği insanın yalnızlığı ve çaresizliğidir.
Yoksul yaşam tarzı kısmen dini oluşumda da kendini gösterir, çünkü Kanadalılarda din hiçbir şekilde salt günlük hayatın gereksinimlerini yansıtmaz, daha çok duygu ve umutlar bu insanların da, pratik yaşamın ötesindeki manevi oluşumlarını esinlendirir. Hıristiyanlaştırma bu bölgede oldukça erken başla-
* mus ve karibu: Kuzey Amerika'da yaşayan geyik cinsleri.

19
dığı iqin- Doğu Kanada'da 17.yüzyılda, kuzeybatı Kanada'da 1860'dan sonra - günümüzde katolik-putperest bir bağdaşlaştırmacılık ortaya çıkmıştır ve bunun içinde özgün öğeler çok zayıf olarak kendilerini gösterirler.
Çok katılımcılı, törensel ve kült etkinlikleri olan toplumsal bayramlar da zorlu çevre şartları yüzünden gelişmemiştir. Bandların* yaz mevsiminde biraraya gelmeleri bir çeşit kabile toplantısı olarak görünmektedir. 26. Hazirandaki Azize Anna yortusu bu şekilde New Brunswick Mikmeklerinin kano, koşu yarışları, danslar, düğünler, vaftiz törenleri ve bol yiyecekle kutladıkları ulusal bayramlarına dönüşmüştür. Bu bayram mutlaka bir zamanların kabile toplantısından kaynaklanmaktadır, ancak dini duyumsamaların burada nasıl bir rol oynadığı net değildir(4>. Petitot da ÎAackenzie yerlilerinin bir ilkbahar bayramından söz eder, ve Biverlerin (Beaver nehri yerlileri) altı ayda bir yapılan benzer bir toplantıları olduğu bilinmektedir , bu toplantıda yemekler ateşe atılarak yiyecek ve iz sürülmesini sağlayacak kadar bol kar için dua edilir ve ateşin etrafında dans edilir<5). Bayram takvimleri ile ilgili bilinen herşey bu kadardır.
Dini bayaluva.ramlarında olduğu gibi rahiplik örgütü ve kültleri de çok sınırlıdır. fAanevi yaşam bireye dönüktür, ve bu tecritin sembolü samandır.
Bir anlamda her bir avcı, şaman işlevlerini uygular. Speck, Labrador bandlarmda "işlerin", yani avcılık, balıkçılık, kapan kurma ile, "ilaç yapma" olarak çevirebileceğimiz "operate mentu"nun içice geçmiş olduğunu vurgular. Bu "operate mentu", koruyucu
* band: takım; kültürel antropolojide geçim ve güvenlik nedeni ile az sayıda çekirdek aileden oluşan,30-50 kişiyi aşmayan kurumsal, toplumsal örgütlenme biçimi.
20
ruhları çağırmak, rüya yorumlamak, tabuları gözetmek gibi fiziksel işlerin başarısını sağlayacak manevi yardımların kullanımı anlamındadır. Kanadalı avcının gözünde yaptığı iş, tanrısal bir hizmettir. Ona göre yaban hayvanları kutsal özellikler taşırlar, ve bu nedenle etlerinin iyileştirici etkisi vardır<6).
Avcı için çok gerekli olan bu kudretin temelini, koruyucu ruh oluşturur. Öteki dünyadan gelen bu himaye (koruma) "görü orucu" ile kazanılır. Kaynaklarda bu konu ile ilgili bilgiler tutarsızdır. Labrador topluluklarında "görü orucu" yapılmazken, Büyük Ayı Gölü çevresindeki Athapasklarda beş yaşındaki çocuklara bile uygulanır'71. Küçük çocuklar kampın dışında özel bir yere götürülür ve aç bırakılırlar. Gittikçe zayıf düşüp yarı baygın halde halüsinasyonlar görmeye başlar ve ilk gördüğü şey, ister bir hayvan isterse bir doğa olayı olsun, bundan böyle onun koruyucu ruhu olarak kalır. Koruyucu ruhun maddesel bir parçasını kişi üzerinde taşır, hayvanlardan bir pençe veya bir parça kürk, rüzgar, su, ölülerin ruhu gibi maddesel olmayan şeylerin ise sembolü bir kayın ağacı kabuğuna çizilir. Kızılderili gereksinim duyulduğunda koruyucu ruhunu davul çalarak ve şarkı söyleyerek çağırır, onu hayal eder, yardımını ister ve samur, karibu avlamak için ne yapması gerektiğini ondan öğrenir. Koruyucu ruhu ve iyileştirici hayvanı olmadan avcı kaybolur; hiç bir koruyucuya sahip olmamak, kesin ölüm demektir.
Kişisel, .metafizikten kaynaklanan bu kimlik durumlara göre farklılaşır,etkileri gittikçe artan ve sayıları çoğalan koruyucu ruhlardan oluşan basamaklarla dini ve aynı zamanda toplumsal piramidin en üst noktasına, samanlara kadar yükselir. Her bir gözlemci, samanları farklı sınıflara ayırır. İçlerinden ba-
21
zılan sadece fal bakarlar, bazen bu özelliklerini, İkinci Dünya savaşında tüm beyazların yok olmasını isteyen Kaska şamanı Old Kean gibi, kehanette kullananları da vardır(8).
Daha yetenekli olanlar bıçak yutmak, tüfek kurşunu yakalamak, hayvan biçimi almak ve benzeri tüyler ürpertici büyülerle uğraşırlar. Diğer bazı bir grup ise şif acı görevi yapar, kül üfleyerek ve emerek, kök ve şifalı bitkilerle tedavi ederler. Ancak bu gruplar özel bir sınıfı temsil etmezler, bunlar daha çok samanların belli bir konuda uzmanlaşmasıdır, ve en üstte yer alan şaman büyük bir güce sahiptir.
Bu kimlik kişisel olmayan bir deneyimin haricinde de elde edilir, en güçlü şamanlar aslında bu kimliği görü yoluyla değil babadan miras olarak kaza-nırlar(9>. Görevleri tören bilgisine bağlı olan rahiplerin aksine, şamanlar bu tarz kişisel olmayan faaliyetlere bağımlı değillerdir. Onlar, kendi içlerine dönüktürler ve kendi inançlarına dayanırlar ; otorite ve birey
içice geçer(10).
Büyük samanların ünü tüm ülkeye yayılır. Davulları ve şarkıları büyük saygıyla karşılanır. Onların hemen hemen her gece, bedenlerini terk edip uzun yolculuklara çıkarak gökyüzüne

gittiklerine ve orada bilmek istedikleri herşeyi öğrendiklerine inanılır. Böyle bir şamanın ruhu geri döndüğünde duvarda asılı olan davul, kimse dokunmadan çalarmış; şifa verici şarkıları uzaklardan duyulurmuş ve bedenleri yerden iki santim yukarda dans edermiş(U).
Böylesine yenilmez iyileştirici güce sahip insan-lar-ki onların ölümsüz olduğuna inanılır- tüm bir gruba olduğu gibi tek bir kişinin dileklerine de yardımcı olurlar; rüzgar, kar, don, av ve düşmandan korunmak için davul çalarlar. Dini hayatın merkezini oluş-
22
tururlar. Kanada avcı kültüründe samanların ne kadar önemli bir anlamı olduğunu söylemek gereksiz olur. Tehlikeli ve düşmanca bir doğanın ortasındaki tek dayanaktır. Doğaüstü iyileştirici güçleri, insanlarla zorlu yaşam şartlarının arasına bir set çeker.

Davul, samanların en önemli aletidir. Nedendir bilinmez bu davullar hakkındaki bilgilerimiz çok az, ama onların, samanlarla ayrılmaz bütünlüğünden hiç şüphe yoktur"2'.Bu aletler, üzerine deri gerilmiş tahta kasnaklardan oluşur'13', üst tarafı resimler ve sembollerle boyanır ve üstünden birbirine bağlanmış kısa kemik parçalarından yapılmış bir kiriş, çapraz olarak uzatılarak kenarda bir halkaya bağlanır. Alt kısmından da bir kiriş geçer ve o da bir halkayla bağlanır. Bu halkalar tutaç görevi görürler. Tokmakla davula vurulduğu zaman bu kemik parçaları titrer ve "şarkı söylerler".
Speck, Labrador samanlarının, davulu canlı bir varlık olarak gördüklerini belirtir, onlara göre davul konuşur ve insan sözünü anlar04' .Davul ve davulcunun bütünleşmesi Penobskotlann şaman tanımında da kendini gösterir: medeolinu, "davul sesinin adamı". Her ne olursa olsun,genel olarak bu alet ve ona eşlik eden şarkı, samanların kendinden geçmeleri için kullanılır, boğuk ve ritmik sesi trans haline geçmeyi kolaylaştırır, bu arada şaman, öteki dünyayı ziyaret etmek ve böylece ruhlarla insanlar dünyası arasında köprü olmak için bedeninden sıyrılır. Günümüze kalan az sayıdaki davul şarkısı da ruhları etkilemekten söz eder:
Oturdum ue davulumu çalıyorum ve onun sesiyle dağlardaki hayvanları çağırıyorum. Büyük fırtınalar da dinler benim davulumu.
23
Oturdum ve davulumu çalıyorum ve fırtınayla gökgürültüsü yanıtlar onun sesini. Büyük kasırga diner, davulumun sesini duymak için.
Oturdum ve davulumu çahyorum,gecenin ruhu gelir, dinler davulumu. Büyük rüzgar kuşu da kanat çırpmaz artık onun sesini duymak için. Oturdum ve davulumu çalıyorum ve suyun ruhu duyar, çıkar yüzeye.Ormanın ruhu da susturur tüm hışırtıları ve dinler davulumu.
Oturdumı ve davulumu çalıyorum ve siyah adam çıkar sudan sesini dinlemek için davulumun. Şimşek, gökgürültüsü, fırtınalar, rüzgarlar, ormanın ruhu, kasırga, suyun ruhu ve gecenin ruhu toplanırlar ve dinlerler davulumun sesinf5>. Kimse, samanların gökyüzüne yaptıkları yolculuklar ve onların bu doğaüstü maceraları ile ilgili anlattıklarının doğruluğundan şüphe etmez. Bu tarz "yolculukların" en önemli unsurlarından birisi olan resimler, kabile mitolojisi ile aynı renkleri taşırlar ve açıkça aynı ruhani anlayıştan kaynaklanırlar. Ancak mitoloji, samanların olağanüstü coşkularının yarattığı düzensiz, konudan konuya atlayan resimler selinden ortaya çıkanları, artık yazılı metinlerin katı çerçevesine sıkıştırdı.
Ne yazık ki samanların kendilerinden geçerek yaşadıkları serüvenlerin içeriği hakkında çok az bilgimiz var. Ancak kesin olan şu ki, bunlar Sibirya ve Eskimo samanlarının benzer "yolculuklarından" fazla farklı değiller ve bu kendilerinden geçişler genel kabul görmüş düşüncelerin esasına göre yönlendirilir. Şamanlar bildikleri şeylerin rüyasını görürler. Bir zamanlar merkezdeki Athapasklar arasında (Sarıbı-çak ve Tavşanpostu kızılderilileri) Nayeweri, "Dü-
24
şüncelerle yaratılan" adında çok güçlü bir "büyücü" yaşarmış. Bir sonbahar günü gökyüzünde güneybatıdaki sıcak ülkelere uçan kuş sürülerini görmüş, onları takip etmiş ve kısa bir süre sonra gökyüzünün kenarına gelmiş. Orada, içinden bir ırmağın aktığı çok büyük bir mağara varmış. Burası ölü ruhlarının kışı geçirdikleri yermiş. Aslında ruhlar yazın dünyada dolaşırlar, ama soğuk günler başladığı zaman gölgeler göçmen kuşlarla beraber güneybatıya bu mağaraya girerler.
Nayeweri onlara doğru baktığında ruhları sadece dizlerine kadar görmüş. Bazıları ağ atıyormuş, bazıları ise kanolanyla dolaşıyorlarmış, diğerleri ise dans ediyormuş. Mağaradan bir

ağaç yükseliyormuş, ağacın yardımıyla Nayeweri gökyüzüne tırmanmış. Bu arada iki gün boyunca bedeni dünyada ölü olarak yatmış, üçüncü gün Nayeweri yolculuğundan geri dönmüş ve ayağa kalkmış<16) .
Burada görüyü görenin yaşadıkları ve gözlemleri genel olarak Kanada düşünce tarzına dayanır, çünkü ruhların vatanı, insanların ve yaşamın kaynağı olarak kabul edilen Güneybatı, "diğer ülke", avcı kültürün dünya görüşünde tanıdık bir tablodur. Mik-mekler anavatanları olarak orayı düşünürler ve Ro-ger Williams notlarında - daha o zaman mısır yetiştiricileri- Narrangansetlerin sohbetlerinde, Güneybatının önemli bir konu teşkil ettiğini belirtir; ilk atalarının ruhları orada gezinmektedir, onların ruhları da öldükten sonra oraya gidecektir, ayrıca mısır ve fasulyeleri de oradan gelir<17) .
Tüm yarı-kutupsal bölge kabilelerinin dengesiz yapısı ile bu şamanistik trans durumu kolaylaşır. Pe-titot, merkezdeki Athapaskların arasıra panik şeklindeki korku krizleriyle kendini gösteren bir özellikleri-
25
ne dikkat çeker. Aşırı asabi davranışlar, halüsinas-yonlar ve tek bir düşünceye yoğunlaşma, bulaşıcı bir şekilde etki eden ve yangın gibi bir anda heryeri saran, sağlıksız hayalgücünden söz eder. "Özellikle kadınlar böyle davranışlara eğilimlidirler. Bazı durumlarda halüsinasyon bir veya iki kişiden tüm gruba öylesine yayılıyordu ki çok tuhaf ve ürkütücü tepkiler ortaya çıkıyordu. Her ilkbaharda bu şekilde salgın halinde ve tamamen mantıksız bir paniğe kapılırlar. Sonra insanlar sürekli bir trans halinde ve onları devamlı kovalayan hayali bir düşmanın korkusuyla yaşarlar, ne yakında ne de uzakta hiçbir şey yokken bile heryerde onu gördüklerine inanırlar" (18) Hayaletler tarafından sürekli kovalanma düşüncesi, öteki dünyanın bir tanımının olmaması ve belirsizliği ile yakından bağlantılıdır. Esir gölü kızılderili-lerinin (fAackenzie havzası ve Büyük Ayı Gölünün doğusundaki Athapasklar) anlayışına göre "tanrılar yoktur, sadece şifa vardır"(19) ve buna paralel olarak kurban ve dua hemen hemen hiç olmadığı gibi, doğaüstü ve insan dışı yaratıklar da belirsiz bir kötü ruhlar anlayışı içinde erirler. Akşamlan kimse kamptan ayrılmak istemez, en küçük bir çıtırtı bile korkudan sıçramalarına yeter, çünkü dışarda Sekaniler, dev ayakları ile çocukları çalan "kötü kızılderililer" dolaşmaktadır; bunlar, izleri görülebildiği için kısmen insandırlar, ama doğaüstü özellikleriyle de insan değillerdir(20).
Algonkinlerde çeşitli türden yamyam devler inancı vardır, bazıları ağaçlar kadar uzundur, bazıları ise insan boyundadır, ayrıca iyi yürekli cücelere, kaynaklardaki su adamlarına, tayga* ve ormanın derin -* tayga: Avrasyanm ve Amerika'nın kuzeyinde tundradan, güneyde hemen hemen kesintisiz bir orman kuşağı halinde kozalaklı ağaçlardan oluşan bitki örtüsü. (Büyük Larousse)
26
liklerinde hayali bir yaşam süren, ince suratlı tüylü yaratıklara inanılır <21).
Derinlemesine araştırıldığında bu hayalet oyununun içinde sadece tek bir anlayış kendini gösterir, avcı için çok önemli olan şefler(22). Kanadalı avcı için tüm hayvan cinslerinin, özellikle karibu, mus ve kunduzun, bir lideri, şefi vardır. Hayvan türlerinin şefleri ulaşılamaz bir yerde yaşarlar ve oradan tebaalarını kontrol ederler. Onların onayı olmadan hiç bir avcı bir hayvan yakalayamaz, ve eğer birisi avına doğru davranmazsa ve köpeklerin kemiklerini yakmak ya da suya atmak yerine ortalığa atarsa şef hayvanları ondan uzaklaştırır. Av sahası boşalır ve avcı açlıkla geçen uzun haftalar boyunca, kızılderili inancına göre, işlediği "günahın" üzerinde düşünme fırsatı bulur, çünkü kötü davranılan hayvanların ruhu- her hayvanın bir ruhu vardır- avcıyı şefine şikayet eder ve şef, ruhu yanına alır, tekrar kalibu veya mus olarak geri göndermez.
Yalnız ayının şefi yoktur, çünkü bu hayvanlar kendi kendilerinin efendisidir. Bu görüş, tüm yarı-kutupsal av bölgelerinde ayılara duyulan ve bütün törenlerin ayrıntısında kendini gösteren derin saygıyla bağlantılı olmalı. Eğer bir ayının kışı geçirdiği bir mağara bulunursa nazikçe ona seslenilir: "Gel büyükbaba, dışarda güneş yeterince sıcak"; "gel büyükbaba, senin tütün çubuğunu yakmak isterim"; "gel büyükbaba, başını göster". Hayvan öldürüldükten sonra mağaraya tütün bırakılır, hayvanın ağzına tütün çubuğu sokularak avla karşılıklı içilir. Av özel bir şölenle kutlanır ve yakında yaşayan herkes davet edilir.
Bu şölenin amacı, ayının etinin hepsinin yenme-sidir; önce kafa, sadece erkekler tarafından ve bıçak
27

kullanılmadan parmaklarla yenir, sonra diğer tarafları paylaşılır. Kemikler hemen yakılır, köpekler kesinlikle uzak tutulur. Yemekten sonra ayının kafatası çevresinde dans edilir, sonunda kırmızıya boyanarak dışarda dikilen bir sopa üzerinde saygın yerini alır. Ayı, "kısakuyruk", "siyah hayvan" "büyük yemek" ve özellikle "büyükbaba" olarak adlandırılır(23).

Elimizdeki kaynaklara göre bu tarz ayı şölenleri sadece Kanadalı Algonkinler tarafından yapılıyordu ve Athapasklarda bu adet yoktu ÇLİ). Şölenin anlamı hakkında bir yorum yapabilmek için Kanada bölgesi ile ilgili bilgilerimiz yetersizdir, ancak kaynaklar, güneyde, mısır ekimi yapan yerleşik Algonkinlerin ritüellerinde belirli bir hedef olduğunu gösterir, sadece avın tamamen yenmesi değil, tüm ayı şöleni En Yüce Varlığın, Büyük Ruhun onuruna yapılır(25).

Bu konuyla birlikte karşımıza uzun zamandır tartışılan bir problem qıkar. Ancak Kanadalı avcılarda tek bir yüce varlık inancının olduğunu söyleyebiliriz, çünkü, en eski kaynaklarda bile bu konuyla ilgili bilgilerin yer almasının yanısıra, daha da önemlisi, düşünce dünyalarının temelinde sadece ve sadece bu tasvire uygun bir unsur bulunmaktadır. Hayvan türlerinin bir şefi olduğu gibi insanların da bir lidere ihtiyaçları vardır ve bu tüm şeflerin şefini temsil eder. Tamamen avcı kültürü içinde yer alan kuzey Ocibu-aları (Ojıbvvalar) bu en büyük şefi bir geminin kaptanı veya Ottawa'daki hükümetle karşılaştırırlar; o, tüm küçük şefleri yönetir l26).

Penobskotlar onu Kta-handovvit "Büyük ruhani varlık", Ketşi niweskwe "Yüce Varlık", Debelnelek "Efendimiz", Gizi ulitolek "Yaratıcımız" olarak tanımlarlar. En azından son iki tanım misyonerlik öncesi dönemden gelmektedir, çünkü Saint Francis Abenakileri ve Wawenocklar

da bu adlan kullanırlar. Mikmeklerin tanımı da benzer şekildedir, Nesulk "Bizi yaratan", Nişkam "Atamız" <27>.

Naskapiler, Çementu'larını, "Büyük Ruh", hıristi-yan tanrısı için kullanırlar, ama bunun yanısıra hala "Yaratıcımız" ve "Büyük Efendimiz" inançlarını da sürdürürler (28). Günümüzde etnograflar merkez At-hapaskları için de bu anlayışı özgün olarak kabul etme eğilimindedirler (29), ancak bir efendi veya insanların şefi tasvirinin ne kadar yaygınlaştığı şüphelidir. Öyle sözler vardır ki, bunlar Yüce Varlığı insanların efendisi olarak göstermekten çok onu tüm Dünyanın şefi olarak tanımlar. "O güneştedir, ayda ve yıldızlarda, gökyüzündeki bulutlarda, dağlarda ve hatta topraktan çıkan ağaçtadır", der Penobskotlar, ve Naskapiler de hemen hemen aynı kelimeleri kullanırlar: "O, güneş gibi, ay ve yıldızlar gibi bir ruhtur" (30). Bu sözlerle aynı zamanda, talihsiz bir şekilde "ruh" kelimesiyle tercüme edilen, kızılderililerin mentu'sunun (manitu) da anlamını tanımlar, çünkü mentu yukarıda belirtildiği gibi, manevi, soyut kavramlarla değil maddesel, duyumsal görüntülerle bağlantılıdır.

Tek bir doğa olayı -açıkça ve sadece En Yüce Tanrının varlığına aittir: ışık. Athapaskların tanrı adı Yakista'da bu unsur karşımıza çıkar; Ya "Gökyüzü", Yakkrey "Kuzey ışığı". Bir zamanlar Mikmekler her sabah, doğan güneşe üç kez tekrarlanan "ho, ho,ho" ile dua ederlerdi. Peder Biard ve Le Clercq'in 17. yüzyılda verdikleri bu bilgi, dualardan söz eden çok nadir kayıtlardan birisidir(3,). Yüce Tanrı, Işık ve Güneş doğuşu arasındaki bu bağlantı özgün olmalı, Çünkü bu bağlantı, hatta karakteristik dua sözü "ho" ile birlikte, güney Algonkinlerinde de kendini gösterir. Bunun yanısıra "Dünyanın ve insanların efendisi"

inancının da eskilerden kaynaklandığını kabul edebiliriz, tabii ki bu inanç Beyazların gelişinden sonra çok daha güçlü ve canlı bir biçim aldı.

Kanada kızılderililerinde bir Dünya yaradılışı yoktur. Yukarda adı geçen tanrılar daha çok insanların yaradılışı ile ilgilidirler. Dünya her zaman vardı, değişiklikler geçirdi ama yaratılmadı. Birbirini takip eden üç dünya dönemi vardır. Hayvanların hükmettiği, insanların yarı uyur şekilde dolaştıkları ilk dönemle başlar. Bu evre, "değiştirici" veya uygarlık kahramanının doğuşu ile son bulur, efsanevi kahraman ilk dönemin canavarlarını yener ve insan kültürünü yaratır. Avcılık ve balıkçılık teknikleri, köpeğin evcilleştirilmesi ve kano yapımı, takımyıldızların isimleri ve mitolojik metinler hep ondan kaynaklanır; onun sayesinde insanlar insan olmuşlardır. Uygarlık kahramanının kaybolmasından sonra üçüncü, yani bugün yaşadığımız dönem başlar. Bu dönemde insanlarla hayvanlar artık birbirlerini anlayamazlar ve sadece şamanlar insanlık ile insandışı dünya arasındaki ilişkiyi kurabilirler. Bir gün Kahraman geri dönecektir ve o zaman dünya yeniden ışıl ışıl aydınlanacaktır (32).

Mitolojinin bu çerçevesi ne kadar dar ve çıplak görünse de, içeriği o kadar dolu ve parlaktır. Yoksul bir yaşamın içinden çıkan manevi coşku anlatı sanatında mükemmelleşir. Sanki sihirli

bir değnek do-kunmuşçasına birdenbire başka bir dünyada bulursunuz kendinizi, fakirlik ve yoksulluk geride kalır ve canlı bir hayalgücü binlerce kıvılcım saçar. Öyle görünüyor ki "söz"le yarı-kutup halklarının yaratıcı fan-tazisi hayat buluyor ve, çevre koşulları daha güçlü bir estetiği onlardan esirgediği için, hayal güçleri bu uçucu ve geçici araçla dile geliyor.
W
Kanadalı avcıların güçlü bir efsane hazinesi vardır, ama bunlar düzenli bir sistemle sıralanmaz, sadece üç dünya devrinde gruplanır. Metinlerin başlangıcında ait olduğu devre atıf yapılır: "Bu anlatı dünyanın kurulduğu zamana aittir", "hikayemiz dünyanın başladığı zamanda geçer", "bu öykü dünyanın son bulduğu zamanla ilgilidir".
Özgün efsaneler esas olarak uygarlık kahramanları ile ilgilidir, doğuşu, dünyada yaptıkları ve kayboluşu. Mew England Algonkinleri bu tarzda oldukça geniş hikayeler zincirine sahiptirler, tüm manevi dünyaları, her zaman söylediğinin tam tersini yapan Gluskabe, "Yalancı", etrafında döner. Merkez Athapasklarda da "İlk erkek kardeş" ile ilgili benzer efsaneler vardır. Bu kahramanların yaptıkları yerel bölgelerin özelliklerinde görülür, çünkü değiştirici dünyayı bugün nasıl görünüyorsa öyle biçimlendirmiştir. O gelmiş geçmiş en büyük samandır, kızılderili avcının uyurken de uyanıkken de sürekli göz önünde tuttuğu eşsiz bir örnektir. Şimdiki kızılderililer nasıl kunduz ve mus avlamaya çalışıyorlarsa, efsane kahramanları da dev kunduzlar, dev muşlar birçok canavar avlamışlardı, ve kızılderili dünyasının bu kahramanlık dönemlerine dönüp bakmak, günümüzde bile hala yoksul çadırlara az da olsa bir ışıltı getirmektedir.
Renkli kişiliklerle ilgili, düşüncede ve hafızada saklanan bu senaryolar en ilkel kültürlerin bile manevi bir merkezden yönlendirildiğini, onların da günlük hayattan çok daha etkili bir ruhani anlayışa sahip olduğunu göstermektedir. Bunu göz önüne aldığımızda, yarı-kutup kabilelerinin yaşadıkları zor koşullara dayanma gücünü nereden bulduklarını, hatta bu hayatı yaşamak istemelerinin nedenini anlayabiliriz. Ne kadar olanaksız görünse de, Kanadalı avcı-

, Ja yeniden
n,arda olduğu gibi ^fl^doğanlardaW lar hayvanlarda inanırlar. Venıa y
yük değildi-
KAYNAKÇA mektuplar-. w Bourgeois
Werinbuta.av-V9 H...xxX,Qoddard-.The
WalUs: a.a.O. ^ D6nâ.Dindjıe, »W». Q t Bear
Peütof. Essai sur ^^ The EmograPhu of
Lake Indians,8t>. ^
Labrador biberi Spe* j^ Pof the Great »La ^^
- MaSOn-'.dNekepa^dilerde de " dog ^ Notes
38 Maine deki v^o ,ar» yapıldığı soy adayları-
-^"San akındaki bilgiler Hagar. M nın g°ru onJÇ'a „on
Medicine,l72. f Kaska Sodetg,220. ..
3 Hon»flm-nn:Cu^a^ ^^^e^ns.83.
2
3
4 5
6 7

vulculan ile ilgili verdiği renkli tasvirleri Kanada samanları hakkında veremiyoruz: Schamanismus und archaische Ekstasetech-nik. Zürich und Stuttgart 1957.
13 İki derili davullar da vardı, ancak çok nadir kullanılırdı; Speck: Naskapi,170.
14 Speck: Naskapi,\71.
15 Prince: Notes on Passamaquoddy Literature,385.
16 Samanların öteki dünyaya yolculukları ile ilgili bu hikaye Kanada avcılık kültürü ile ilgili en tanınmış olandır ve Petitot tarafından aktarılmıştır: Essai sur l'origine des Dene-Dinjie, XXXI.
17 Mikmekler Rand : Legends of the Micmacs, 110 Anm. 2. Rhode Island Naranganseteri Williams : A Key into the Language of America,!.
18 Petitot: Dene-Dindjie monografisi, XXI.
19 Mason: Notes on the Indians of the Great Sklava Lake Area,37.
20 Osgood: The Etnography of the Great Bear Lake Indians,85.

21 Speck: Naskapi,71; Penobscot Tales and Reiigious Beliefs,\2; Osgood,86.
22 Speck: Naskapi,82 ve 95.
23 Böyle bir ayı şöleninin detaylı tasviri için bkz. Speck: Naskapl,\03
24 Speck: Naskapi,\05
25 Henry: Trauels and Aduentures in Canada,\92.
26 Jenness: The Ojibwa Indians of Parry lsland,30.
27 Speck: Penobscot Tales and Reiigious Beliefs,4 ; Rand: Legends of the Micmacs, XLIII.
28 Speck: Naskapi,36.
29 Osgood: The Etnography of the Great Bear Lake lndians,83; Petitot tanrı isimleri arasına Tit'se (İnsanların babası) adımda ekler: Dene Dindjie monografisi
30 Speck: Penobscot TalesA; Naskapi,31.
31 Petitot: Dene Dindjie monografisi, XXXII. Wallis: The Micmac Indians ofEastern Canada,\42.
32 Speck: Penobskotlann mitolojisi.Penobscot tales and reiigious be-liefs,5; Naskapi, 53. Rand: Legends of the Micmacs, XLIV. Wallis: The Micmac Indians of eastern Canada, 317.Athapasklarla ilgili olarak Goddard: The Beauer Indians, 232 ve 262. Mason: Notes of the Indians of the Great Sklaue Lake Area, 41. Osgood: The Etnography of the Great Bear lake Indians, 87.
33 Merkez Athapaskların yeniden doğuş inancı Wentzel'in Roderic
33
.. ,! mektubundan .. 27 Mart.1807 tarihi ™e je da
veya ağ.zdan q.kan alev

ıh f ai At H
i) M|
34
3. Yüce Tanrının Kültü Olarak Yeniyıl Atlantik Kıyısında Yaşayan Algonkinler ve
Delaware Kabileleri
Az ve pek sağlam olmayan kültür donanımlarına rağmen her iki Kanadalı dil ailesi güneyin tarım bölgelerine doğru ilerlemişlerdir. Athapask grupları New Mexico'ya doğru geldiler ve burada tamamen Pueblo'ların etkisi altına girdiler. Algonkinler iki yönde ilerlediler, önce Göller Bölgesi üzerinden geçtiler, daha sonra Atlas Okyanusu kıyıları boyunca Geor-gia'ya kadar geldiler. Bu son kabile göçü 16. ve 17. yüzyıllarda Avrupalıların gelişiyle aynı zamana rastlar. 1584 -1588 yıllarında Pamlico Sound'un hinterlandını araştıran Raleigh'in adamları, 1607 yılından sonra James koyu ve Chasepeake körfezinde keşif yapan Kaptan John Smith, 1609 yılında New York körfezinde seyreden Hudson, 1622 yılında, daha sonra Plymouth'un kurulduğu yere gelen Pilgrim atalar*- hepsi Algonkin gruplarına rastladılar. Avrupa istilasının başladığı ve Kızılderililerin Batı'ya doğru göçe zorlandığı dönemde Algonkinler Kuzey
Pilgrim atalar: Plymouth'a yerleşerek Neıu England'daki ilk kalıcı yerleşmeyi kuran göçmenler.Başlangıçta Old comers (ilk gelenler) daha sonra Forefathers adıyla anılan bu ilk göçmenler ikiyüzyıl kadar sonra Pilgrim atalar adıyla anıldılar. (AnaBritannica)
35
Amerika halklarını .™«**İn kabile zincir.
A as Okyanusu k.y.smd*bu MrTıan,ardan ben
^deki bir etnik ^f/de" Avrupalıların kay,-
İellikle dikkat ceket. Bu sa dMer, de„n say
a,da da belirginleşir- De'° .Büyukbabalar bir
feriyle U*W*£°X* kabul «*•«*£,
bir kimlik taşıyan toplu ,
..katlar; Büyükevin yen. y Wr zamanlat butun
Anlatılanlara göre °W gınd,, ancak de
B^ke^r^;- —
^Savasından hemen on- sona sanların an.lar, ^Ş^kadat bilgi sağlamıştır tllar, ile yeniden y»**n„e bir goz atalım. Şimdi, Oklahoma şeni*.
36
Büyükev.Ekim ayında, ürün kaldırıldıktan hemen sonra yapılır; kabiledeki tüm aileler katılır. Bayramın davet ve düzenlenmesinden bir kişi sorumludur ve aynı zamanda töreni de o idare

eder. Törenlerde, davet sahibinin yardımcısı olarak üç klan (aile), "Kurt", "Kaplumbağa" ve "Hindi" dönüşümlü olarak görev alırlar.
Bir habercinin tarihi söylemesiyle herkes ormandaki bir açıklıkta yer alan bayram yerine doğru akın etmeye başlar. "Büyükev" cismen burada yükselir; dörtköşe, kubbemsi çatılı, tahtadan yapılmış ve do-ğu-batı yönünde uzanan bir binadır. Her iki kısa kenarında bir kapı bulunur, ortasında büyük, ağır bir direk mahyayı (çatının iki yüzeyinin birleştiği yeri) destekler. Penceresi olmayan yapının loş aydınlığında oniki tane heykel dikkat çeker. Tahtadan oyulmuş bu kaba yüzlerin iki tanesi, biri batıya diğeri doğuya dönük olarak orta direkte yer alır, altı tanesi uzun duvarlardaki direklerde ve dördü de kapı direklerinde bulunur. Bütün yüzlerin sağ tarafları kırmızıya, sol tarafları siyaha boyanmıştır.
Sadece bu ahşap tapınaktaki her bir parça değil, tüm binanın sembolik bir anlamı ve değeri vardır. Orta direkteki iki büyük yüz, en yüksek gökyüzü katında oturan Gişelemukaong'un,"Yaratıcının" görüntüsünü temsil eder. Evrenin merkezi ona doğru yükselir, yani binanın ortasında, damı taşıyan, ağır tahta sütun (2>. Bu düşünceye uygun olarak binanın zemini yeryüzüne, damı gökyüzüne ve dört duvarı, on küçük Ruhun, kırmızı- siyah suratlarıyla ortadaki Yaratıcının etrafında toplandığı, ufkun dört sınırına karşılık gelir. Büyükev, evrenin kendisidir ve bu suret anlayışı ritüelin temel düşüncesini oluşturur.
Tören, yeni bir Yıl-ve Dünya başlangıcı düşünce-
37
vardır ve insanların dilekleri birinden diğerine aktarılarak sonunda Yaratıcının kulağına gelir. Gişelemu-kaong'u Büyükevin yüreği yapan mimariyle yakın bağlantı, inançlarında dışardan gelen bir etki düşüncesini tamamen ortadan kaldırır. Özgün tasviri, "Yaratıcıyı kızılderüi olarak göstermektedir; Dünyanın tasviriyle yakından ilgili olan, Avrupalılara çok yabancı gelen tanrısallık biçimini incelemeye devam
edeceğiz.
Açılış duasından sonra "Görü danslarına" geçilir.
Kim kendisini coşkulu hissederse, kaplumbağa kabuğundan yapılmış kaynana zırıltısını eline aldığı gibi orta direğin çevresinde ayaklarını sürüyüp yere vurarak dönmeye başlar, bu arada yaşamının en önemli görüsünü, gençliğinde ona koruyucu ruhunu hediye eden görüyü şiirsel bir dille anlatır. Şarkıcılardan bir grup onun söylediklerini tekrarlarken bir taraftan da katlanmış geyik derisine sürekli vurarak ona ritim tutarlar. En sonunda Yaratıcının her iki yüzüne karşı iki kez tekrarlanan dua haykırışı yükselir, ve aynı şekilde gece töreni de tüm katılanların bir ağızdan dua haykırışını, uzatılarak söylenen ve oniki kez tekrarlanan "ho-o-o"yu, seslendirmeleri ile son
bulur.
Delaware Yerlilerinin ağzından bu ho'nun açıklaması şöyle: "Hiç sonbaharda, dışarda ormandaki uğultuyu duydun mu? Ho-o-o der. Nedir bu? Ağaçlarda esen rüzgarın uğultusudur. Lenapeler Büyü-kev'de dua ederken seslerini yükseltirler ve tanrıya ho-o-o diye seslenirler ve rAising (tahta direğe oyulmuş yüz) bunu duyar ve anlar, çünkü o da ağaçla aynı doğanın parçasıdır, ve Büyükev'de, duaları onikinci gök katına taşıyan oniki Mising vardır."(4) Bu 'ho' ile Kanadalı rAikmeklerin dua şeklini ha-
40
tırlasak da, daha çok Kuzeyin avcı kültürlerine geri dönmüş gibi hissederiz, özellikle Geyikavı törenine. Dokuz gece boyunca konuşmalar ve görü şarkıları önemli bir farklılık göstermeden devam ederken üçüncü gün ile altıncı gün arasındaki gece kutlamalarında törensel bir geyik avı gerçekleşir. Bir avcının liderliğinde bir grup erkek bu amaçla ormana gider, ve onların gidişleri, Kayalık dağlarda yaşayan- kendisi de bir geyiğin üstüne binen- ve himayesindeki-leri koruyan Geyiklerin şefi Misinghalikun'un hayır duaları ile onurlandırılır. O bu görevi Yaratıcı'dan almıştır. Avcıların vedasında Misinghalikun'un, "Yaşayan somut suret"in, bizzat kendisi, sırtında bir ayı postu ve yüzünde sağ tarafı kırmızı, sol tarafı siyaha boyalı tahta, oval büyük bir maskeyle görünür. Ormanın kıyısına kadar avcılara eşlik eder, bu sırada konuşmacı her bir avcı için altı tutam tütünü her iki ateşe de atar ve Mising'e geyik avlanabilmesini ve avcıları korumasını diler. Bu törende avcı kültüründen gelen, olduğu gibi korunmuş bir anlayışı açıkça görebiliyoruz.
Erkekler geri döndükten sonra dualar eşliğinde avın karnı yarılır ve Büyükevin doğu kapısı önündeki, dalları kesilmiş bir ağaç olan Geyik direğine asılır. Bu direk büyük ve tam bir geyik boynuzu ile taçlandırılır. Eti, bayram boyunca her gece toplantısının sonunda verilen ziyafette

yenir. Et, bugün de Yaratıcının elinden çıktığı gibi yaşayan yaban hayvanından geldiği için-insanların yetiştirdiği hayvanlardan farklı olarak- "saf" kabul edilir. Bu tanım, dünyanın ilk günkü halindeki özgün, doğal biçimini koruyan herşeyi kapsar. Tahtanın tahtaya sürtülmesiy-le yanan ateş "saftır, yaban hayvanlarının eti de,

41

^ içilen ezilmiş qüekle-
^gösterir. toplant.s.nda norrna^;
Dokuzuncu gece ^k ... e yeniden ya*1
-fC^V-.onlarrngr^^
k3tSnün öğle vakti ^^zleri **.-
va dönük olarak kuzey 9 > da ve ayakta, art Z sonra alu kez saçl ellen ^
onlK, keI
k« de sol elleri havada v ^J oldu!JU g,b.
Ta hayk.nsla™ ^f^Snü, rs,k ve tanr.sal-"klfy^dan bağlanukd^. « B0 ûkev
Oklahoma ^wa^t birinden fazla fe*l. <£ töreninin çeşitli^orneMe b,r aynn»,arda bfe
iki ateşin ve orta direkteki iki yüzün tezatlığı sürekli vurgulanır. Bu ikili yapı, daha sonra İrokualarda göreceğimiz gibi, güneyin çiftçi kültürlerinin özelliklerini yansıtır.

Kanada Delaware kabilelerinde, veya en azından Kanadalı bir grupta, Ontario'da Hagersville klanında, ise Büyükev bayramı tamamen farklı bir manzara sunar.Burada yapılan tören "Ayıkurbanı" olarak adlandırılır, çünkü geyiğin yerini burada ayı alır. Ayrıca bayramın tarihi tarım için önemli bir zamanda değil, astronomi ile ilgili bir günde, Ocak'ta doğan ilk Yeniay gecesinde başlar. O gün mağarasında kış uykusundaki bir ayı ürkütülüp kaçırılır ve sersemlemiş hayvan Büyükev'e kadar kovalanır. Burada, orta direğin altında bir baltayla öldürülür ve postu direğin Doğu yönüne bakan kısmına asılır. Eti kutsal bir yemek olarak yenirken, hayvanın ruhu Patama-was'a , "Dua edilen"e, yükselir ve insanların dualarını da beraberinde götürür.

Burada astronomi ile ilgili özellikler de göze çarpar, tapınaktaki ayin görevlilerinin duruşu ursa ma-jor'ın (5) gökteki konumunu yansıtır ve bu takımyıldız (enazından Büyükayı'nın dört köşeyi oluşturan yıldızları) Doğu Kanadalı avcılar arasında da ayı olarak kabul edilir. Kuşların, Kutupyıldızı çevresinde sürekli dönerek bu göksel ayıyı kovaladıkları mevsimlik avla ilgili uzun bir efsane anlatırlar. Yaratıcının yüzü önünde,evrenin direği dibinde yaşamını kurban eden, postuyla evrenin direğini saran ve bunu her yıl tekrarlayan işte bu ayıdır.Her yıl düzenli olarak kutlanması, bayramın anlamını da açıklamaktadır. De-laware Yerlilerinin de belirttikleri gibi, zamanın düzenli akışını korumak ve Dünya'yı herzamanki yolunda tutabilmek için gereklidir, ve her Büyükev

>43

bayramı ile yeryüzü yeniden yaratılmalıdır. İlk tören, çok eski karanlık çağlarda bir deprem felaketi ile sona ermişti, ve bayramın her yıl tekrarlanmasıyla bu doğal felaket uzak tutuluyor. Böylece Delawarelerin Yüce varlığı "Yaratıcı" olarak tanımlamaları da açıklanabilir. Kuzey Kanada gibi Hagersville'de de Dünyanın belli başlı bir yaradılışı yoktur, ve bu nedenle Yaratıcının temel görevi de yoktur, ama çok eski bir anlatı Delawarelerin Kikeron'undan söz eder. Bu herşeyi hergün yeniden yaratan en yüce varlıktır (6). Bu durumda Delaware Yerlilerinin Yaradılış anlayışı, sürekli yenilenme, sonsuz döngü inancıyla bağlantılıdır.

Hagersville töreni kuzeyin avcı ve güneyin çiftçi
kültürlerinin birleşimini açıkça ortaya koyar. Ayı, tamamen yarı-kutupsal yaşamın bir parçası iken m, mısır tarımı kültüründen gelen ikilikler araya karışır. Burada katılımcıların yeri Oklahomada'ki gibi tören gruplarına göre değil cinsiyetlere göre belirlenir; bayramın ilk gecesinde yapılan kutsal halat çekme Büyükevin doğu tarafındaki kadınlarla batı tarafındaki erkekler arasında gerçekleşir; geyik derisinden yapılmış davulun yarısı kırmızı, yarısı beyaz renktedir ve bu iki renk davul tokmaklarını da uzunlamasına ikiye ayırır. Hagersville'nin Büyükevinde de kuzeyin ve güneyin unsurları, birbirinden ayırdedileme-yecek biçimde birbirine karışmıştır.

Elimizde Ontario Hagersville klanının oldukça detaylı bir Bayram takvimi vardır .Bu takvim mısır tarımı kültürünün avcı soylar tarafından nasıl benimsendiğini açıkça göstermektedir(8). Yıl Ocak ayındaki oniki günlük Ayıkurbanı ile başlar, bunu, fAart'ta kutlanan, akçaağaç dansı izler. Bu dans şenliği de Büyükevde yapılır. İyi bir şeker haşatı için dua edi-

lir çünkü hemen bu şenliğin arkasından akçaağaç-lann besisuyu çekilerek kaynatılır ve şurup yapılır. Mayıs'ta bir ekin bayramı için kabileler biraraya gelir, Haziran'da ise çilek suyunun içildiği çilekdansı gerçekleşir ve Eylül ayında, genel anlamda mısır, fasulye ve kabak ürünü için şükranların sunulduğu bir hasat bayramı, "Yeşil mısır" kutlanır.Bu şenlik de yedi gün ve yedi gece boyunca Büyükevde gerçekleştirilir, mısır maskesi-topluluğunun gösterisi, konuşmalar, orta direk çevresinde dini alay ve, kökleri İro-kualı komşularının törenlerine dayanan çeşitli danslar yapılır.
Delav/arelerin bayram takviminde, "Ayıkurbanı" ve "Yeşil Mısır" gibi yıllık bayramların yanısıra birçok küçük kutlama da yeralır, örneğin şef ailesinin Misingmaske onuruna düzenlediği maske dansı. Aile bu değerli tören malzemesini saklar ve onu esenlikle korumak için ziyafet ve dansla bunu kutlar(9>.
Diğer bir önemli klan töreni, mısırın annesi onuruna yapılan Kukla dansıdır. Bir zamanlar mısırın annesi, körpe mısır tanelerinin yersiz ve kötü kullanımı yüzünden insanlara hastalık yollamıştı; o günden beri yerliler gece kutlanan bir bayramla onun gönlünü almaya çalışırlar. Bu bayramda mısırın annesinin kuklası et ve lapa ile beslenir ve oniki dansla- her ay için bir dans- onu memnun etmeye çalışırlar. Güneş doğarken oniki görevli yüzleri doğuya dönük olarak bir sıra halinde yanyana dizilirler, hepsinin elinde yemekle dolu bir çanak vardır ve bunları törene katılanlara dağıtırlar. Sadece sıranın her iki başında, kuzey ve güney uçlarında bulunan adamların elinde, mısırunundan yapılmış, kuzeyde-kinin elinde mısırannesinin insan biçimindeki hali, güneydekinde bir ayı figürü bulunur. Verilen bir ko-

ı„rak seyircilere
Bunların yaraşıra nuy törende görev
de vard,r, örneğin Yağmur toren^ Bûyiikbaba-*«*" *Z S'D ef^renler uzun *£-
L herşeyln b.r beden, ve£ kbab„la^ Gu
«**¦ f """astka delerdir" bu^ardak, F r,,na
vılanların, nehirler, goller ve ana ve mıs,
£££ konutu, ™££%£* rüzgar
ni dinleriz."112* hareket eden, duyan ve gören
01 Yaratıcı da yaşayan, h^e kalında otu-
wr varlık olarak kabul edı^.OmKi y lan ku-
|SSr^=^amas,duyu,u, .

En yücesine kadar tüm varlıkların bir ruh, bir can taşımaları, Kızılderililerin dini anlayışını belirler. Kendi varoluşu, Gençlik rüyası ile yaşadığı tecrübeyle anlam taşır. Bu görünün anlatımı Büyükev bayramında söylenen şarkıların konusunu oluşturur. De-|aware Yerlilerinde koruyucu ruhun kazanıldığı görüler, onikinci yaş döneminde gerçekleşir(,3). Ebeveynler çocuklarını ormanda belirli bir yere götürüp orada yalnız başına bırakırlar.Kanada kabilelerinde olduğu gibi yemek kesinlikle yasaktır, ve kız veya erkek çocuk bazen yatarak bazen de ayakta günün ve gecenin yalnızlığı ile başbaşa kalır. Böylece çocuk, ruhların "merhametine sığınmış" olur. Kafası çamura bulanmış ve ellerini havaya kaldırmış olan zavallı, yardıma muhtaç çocuk bir görü için yalvarırken gören, duyan ve hisseden güçler tarafından mutlaka farkedilir. Gittikçe zayıflayan beden ve bilinç - oruç oniki gün sürerdi- sonunda (Kızılderililerin görüşüne göre) ruhların acıma duygularını körükler, çocuğun çektiği ızdıraba son vermek ve hedefine ulaştırmak için ona bir görü verirler. Ebeveynler ve diğer sorumlular zaman zaman çocuğu ziyaret ederler, amacına erişen yorgun çocuğu sonunda vigwam'a geri getirirler; o artık onurlandırılmış, kutsanmış olarak kabul edilir. Bu onur ve lütuf tüm aileyi uzun bir süre mutlu etmeye yeter.
Görülerin konusunun sonu,sınırı yoktur. Bazen koruyucu ruh bir geyiğin üzerinde veya siyah-beyaz bir ördek olarak,ya da fırtına kuşu, güneş olarak görünür, ama her defasında görüyü gören, gördükleri karşısında "onurlandırıldığı" hissine kapıldığı anda yaşamı boyunca ona eşlik edecek olan koruyucu ruhu bulduğundan emin olur. Bu önemli tecrübe kesinlikle herkesten gizli tutulur; koruyucusunun kendisi-

ni terk etme endişesi yüzünden hiçbir şekilde görüsü
üzerine yorum yapmaz.
Büyük ev'in tinsel derinliği oniki gün boyunca bu tarz görülerin dile getirilmesinde de açıkça görülür. Katılanların manevi heyecanı ve coşkusu tüm çekingenliği bir kenara bıraktırır ve en

büyük sırrını ortaya çıkarttırır. Ancak unutulmamalıdır ki, görünün sahibi orta direğin etrafında dans ederken ve son selamında orada bulunanlarla değil, hep Yaratıcının direk üzerindeki yüzüyle konuşur. Gişelemukaong'la bir diyalogtur, görü şarkısı onun kulağına gider, o ana dek büyük bir gizlilikle sakladığı sırrı sadece onun tarafından duyulur. Kızılderili görüşüne göre bu eşsiz bir "kurban"dır, çünkü başka hiçbir şeyin bu kurban kadar kutsal değeri yoktur.
Avrupalı gözlemcilerin sık sık üzerinde durdukları gibi.yaşayan görüntülerden oluşan bu dünyada Kötünün gücünün nerede yer aldığı sorusu geliyor akla. Öbür dünyaya ilişkin Delaware anlayışı bu soruya -Avrupalılar açısından olağan olan bu soruya-çok ilginç bir cevap verir: Kötünün bir krallığı ve gücü yoktur. <•
Ruh-tsitsang- "resim", "yansıma", "bedeni olmayan, ama görünen" yürektir °4>. Bunun yaraşıra ikinci bir unsur da kan'da yer alır ve bu ölünün bir ölürünü olarak dünyada dolaşmasını sağlar, tsitsang ise ölümden oniki gün sonra bedenden ayırıhr ve Güneybatıda cennet gibi bir ülkeye gider. Bir nehir bu ülkeyi yaşayanların dünyasından ayırır. Başka bir inanışa göre ise ruh onikinci gök katına, Yaratıcının yanına yükselir, burada Güneşin yerine parlak bir ışık vardır, yorgunluk, zahmet ve hastalık yoktur, ölüm ve ayrılık olmaksızın yaşam sürüp gider.
Yalnız, bu cennet sadece iyi ve dürüstlere açıktır,
48
kötüler buraya gidemezler. Onların kaderi hakkında sadece bu kadarını, cennete gidemediklerini ve dı-şarda başıboş dolaştıklarını biliyoruz (15>. Neyin iyi ve kötü olduğunu ise sosyal davranışlar belirler. "Yalan söyleyen, hırsızlık yapan, komşularıyla kavga eden, arkadaşlarına ve özellikle yaşlı ebeveynlerine kötü davrananlar, kısaca insanlığın felaketini temsil edenler" diye açıklar kızılderili anlağını 1744 yılında misyoner Brainerd'la sohbet eden yaşlı, bilge bir Dela-ware yerlisi. Brainerd, çok doğru bir tespitle, yerlilerin öteki dünyanın ödül ve cezası ile ilgili inançlarının çok sönük olduğunu ve bu söylenenlerin tamamen ikinci tabletin hükümlerinden(yani 6.-10. Emirler) geldiğini ve yerlilerin dini ibadetlerinden veya Tanrı inançlarından kaynaklanmadığını farketmiştir(16>. Bu tespit tüm Kuzey Amerika yerlileri için geçerlidir: maneviyat ve iyi sosyal davranışlar aynı anlamı taşımaktadır.
Tüm bunlardan ortaya çıkan sonuç, Avrupalıların aksine, Yerlilerde 'kötü' anlayışının çok az gelişmiş olduğudur. Kızılderüilerde kötü kelimesi basit olarak insanlara düşman davranışları ve güçleri ifade eder, örneğin sudaki boynuzlu yılanlar, genel olarak ıslak dünyanın derinliklerindeki tüm varlıklar herhangi bir mitolojik nedenle insanlara düşman olarak kabul edilir. Toplumsal davranışlarında da bu varlıklar, gerekirse kuvvet kullanılarak uzak tutulmalıdır.
Bir zamanlar bir adam, büyük olasılıkla su güçlerinin gönderdiği bir rüya gördü: yedi adamı öldürmesi istendi. Şanssız adam rüyasının hipnoz etkisiyle Peş peşe insanları öldürdü. Hiç kimse onun yaptığını ispat edemedi, çünkü bütün izleri titizlikle silmişti. Ama, rüyası bilindiği için her zaman şüphe altında kaldı. Bir öğle vakti, bir ağacın altına oturmuş dinle-
49
nirken bilinmeyen bir el, baltayla onun hayatına son verdi. Kimse bunu yapanı aramadı. Tüm kabile bu bilinmeyen kişinin doğru olanı yaptığına, kötü bir adamı bir daha geri dönmemek üzere yolladığına
inanıyordu °7).
Burada ve diğer başka hiçbir yerde öteki dünyadaki cezadan söz edilmez. Kızılderililerde- bu tespit tüm Kuzey Amerika kabileleri için geçerlidir- cehennem ve Şeytan kavramları yoktur. Eski kaynaklarda kişileştirilmiş kötü bir unsurdan söz edilse de, bu \ varsayım daha çok Algonkinlerin manitu ve ondan \ türemiş kelimelerin yanlış tercümesinden kaynaklanmaktadır. Bu tanım, ister iyi veya kötü, daha doğru olarak insanlara dost ve insanlara düşman olsun, tüm ruhları içerir. Buraya ilk kez Avrupalılar bazı değerleri getirmişlerdir, Harrington'un çok acı bir biçimde ifade ettiği gibi, zorbalıkları ve viskileriy-le ilk kez Avrupalılar Kızılderililere Şeytanı tanıtmışlardır (18).
*
KAYNAKÇA
1 Oklahoma grubu Harrington: Religion and Ceremonies of the Le-nape,1921; Speck: A Sîudy of the Delaware Indian Big House Ceremony, 1931; Oklahoma Delaıoare Ceremonies, Feasts and

Dances, 1937.
Ontario grubu Speck: The Celestial Bear comes down to Earth, 1945.- Büyükevin diğer ritüel özelliklerinin genel bir tasviri Werner fAüller: Die Religionen der Waldlandindianer Nordame-rikas, s. 256. 2 Burada orta direkteki ikonların tasvirleri ile ilgili kayıtları genel olarak bir daha verirsek: Oklahoma Delauoareleri Speck: Delaıuare Indian Big House Ceremony, 22 ve 30: "...en yüce Gücün göze çarpan sembolleri"," ... Ulu Manitu'yu, Yaratıcıyı temsil ediyorlar". Ontario Delawareleri Speck :The Celestial Bear comes down to earth,40:"... duyduğuma göre ikonlar sadece Yaratıcıyı temsil ediyorlar." "Ritüel boyunca Baba ve Yaratıcı yukardan halkını
50
seyrederken, onu yüceltenlerde yukarıya, onun tahtadan oyulmuş tasvirine bakıyorlar." 41 ; "Orta direkte Doğu ve Batı yönüne yerleştirilmiş olan her iki resim Yaratıcının yüzünün tahtaya oyulmuş temsili."
3 Harrington: Religion and Ceremonies of the Lenape, s.87.
4 Harrington: Religion and Ceremonies of the Lenape, s.l 12.
5 Speck: The Celestial Bear,32.
6 Dankers and Sluyter: Journey o/a Vogage to Neıv York in 1679-I680,s.267
7 Hallowell: Sear Ceramonialism in the Northern Hemisphere,1926.
8 Speck: The Celestial Bear,s.21.
9 Speck: Delaıvare Indian Big House Ceremonu.s.43; Oklahoma Delauıare Ceremonies s.49.
10 Speck: Oklahoma Delaıvare Ceremonies, s. 61.
11 Speck: Oklahoma Delaıvare Ceremonies, s. 70 ve 73.
12 A.g.e. s.78.
13 Delawarelerin görü orucu için bkz. Harrington: Religion and Ceremonies of the Lenape, s.61. Algonkinlerin genel olarak görü orucu ile ilgili bkz. Biumensohn: The fast among North American In-d('ans,1933.
14 Harrington: Religion and Ceremonies of the Lenape, s.52; Speck: The Delaıvare Indian Big House Ceremony,s.25.
15 Memories of the Reu. David Brainerd, 346. Harrington: a.g.e. s.53.
16 Memories of the Rev. David Brainerd.
17 Kohl: Kitschi-Gami II, S.186, Ocibvaların anlatısı, ama tüm Al-gonkin kabilelerinde tipik bir anlayıştır.
18 Religion and Ceremonies of the Lenape, s.24. Jenness'da aynı sonuca varır:" İyi ve kötü olmak üzere iki büyük ruh öğretisi hiç şüphe yokki tamamen hıristiyan etkisinden kaynaklanmıştır. Or-jinal anlayışlarında böyle bir şey yoktur, çünkü aynen korunmuş olan ibadetlerinde bu özellik görülmez"; The Ojibua Indians of Parry feiand, s.30.
51
, onva G»rü ve Aktarım
Delaware Yerlileriyle temsil edilen Atlas okyanusu kıyısı kabilelerinin yanısıra Kanadalı Algonkinler, ikinci bir grubu da güneye göndermişlerdi. Bunların yarısı sınır boyunda kalırken diğer yarısı mısır tarımı yapılan bölgelerin içlerine ilerlediler. Bunlar Superi-or ve Michigan Gölleri çevresinde yaşayan kabilelerdir. Bu Algonkinler 17. Yüzyıl ortasında Beyazların geldiği dönemde hala hareket halindelerdi, bir kısmı batıda Siularla, bir kısmı da güneyde Ohio'nun ötesinde Nluskogi ve Yuchilerle savaşıyorlardı.
Bu kabileler içinde en hareketli ve kalabalık grubu Superior Gölündeki Ocibualar oluştururlar. Güneye doğru onları takip edenler Menominiler, Foxlar, Savuklar, Kikapular, Potavatomiler, rAiamiler, Kas-kaskialar, Şavniler, kısaca bu bölgenin keşif tarihinde ve 18. Yüzyıl sonu ile 19.yüzyıl başındaki bağımsızlık savaşlarında ön saflarda yer alan halklardır.
Güzel bir rastlantı Bremenli kütüphaneci ve kaşif Georg Kohl'u 1855 yılının yazında Ocibualarla tanıştırdı. Superior Gölünün güney kıyılarında yolculuk yaparken küçük misyoner kamplarını ve Kızılderili köylerini ziyaret etti ve yok olmakta olan Kızılderili
52
Kültürünün son parıltısını yakaladı. Kohl gerçekten de çok sevilmiş olmalı, çünkü yerliler içtenlikle kalplerini ona açtılar. Bunun yanısıra herşeyi olduğu gibi aktaran, sade bir yazı diline ve güzel bir tasvir yeteneğine sahipti, ayrıca farklı kültürlere karşı hoşgörülü bir anlayışı ve olaylara gerçekçi bir bakışı vardı, jki ciltlik eseri "Kiçi-Gami veya Superior Gölü efsa-neleri"(1) daha sonra kaleme alınan etnolojik araştırmaların çok üzerindedir, çünkü teorik kalıplarla sınırlanan etnograflar, meraklı gözleri ve not defterinden başka bir şeyi olmayan bu amatörden

çok daha azını görebilmişlerdir.Hiç farkında olmadan Kohl önemli bir sorunun da cevabını sunmuştur, Kızılderili öğretisinin sürekliliğinin nasıl sağlandığı. Biraz önce Delaware Yerlilerinde gördüğümüz gibi, her bir kabile kendi çevresini saran ve içine kapalı bir Dünya görüşü ile yaşamaktadır, ve bu görüşün kuşaktan kuşağa aktarılmasında sadece dogmatik iddiaların yeterli olup olmadığı sorusu akla gelmektedir. Yeni yetişenlere kült formları ve mitolojik metinlerin ez-berletilmesi yeterli midir, yoksa Kızılderili inancı da kişisel bir deneyimin onayına gereksinim duyar mı? Kızılderiliye de sadece anlatım yeterli olmaz, bunun kişisel bir deneyimle güçlendirilmesi gerekir. Tüm Kuzey Amerika'da bu deneyim düş ile en üst mertebeye ulaşır. Bütün kıta, rüyayı en son ve kesin işaret olarak kabul eder. Düşler kültün kaynağıdır, rahiplerin görevlerini ve samanca uygulamaları belirler, tedavi bilgisi, çocuklara verilen isimler ve tabular onlardan gelir, savaşlara, av partilerine, ölüm cezasına ve yardımlara onlar karar verirler, her şeyin karanlıkta kalan derin özüne yalnız onlar ulaşabilir-¦er.Düş, özellikle gelenekleri de onaylar, o kanunların ve otoritenin mührüdür. İster trans halinde, ister

, , :cse\ görüler
Kohl, Kızıldeni ^ { rke
yönlendirilmesım k* rar veneden J d.
atsa Karş>s^e^e kısa bir ^^nıam ta-deneyİml görüsünün ne denli buyukt^ ,,
likle genql* ^gün kültürün hız a Y kingen-
şld.ğ»n» anladı- O^9 ye yerlilerin ^ a*,
terde ona Y«dın^ldırdl. 1855 Y«ınd** diğerlerinim de onad^f ner kananda d^ ^
körfezindeki L Ans _ y ken £ Y Her
nin arasinda.br vıg lattırablimeyı baş ^
ma genq«k 9°^kabul etmişti ve her ıkı de
ikisi dehıristıyarj^ k lardll ama he ^
yatlarının son yıüann ^oW vazgeqmedu bu g
Kızılderili dınmın rne Kgrga„ oldu _ ^ dağ,
Uk anlatan Kuq - deV adımla u
' bir şekil gö'unmu^ leti anda dag Y
nln tepesine <£j£^ ışığı gotutu^^.^ ve uzun bir Y^^nde Güneşin evine g öteki tarafına
geq*W sonra Gunj»
di. parlak ***.^U O zaman^^ Gö-ya bakmasına ^ ^ dağlar, Sup a
y gördü, agaqlar v laWıgl. Sonraı y
"ü ve Dûn^'SiMen bütün yüd£-^- eli baktı, qatıdakı br ^^ yakınd> K kl
mıs Gökkubbey. gçr Sonra onajel ^
ji. Sabah kızkardeşleri onu bu çam ağacının dibinu buldular, eve götürdüler ve ancak uzun bir süre dinlendikten sonra eski gücünü toparlayabildi.

İkinci anlatıcı, yaşlı "Bulut Kafa" da aynı şekilde yükseklere çıkartılmıştı. Altında dört sivri köşesiyle dünyayı ve üzerinde, av ve kümes hayvanlarıyla dolup taşan gökyüzünün parlak kubbesini gördü. O kadar muhteşem ve görkemli bir yerdi ki ve bu manzara karşısında öylesine kendinden geçti ki, sonunda ruhlar onu geri dönmesi için uyarmak zorunda kaldılar; artık yeteri kadar görmüştü <3).

Kohl'a anlatılan bu görü örnekleri çok özgün nitelikler taşırlar. Sadece bir şekil, bir hayvan veya bir eşya görünmemiştir, içinde görüyü görenin de rol aldığı birçok olayın yaşandığı bir senaryodur. Bu görü hikayeleri kozmik karakterler taşırlar ve görüyü gören, içine girdiği bu dünyada kendini kaybeder. Bu gözlemi doğrulayan üçüncü bir Ocibua görü örneği, Ontario'da Rice Gölü kızılderililerinden George Cop-way'in gençlik deneyimidir.

Doğudan gelen bir adam görür, bu adam ona dev bir çam ağacı gösterir, ağacın tepesi gökyüzüne değmektedir, dalları ise ülkeler ve denizler üstünde uzanmaktadır. Adam ağacı işaret ederek bir şarkı söyler. O anda ağacın tepesi sallanmaya başlar, köklerindeki toprak havalanır ve ırmaklar kabarıp yataklarından taşarlar. Adam şarkısını bitirdiği anda herşey durur ve sessizleşir. Sonra görüyü görenden şarkıyı tekrarlaması istenir ve o da söylemeye başlar:

"Rüzgarın içinde dolaşan benim Sazlarda fısıldayan benim,
Ben sallarım ağaçları,
Ben sallarım toprağı,
Bütün sularda kabaran ue taşan benim."

- M.mava başladığı-
rr Sntnn **** ^ ^Y-cu n*l»
Kendilerim gösterirk , yoKtur.
o kadar men olaydı > ıvwkez Algon-
deBayn, o^^^atvrde, dlŞ görünüpk, BüyükeVİ gibi bu Ş ta semboldür. Şifa Evu^
farklılığa rağmen, kozm* ^ tgrih veya tarım
^^-^Ba^-^^
iar^^-H?^^-r
ğildir, katılımcılar, sadece
dır. Diğerleri ritüeli yalnızca seyredebilirler, ancak fazla anlamadan ve yarım yamalak bilgilerle yetinmek zorunda kalırlar, çünkü adaylara verilen eğitimden yoksundurlar. Kohl'un da başına aynı şey gelmiş ve La Pointe'de seyrettiği bir törenle ilgili yeterli açıklama yapamamıştı. Ancak 19. yüzyılın 80'li yıllarında Hoffman, Şifa Evinin bir üyesi olarak törene katılmayı başarabilmiş ve ritüelin anlamını çözebilmiştir (5).

Sonuç olarak Şifa Evi ve Büyükev hedeflerinde de farklıydılar. Büyükev, Dünyanın izlediği yoldan çıkmasına engel olarak insanlığa hizmet ederken, Şifa Evi sadece birey ve onun iyiliği ile ilgilenir, üyelerinin yaşamını olabildiğince uzatmaya çalışır. Tüm ritüeller ve özellikle şifalı bilgiler bu amaç için kullanılır. Büyükev evrensel anlamlar taşırken Şifa Evi bireye yöneliktir. Bu tören yarı-kutup bölgesi avcılarının dini anlayışını korumaktadır: kişinin tam anlamıyla kendi içine dönük olması .

Şifa Evi üyelerinin bu gizli demeği, sayıca istenildiği kadar kadın ve erkeklerden oluşur ve bunlar "mide", daha popüler tanımlarıyla "şifacılar", olarak toplumda büyük itibar görürler. Kabilenin bütün bilgeliği onlarda toplanmıştır; efsanelerin kutsal anlamını, şarkıları, şifalı bitkileri ve temel ahlak kurallarını onlar bilirler.

Onlara katılmak isteyenler, en saygın üyenin denetiminde yıllar süren bir eğitimden geçmek zorundadırlar. Ancak bu uzun eğitimden sonra birinci derecenin olgunluğuna erişirler ve bunu takip eden dersler onlara Şifa Evinin dört derecesini tek tek geçerek en üst mertebeye ulaşma olanağını verir. Adayın derecesini kazanarak topluluğa kabulü, tüm kabileye açık olarak gerçekleşir, bu da Şifa Evinin

57

dernek karakterine karşın kabile yaşamında merkezi bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Minnesota Ocibuaları böyle bir tören için dikdörtgen, doğu-batı doğrultusunda uzanan, ince ağaç gövdeleri ve dallardan direkler üzerine, kubbemsi, eğrilmiş dallardan oluşan bir çatısı ile ev benzeri bir yapı kurarlar. Güneş ışığını kesmek için tek tük bezler ve ağaç kabuğundan plakalar yerleştirilmiş olsa da, direklerin arasından içerisi rahatlıkla görülebilir. Evin iki kısa kenarında birer kapı bulunur, dördüncü dereceye kabul töreninde uzun kenarların ortasına da birer kapı açılır.

Doğu-batı yönündeki ana eksende, adayın kabul edildiği dereceye göre renkli boyanmış bir, iki, üç veya dört kazık bulunur. İlk üç derece yeşil ve kırmızı renklerle yetinirler, dördüncü derece de ise- çok nadiren olur, çünkü neredeyse adayların hiçbirisi bu kadar yükselemez- ev, kenarları eşit uzunlukta bir haçla donatılır . Bu tahta haçın dörtköşe olarak biçimlendirilmiş bir gövdesi vardır; eğer yuvarlak kazıklardan yapılmışsa o zaman hemen yanında dört-köşeli bir direk yükselir.

Dört kapı, haçın dört kolu, dörtköşeli direkle kendisini gösteren dörtlük özelliği renklerle de belirgin-leştirilir. Direğin dörtkenarının yüzeyleri Dünya'nın renklerine göre boyanır; doğu beyaz, güney yeşil, kuzey kırmızı ve batı siyah. Bu sembolik özellik , Delawarelerin Büyükevi gibi Şifa Evinin de Dünyayı temsil ettiğini net bir biçimde gözler önüne sermekte ve Algonkinlerin kozmik tasvir hayallerinin yeni bir ifade şekli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şifa Evinin ritüel donanımı en yüce varlık Kiçi Manito (Ulu Manitu)'nun yüceltilmesi ile yakından bağlantılı olduğunu gösterir; açılışta yapılan ve, et-

58

lerinin tamamen yenilmesinin zorunlu olduğu köpek kurbanı O'na adanır; aday "yaşam arayan" olarak O'na takdim edilir, şarkılarla O'na seslenilir, çağlayan sularda onun sesi konuşur; O yukarda Gökkub-bede oturur- evin kubbemsi eğimli damı gökyüzünü temsil etmektedir- . Dört kapılı kulübe, dört kollu haç, dört renkli direk hepsinin Kiçi Manito'nun dördüncü derecesinde görülmesi - diğer derecelerin başka koruyucuları vardır- CJlu varlık ile dörde bölünmüş Dünya simgesinin yakın bağlantısını ortaya koyar.

Kayınağacı kabuklarına işlenen Algonkin resimlerinde "Yüce ruhun" kareli daire veya dört uçlu halka olarak gösterilmesi ve dünyanın da aynı simgeyle tasvir edilmesi (6) Avrupalı görüşünde birbirinden çok farklı kabul edilen bu iki unsurun eşliğini göstermektedir; Kiçi manito ve Dünya tek ve aynıdır. Delawarelerde de bu dini anlayış hakimdi. 1745 yılında misyoner Brainerd'e gökyüzüne yaptığı tinsel yolculukta ona görünenleri anlatan bir Delaware samanının söylediği gibi, Dünya, Büyük Adamın bedenindedir, toprak ve görülebilen herşey, kayalar, dağlar ve denizler, O'nun üzerindendir <7).

Düşlerde derin iz bırakan Algonkinlerin kozmik tasvirlere eğilimleri Kuzeyli avcı kültürün bir mirası olarak görülmelidir, çünkü orada haç, dört yaprak ve dört nokta hemen hemen tüm çanak, çömlek, davul ve kaynana zırıltılarının süsleme motifi olarak kullanılmışlardır ve Labrador Naskapilerinin Speck'e özellikle vurguladıkları gibi, bu motifler Çementu'yu (En Yüce Varlık) temsil ederler<8). Yarı-kutup bölgesi Algonkinlerinde de tüm kıtada egemen olan dört sayısı ile Yüce Ruh'un bağlantısı önemli bir yer tutmaktadır. Ancak güneydeki mısır tarımı bölgelerine

59

*

kadar ilerledikten sonra, onların geniş el sanatı olanakları ve güqlü toplumsal sistemleri Algonkinlere bu görüşlerini geliştirip, güçlendirme ve düşüncelerini, Büyükev ve Şifa Evinde olduğu gibi, mimari biçimlere aktarma fırsatını verdi. Bu mimari ve sembolik birleşim Tanrı tasvirinin özgünlüğünü göstermektedir, çünkü sürekli Dünya sembolüyle karşımıza çıkan Kiçi Manitu Şifa Evine anlam kazandırır: O, bir Avrupalının Göller Bölgesine ayak basmasından çok uzun zaman önce, ta başlangıçtan beri oraya
aittir.

Ritüele geri dönersek, yarı-kutup dindarlığının bireye yönelik özelliği tekrar kendini gösterir, çünkü tören sadece tek bir kişi ile ilgilidir. Aday, merkez konumdadır; en üst düzeyde dört Mide, şifalı keseleri ile yaşamın amblemi olan bir beyaz midye kabuğunu adayın bedenine "sokarlar"; aday, "ölü" olarak yere düşer ve şifalı keselerle yapılan pekçok dokunuştan sonra yeni bir yaşama gözlerini açar, artık bir yenidoğandır ve şimdi çok uzun seneler yaşama hakkını kazanmıştır. Bu nedenle tüm ilaçların yetersiz kaldığı ağır hastalar da eve kabul edilirler, "Ölüm" ve "Yaşam", artık ümidi kalmayan hastadan sağlıklı yeni bir insan yaratacaktır.

Yüce tanrının sadece Minnesota Ocibualarında görülen bu ritüelinin yanı sıra coğrafi olarak Minne-sota'nın güneyinde Wisconsin'e özgü ikinci bir ev tipi daha vardır Bu, uygarlık kahramanı Menebuş'un, "Büyük tavşanın", evidir. Yarı-kutup kabilelerinde olduğu gibi Merkez Algonkinlerinde de bu mitolojik kahramanın çevresinde geçen, ciddi ve komik maceralarının anlatıldığı, çok sevilen ,sayısız efsaneler vardır. Kohl'ün vigwam'ında da pekçok akşam, rAe-nebuş'un hikayeleri ile geçmişti. O, yeryüzünde ilk

60

defa tavşan olarak kendisini göstermiş ve teyzeleriy-[e amcalarına, yani insanlara, bugünkü yaşamlarını vermiştir. El sanatları ondan gelir, derinlerdeki su canavarları ile savaşmıştır, bir tufandan sonra yeryüzünü yeniden yaratır ve giderken onu bugünkü haliyle arkasında bırakır(9).

Kıtanın felaketiyle doruk noktasına ulaşan bu kozmik savaş bir cinayetle başlar. Su hayvanları Menebuş'un küçük kardeşi Kurdu boğarlar ve onu ölü olarak tekrar yeryüzüne bırakırlar. Ölü dört gün sonra tekrar ortaya çıktığında Menebuş onu Güneşin battığı yere göndermek zorunda kalır. Burada ölüler hüküm sürmektedir ve o günden sonra teyzeleri ve amcaları da aynı yolu takip etmişlerdir.Burası mutlu bir ülkedir ve kötülere kapalıdır, kötü olanlar girişi ararken, çağlayarak akan nehrin üzerindeki sallanan tahta köprüden aşağı düşerler.

İlk ölüm Dünyanın bu iki tarafı arasındaki savaşı en yüksek noktasına tırmandırır. En popüler hikayeye göre Menebuş birkaç su hayvanını öldürür, onlar da önce bir tufan, sonra da korkunç bir kış yollarlar, elbette amaçlarına ulaşamazlar. Ev üyeleri arasında anlatılan kutsal Mide efsanelerine göre ise her iki taraf barış yapar; suyun güçleri, kardeşinin ölümüyle çok öfkelenen Menebuş'un gönlünü almak için Şifa Evini hediye ederler.

Evin bu biçimi, yani uygarlık kahramanından insanlara aktarılan ve coğrafi olarak Wisconsin'e özgü olan biçimi, Minnesota'daki Yüce tanrının evinden biraz farklı bir görüntü sergilemektedir. Burada renkli direkler yoktur, dört yerine sadece iki derece vardır, görevlileri iki gruba ayrılır

ve ritüeli ikilidir, çünkü midyenin sokulmasının yanında "inci"nin, iki taraflı yetişen tohum tanesinin, yutulması yer alır.
61
Kabul töreni kadim olayların tekrarıdır. Aday, Me-nebuş'un kendisidir, ve iki görevli grubu, bir zamanlar uygarlık kahramanını ilk evde kabul eden, yukarının ve aşağının güçlerini temsil ederler. Artık Yüce Tanrıdan hiç bahsedilmez; ikinci kulübe onu tanımıyor gibi görünmektedir.
İkinci ritüel modeli Kiçi-manito evinden farklı kuralları takip eder. Burada tüm eylemler, bölgede sadece Minnesota ritüelinde görülen kuzeyin dörtlüğünün tam aksine, güneyin iki sayısına göre gerçekleşir. Her iki tören sisteminin ve ortaya çıkış nedenlerinin arkasında tarihsel bir sıra gizlidir. Farklılıklarına rağmen Minnesota modeli ile Büyükevin akrabalığı hemen göze çarpar. Her ikisinde de dikdörtgen, doğu-batı doğrultusunda uzanan, kozmik nitelikler taşıyan mimari yapı görülür, ve her ikisinde de ev Yüce Tanrının bedenini temsil eder.
Ova Algonkinle-rinin de "Güneş danslarını" gerçekleştirdikleri kutsal yapı, yaradılış kutlamaları ve Dünya evi semboliği benzer özelliklere sahip olduğu için, bu sembolik mimari, en azından Algonkin dilleri konuşan gruplarda, çok eski bir geçmişe sahip olmalıdır. Ayrıca Atlas Okyanusundan Kayalık dağlara kadar dağılmış olan motifler, tarihöncesine dayanan bir ilk örneğe kadar iner. Delawarelerin, Büyükevi kıtadaki tüm dini ifadelerin en üst noktası olarak görmeleri ve "bütün diğer Kızılderili kültürlerini bu inancın sadece dallan" olarak kabul etmelerinde belli bir gerçeklik payı vardır <l0). Buna karşın uygarlık kahramanının evi, Güneyde hakim olan iki sayısının etkisiyle gelişen, daha genç bir ibadet biçimini göstermektedir.
Ancak şimdi karşımıza çıkan bir olguyu da açıklamakta fayda vardır: Delaware Yerlileri herhangi bir uygarlık kahramanı tanımazlar, ne ona atfedilen ef-
62
saneleri vardır, ne de onun kişiliği ile bağlantılı herhangi bir ritüelieri <"'. Böylece Delaware efsaneleri Kuzey Amerika mitolojisinin dışındadır, çünkü diğer halkların hepsi, büyük kahramanın mitolojik figürünü çok iyi bilirler. Bu gözlem de Delaware kültünün çok eskilere dayandığını göstermektedir: Büyükev ve Kiçi Manito'nun evi dini yaşamın Kuzey Amerika'nın doğusunda karşımıza çıkan en eski katmanını temsil ederler. Bunu takip eden, daha yeni basamağını ise uygarlık kahramanının evi oluşturur.
Avrupalı araştırmacıların sonuçlar çıkarttıkları ince çatlakları Kızılderili gözü görmez. Kızılderili sürekli akan tasvirlerden oluşan bu dünyayı tek gerçek olarak kabul eder, düşüncelerini bu temele oturtur ve algıladığı yeni görüntüleri hemen bu dünyaya dahil eder. 1911 yılında, Minnesöta'da Red Lake Oci-bua rezervasyonu üzerinden ilk defa bir uçak geçtiğinde yerliler bunun ne olduğunu hemen anlamışlardı. Bu uçan canavar elbetteki bir Gökgürültüsü kuşuydu. Mitolojik yılanların düşmanı olan bu kuşun gözlerinde şimşekler çakar, kanat çırpışı ile gök gürlerdi. Hemen göle koşup, üzerlerinde uğuldayan bu yaratık için tütün kurban ettiler(,2>.
Kızılderili dünyayı kendi dünya görüşüne göre değerlendirir, yorumlar. Bir sığmak gibi kendi mitolojik dünyasında yaşar, ta ki bu mistik dünya görüşünün koruyucu çatısı "Yeryüzünde doğan" ların üzerinden kaldırılıncaya dek.
Mide'lerin yanısıra başka saygın "gizemli adamlar" da vardır ve burada da Kanada avcı kültüründeki farklı şaman sınıflarının birbirine karışmış olması y>ne kendini gösterir. Güneyin avcı kabilelerinde de unların bir görev mi yoksa sadece uzmanlaşmalar mı olduğu belli değildir.
63
Midelerin dışında Wabenolar "Doğu adamları", "Şafağın adamları" vardırll3). Bunlar bir grup oluşturmazlar, daha çok herkes kendi başına qalışır ve av büyüleri, aşk muskaları, şifalı ilaçların yapımıyla uğraşırlar. Bu insanlar günlük gereksinimler ve dertlerle yakından ilişkilidirler. Onlara duyulan güven sınırsızdır ve onlar da sanatlarını göstermek için hiqbir fırsatı kayırmazlar, kızgın korlarla oynarlar, kaynar j suya ellerini sokarlar, bıçak yutarlar. Batıl inanç, on- i lan geceleri ateş toplan veya kıvılcım olarak oradan oraya uçarken görür veya uzak ormanlarda uluyan kurtlar olarak duyar. Wabeno bazen Ev'e katılırken Jossakid kesinlikle uzak durur. O, özellikle gelecekle ilgili sorulara yanıt arar, bunu yaparken ona sadece koruyucu ruhları yardım eder. En tipik aleti titreme çadırıdır. Dört ila sekiz adet, kalın, üç metre boyunda direk, bir metre çapında bir daire oluşturacak şekilde toprağa dikilir, etrafı kayın ağacı kabuklarıy-la kaplanarak üstü açık kalın bir boru görünümü alır. Toplantının başında Jossakid bu yapının altından sürünerek içine girer ve şarkı söylemeye başlar. Dı-şardakiler onun ruhları çağırışına davulları ile eşlik ederler. Kısa bir süre sonra sağlam

direkleriyle birlikte tüm yapı şiddetli bir biçimde sallanmaya başlar; bu çağrılan güçlerin sahipleriyle konuşmak için geldiklerinin işaretidir. Direklere bağlı olan çıngıraklar çalar, geyik toynakları takırdar, gelen ruhların aşağıya düşüşü duyulur, bu arada bazı sesler yükselir, bazıları derinden ve boğuk, bazıları ise tiz ve net; sonunda Jossakid dinleyicilere seslenmeye başlar ve ruhların ona söylediklerini, çare arayanların
bilmek istediklerini iletir.

Titreme çadırı, Labrador avcılarının tipik özelliklerinden birisidir. Göller Bölgesinde kullanılması ora-

64

daki Algonkinlerin eski miraslarını nasıl sadakatle koruduklarını ve güneydeki unsurların yavaş yavaş bunlara katılmaya başladığını bir kez daha gösterir. Yan-kutupsal anlayışın ne kadar canlı tutulduğunun diğer bir örneği de, farklı şaman gruplarının varlığıdır, çünkü onların etkilerinin temelinde kuzeyin hayalet korkusu gizlidir; samanların varoluşu o gizemli ve korkunç cinler inancına bağlıdır. Şamanlar ve ruhlar birbirlerine aittirler.

Ocibualar da korkutucu bir dünyayla çevrelenmişlerdir. Sonsuz ormanlarda insan yiyen devler yaşar, yürürken adımlarıyla ağaçlan devirirler; orada cüceler vardır, vigvamın direğini sallarlar, üstüne taş atarlar, araç gereçleri saklarlar ve binlerce kötü oyun oynarlar; ayrıca gölgeler manido'sunun ağır ayak sesleri duyulur, o, ölülerin yolunda ruhları kovalar. Eğer uyuyanların ve hastaların dışarda dolaşan ruhlarını yakalarsa hiç şansları yoktur, mutlaka ölürler, çünkü yaşamı taşıyan geri dönemez, kötü manido tarafından kovalanarak Kurt kardeşin krallığına, batıya kaçarlar. Mezarda sadece gölge kalır, ama gölge tam bir yaşam değildir04'. Ve dışarda dolaşan bu ruhların içine insana düşman,kötü güçler girerler, özellikle cadılar ve büyücüler.

Eskiden bu hayati tehlike taşıyan güçlere karşı Jossakidler vardı; onlar yok olduğundan beri insanlar muskaların büyüsüne sığındılar. Bu yüzyılın başlarında cadı inancının belirgin bir şekilde artması dikkat çekicidir. Bir zamanlar bu uğursuzluk getirenler, hastalıklara ve vakitsiz ölümlere neden olan ruhlar, titreme çadırındaki Jossakid'in koruyucu ruhları tarafından yokedilirdi ve ruhu çalan öldürülürdü. Bugün, Kızılderili kendisini cadılara karşı korunmasız hisseder, çünkü muskaların yardımı eski "gizem-

65

li adamların" sanatları kadar etkili olamaz °5).

Buna karşın ölülerin devam eden yaşamı inancı günümüze dek sürmüştür .Bir Ocibua mezarlığına girildiğinde yerde duran tahta sandıkların- uzun, yukarı doğru eğri köpek kulübelerine benzerler- yanında, ucuna bezler asılmış direkler görülür, ayrıca, burada kalıp yaşayanlarla aradaki bağlantıyı kuran gölgeler için küçük bir tütün yığını, yemeklerle dolu kaplar, ayna ve birçok sunular bırakılmıştır. Batıya giden ruh birgün geri dönebilir ve yeni bir insanda canlanmak üzere gölgeyle birleşebilir. Bu şekilde yeniden doğan-] lar bazen düşlerinde eski hayatlarını görürler. "Benim I amcam" der Jenness'e bilgi veren bir yerli, "dört veya beş kez, toplam 500 yıl yaşamıştı." °6)

Sonbaharda, alabalık mevsimi tüm yiyecek depolarını doldurduğunda, her Ocibua topluluğu uzun bir vigvam kurar ve ölüler bayramını kutlar. Büyük kazanlarda lezzetli yemekler pişirilir. Davet edilen herkes toplandığında, birkaç parça yemek gölgeler için ateşe atılır, sonra hep beraber yemekler yenilir ve sabaha kadar dans edilir. Yılın bu mutlu ve neşeli günlerinin anısı, daha sonra, kış mevsiminin zorluklarına güzel bir pırıltı verecektir °71.

KAYNAKÇA

ı
2
3 4 5
II s. 33,70,75,165,
2 cilt, Bremen 1859.
Kohh Kitschi-Gami f, s.102,177,281,303;
185,198,207,241,243,264.
^Kitshi-Gami/, s.276ve315.
Copway. Recollecüon of a forest (ife,39.
Kitschi-Gami 1, 59,63. Hoffman : The Mide'unuîin. or Grand Medi-cine Society of the Ojibuja,143. Siulardaki Şifa Evinin genel tasviri için bkz. Wemer Müller: Die blaue Hütte,1954.
6 Werner Müller. Die Religionen der V/aidlandindianer Nordamesi-kas, 219.

7 Memories of the. Reu. David Brainerd, 349. Son zamanlarda Ha-ekel Delawarelerin Yüce tanrısının Dünya ile eş tutulması konusunda karşı iddilarda bulunmuştur (Der Hochgottglaube der De-lav/aren im Lichte ihrer Geschichte, 455,463,472). Haekel, peder W.Schmidt'e dayandırdığı varsayımında kızılderililerde tüm özellikleriyle tamamen tinsel ve soyut Yüce Tanrı inancının özgün olduğunu ileri sürmektedir, ancak Algonkinlerin dil yapılarının da gösterdiği gibi, bu iddia tamamen bilimsel temellerden yok-sundur.Ancak bu kitap, çok fazla dikkatsizlik hatasıyla değeri düşen bu fikri tartışmak için uygun bir yer değildir.
8 Speck: Naskapi,\85.
9 Kohl: Ki£scM-Ga/ra'/,s.322;!l,s.l.
10 Speck: The Delaıvare Indian Big House Ceremony,s.21.
11 Werner Müller: Die Rellgionen der Waldlandindlaner Nordameri-kas,sA97.
12 Coleman: The religion of the Ojibıva of northern Minnesota, Pri-mitive man X, 1937,s.38.
13 Ocibuaiardaki Wabeno ve Jossekid için bkz. Hoffman: Mide'ıui-ujin, s.156; Jenness: The Ojibıva Indians of Parry lsland,s.62. Menominilerdekiler için bkz. Hoffman: The Menomini Indi-ans,s.l38.
14 Jenness: The Ojibvua Indians of Parrg lsand,s.40.
15 Jenness: y.a.g.e., s. 68.87.
16 Jenness: y.a.g.e., s.21.
17 Jenness: y.a.g.e., s. 108.

5.T»n-lta~«M^rftSf"

Atlas okyanusu kıyısında ve Göller Bölgesinde yaşayan Algonkinler bazen az bazen çok güney uygarlıklarının unsurlarıyla karışmış, yarı-kutupsal avcı kültürünün uzantısını oluştururlarken, İrokualar öz be öz mısır tarımı kültürünü temsil eden kabilelerdi. İrokuaların yaşam tarzı, hangi açıdan incelenirse incelensin, nitelikleri büyük bir zenginlik ve yoğunlukla doludur. Avcı kültürün az gelişmiş ve zayıf görüntüsünün aksine burada tinsel konular da dahil olmak üzere, herşey sınırlarını en son noktaya kadar
zorlamaktadır.

Bu özellik dıştan görünüşleri ile başlar. Güneye yerleşen Algonkinlerin avladıklarına katık olarak bir avuç mısır için orada burada yaptıkları zahmetli tarımın aksine Ontario'nun güney kesimindeki İrokua köyleri geniş tarlaları ve üç ürün tarımlarıyla -mısır, fasulye ve kabak- bunun çok eski bir gelenek ve yetenek olduğunu ortaya koyuyorlardı. General Sulli-van 1779 yılında İrokua ülkesini yıkıp İrokua Birliğini dağıttığı zaman, tarlalarda yakılan ve yiyecek deposu olarak kullanılan çukurlarda yokedilen mısırın yaklaşık 5.800 ton olduğunu belirtmiştir, ayrıca ina-

nl]rnaz miktarlarda fasulye ve diğer sebzeler de bu yağmadan paylarına düşeni almışlardı.

Tarımın bu kadar gelişmesi karmaşık toplumsal örgütleriyle açıklanır. Ortak dilleri, gevşek örgütlen-mis gruplar arasındaki tek birleştirici unsur olarak fazla uzun süre dayanmamıştı. Bunun yanında oluşturulan, bir çeşit devlet anlayışı olarak k^bul edebileceğimiz güçlü halk düzeni İrokua Birliğini politik bir güç haline getirdi. Bu güç, Beyazlar tarafından sürülen Kızılderili kabileler arasından bir dağ gibi yükseldi. 1570 yılına doğru beş kabile, Seneka, Ka yuga,Onondaga, Oneyda ve Mohavk birleştiler. Her kabile, daha önce varolan örgütlenmeleri doğrultusunda, sekiz klana ayrıldı. Bu klanlar isimlerine göre, dörtayaklılar ve geyikle birlikte kuşlar olmak üzere iki grupta toplandı.

1. Kurt, Ayı, Kunduz, Kaplumbağa
2. Geyik, Çulluk,Balıkçıl, Şahin

Dörder klandan oluşan bu iki bölüm veya kabile yarımı- İrokualarda isim taşımazlardı- birbirleriyle kardeş kabul edilirdi. Her yarımın alt gruplarında, ne kendi kabilelerinde ne de birlik içinde, birbirleriyle evlenmeye izin verilmezdi. Beş kez tekrarlanan bu klan organizasyonu, tüm Kurt'ları, Senekalardan Mohavklara kadar kardeş yapardı, aynı şey Ayı, Kunduz, Kaplumbağa,Geyik, Çulluk,Balıkçıl ve Şahinler için de geçerliydi. Seneka Kurdu kendisini, kendi kabilesinin diğer klanlarından çok, Kayuga, Onondaga, Oneyda ve Mohavk Kurtlarıyla yakın akraba kabul ederdi, ve bu akrabalık hisleri Birliği çözülmez bir toplum olarak birbirine kaynaştırmıştı (1>. Yönetim, 50 kabile şefi veya Sachemden* olu-

Sachem: Algonkin dilinde kabile reisi.(Büyük Larousse)

ıll'li

şan bir kurulun elindeydi ve konfederasyonun önemli sorunları hakkında karar verirlerdi. Birliğin yerli tamms Hodenosaunee, "(izunevin insanları", onların tasvir yeteneklerini de ortaya koyar. Birlik tek bir evdir ve damı beş kabilenin üzerini örter. Eski büyük İrokua ailesi nasıl bir uzunevde hep birlikte kalıyorsa, Birliğin tüm kabileleri de, batıdaki Senekalardan doğudaki Mohavklara kadar hep birlikte, yanyana
yaşıyorlardı.
Sosyal ve politik olarak sağlam bir biçimde örgütlenen Birlik önce komşularını daha sonra da Amerikalıları çok uğraştırdı. 18. yüzyılın sonunda onları dağıtmak ve sürekli bir tehdit oluşturan İrokua savaş baltasını ortadan kaldırmak için düzenli orduların ve topçu birliklerinin biraraya gelmesi gerekmişti.
üzün süre bu kabile birliğinin sadece kanlı tarihi hatırlandı, ama sonunda- bu yüzyılın ortalannda-gözler İrokua mitolojisinin özgün biçimine çevrildi ve değerlendirmeler ve araştırmalarda farklı, yepyeni bir sayfa açıldı <2) Araştırmalarda ortaya çıkan, şimdiye kadar sadece İran'da görülen bir mitolojik tarihtir. Bu tarih Dünyanın doğuşunu birbirine düşman iki gücün savaşı olarak ele alır ve insanı aydınlıkla karanlığın, iyiyle kötünün, yukarıyla aşağının kavgasının içine koyar. Burada karşımıza Kanadalı kuzeyin hiç bilmediği ikilik prensibi, güneyin tarım halklarının hepsinde bile bu denli yükselmeyen bir mitolojik derin düşünceyi açıkça gösteren, en olgunlaşmış biçimi
ile çıkar.
İrokua Dünya görüşüne göre yeryüzündeki her görüntünün "daha yaşlı bir kardeşi" vardır. Bu kadim varlıklar, İrokua dilinde Ong\we, yaratılmamışlardır ve ölümsüzdürler. Gökkubbenin diğer tarafında yaşarlar: geyik, erkek karaca, benekli karaca yavrusu,
70
av, kunduz, oradan oraya esen rüzgar, günışığı, gece gecenin derinliği, yıldızlar, Güneş, kaynak suları, mısır, fasulye, kabak, ayçiçeği, parlak beyaz bedeniyle ateş böceği, kaynana zırıltısı, kırmızı göktaşı, ilkbahar rüzgarı, büyük kaplumbağa, susamuru, kurt, ördek, tatlı su, iskete, şifalı ilaçlar, ve kuzey ışığı. Ongwe evleri genel olarak uzundur ve kenarlarda yataklar serilidir. Sabahları ava giderler, akşamlan geri dönerler (3).
Bir zamanlar köylerinde bir çift yaşardı, Awnhai, "cömert toprak" adında bir kızları vardı.Kız gökyüzünün şefine aşıktı ve ona evlenme teklif etti. Tüm kadim yaratıkların en üstünde olan bu şefin evi uzakta bir yerde, Onodşa ağacının altındaydı. Bu ağacın çiçekleri, ışığı tüm gökyüzü dünyasına yayıyorlardı, çünkü orada Güneş yoktu, sadece bu ışıkağacının aydınlığı vardı.
Şef bu teklifi kabul etti ve kızla evlendi. Ama o ve Awenhai daha birlikte yatmadan şef genç kadını so-luğuyia hamile bıraktı. Kimse bu işin nasıl olduğunu anlamadı. Gökyüzünün şefi kuzeyışığı ve parlak beyaz bedeniyle ateş böceğini o kadar kıskandı ki, tüm Ongv/elerin doğasını değiştirmeye karar verdi. Işıka-ğacı Onodşa'yı kökünden söktü ve ortaya çıkan büyük delikten karısıyla beraber kadim varlıklar mısır, fasulye, ayçiçeği, tütün, geyik, kurt, ayı, kunduz ve diğer tüm akrabalarını bu dünyanın sonsuzluğuna doğru aşağıya attı. Hepsi, aşağıdaki dünyada bilinen biçimlerine dönüştüler ve sadece yaşlı kardeşleri gökyüzü ülkesinde kaldılar. Sonra Onodşa ağacı yerine kondu ve delik kapatıldı. Böylece Dünya dra-f^asının ilk sahnesi sona erer.
Kadın delikten aşağıya, açık mavi bir noktaya doğru düştü, bir süre sonra bunun, üzerinde sayısız
71
kuşların dolaştığı,uçsuz bucaksız uzanan deniz olduğunu farketti, hiçbir yerde toprak yoktu. Hayvanlar düşen yabancıyı gördüler ve ona sağlam bir yer yapmanın yollarını aradılar. Büyük kaplumbağa bu beklenmeyen yabancıyı taşımakla görevlendirildi, diğer hayvanlar da ilk okyanusun tabanından toprak taşımakla. Bu işi en son başaran misk sıçanı ol-du.Taşınan çamur, kağlumbağanın kabuğunun üzerine yayıldı ve böylece okyanusun ortasında bir ada ; oluştu. Aynı anda kuşlar biraraya gelerek yukarıya doğru uçtular, düşen kadını tuttular ve yavaşça kaplumbağanın üzerine bıraktılar.
Yeryüzü hızla büyüdü; çalılar, otlar ve bitkiler fışkındı. İki gece sonra Awanhai yanında ölü bir geyik ve yemeğini pişirmesi için bir ateş buldu. Sonunda bir kız çocuk dünyaya getirdi.
Küçük kız inanılmaz bir hızla büyüdü. Kısa zaman sonra bir çok talibi oldu, ama kız annesinin önerilerini dinleyip hepsini reddetti. Günün birinde kollarından ve bacaklarından püsküller sarkan bir adam geldi. Annesi, işte tam sana göre bir adam, onunla evlenmelisin, dedi. Genç

adam gecenin karanlığında kızın yanma geldi, ama sadece bedeninin yanma bir ok bıraktı ve kayboldu.
Bir süre sonra Awenhai'nin kızı hamile kaldı. Sancılar başladığında, müstakbel anne bedenindeki ikizlerin kavga ettiğini duydu; bir tanesi aşağıya dönmek istiyordu, diğeri ise ışığın geldiği yana. Daha büyük olan normal şekilde doğdu, küçük olan ise koltukaltını yırtarak dünyaya geldi ve böylece annesini öldürdü.
Bu ikinci ikiz kardeşin garip bir görüntüsü vardı, başının üstünde bıçak keskinliğinde çakmaktaşından bir ibik vardı. Bu nedenle ona Tawiskaron, "çak-
72
maktası" dediler. Diğeri ise tam anlamıyla bir insan-d,. Awenhai öfkeyle kızını hangisinin öldürdüğünü bümek istedi. Her iki çocuk da suçu inkar ettiler, ama Awenhai sonunda Çakmaktaşına inandı ve insan biçimindeki torununu evden kovdu. Kovulan çocuk ölmedi, çalılıklarda dolaştı ve, tüm ilgisini sevgisini Tavviskoran'a yönelten büyükannesinin bakımı olmadan da hızla büyüdü.
Awenhai ölen kızının bedeninden ışığı yarattı. Bedenini kulübesinin yanındaki bir ağaca astı ve onu Güneş yaptı, başını ise başka bir yere götürdü ve daha az parlayan Ay oldu. Her iki ışık kaynağı da sadece onlara aitti ve Avvenhai ile Tawiskaron'dan başkasını aydınlatamazlardı.
Buna karşın insan biçimli torun babasından yardım aldı. Bir gün bir göle düştü, hemen aşağıya battı ve kendisini gölün dibindeki bir evin kapısının önünde buldu. İçeriye baktığında oturan bir adam gördü. Bu babası, Büyük kaplumbağa idi. Ondan bir yay ve birisi olgun diğeri sütlü iki mısır başağı aldı. Birisini ekmeli, diğerini ise ateşte pişirrneliydi.
Geri döndükten sonra sık sık gölün kıyısı boyunca koşup bağırıyordu: "yeryüzü büyümeli ve insanlar beni wata Oterongtongnia, "genç akçaağaç" adıyla çağırmalı". Ne kadar çok koşarsa o kadar büyüdü yeryüzü ve sonunda bugünkü halini aldı. Sonra çeşitli hayvanları yarattı ve onları bir yağ çukuruna sokup yağlandırdı, böylece daha yararlı olmalarını sağladı. Bu arada Tavviskaron kardeşinin kopya-smı yapmak istedi ve yapabildiği kadarıyla bir kuşun bedenini biçimlendirdi. Yaratığını bıraktığı za-¦"nan kuş kanatlarını çırparak bir oraya bir buraya uÇtıi; bir yarasa olmuştu.
Oterongtongnia tarafından yaratılan hayvanlar bir
73
süre sonra kayboldular. Awenhai ve Tawiskaron onları bir mağaraya sokmuş ve hapsetmişlerdi. Ote-rongtongnia yarattığı canlıları serbest bıraktı, ama hepsi daha dışarıya yıkamadan kardeşi ve büyükannesi mağaranın girişini yine bir taşla kapattılar. O nedenle bugün sadece dışarıya kaçabilen hayvanları biliyoruz.
Tawiskaron kardeşinin yaptıklarını bozmak için uğraşmaya devam etti. Bir gün karşı taraftaki korkunç yaratıkları bu dünyaya getirmek için denizin üstüne buzdan bir köprü yaptı, ama Oterongtongnia onu kovaladı ve köprüyü yıktı. Oterongtongnia'nın içinden yağ fışkıran mısırını ise büyükannesi çürüttü, başakların üzerine kül döktü, böylece bütün yağları eridi.
Birgün Güneş te kayboldu. Oterongtongnia donuk, soluk parıltıyı takip etti ve ışığı ağaçtan bir adanın tepesinde buldu. Yardıma hazır bir kunduz hemen ağacı devirdi, aramaya katılan tavşan ise ganimeti (güneşi) alıp kıyıya kaçtı. Ve hepsi, hiddetten köpüren takipçileri onlara yetişemeden kanola-rıyla oradan uzaklaştılar. Oterongtongnia Güneşi ve Ay'ı gökyüzüne fırlattı, o günden sonra dünyadaki tüm yaratıkları aydınlattılar.
Tawiskaron'un insanları yaratma girişimi de başarısız oldu. Birgün kardeşinin insanları biçimlendirdiğini ve onlara yaşam verdiğini görünce aynısını yapmak istedi, ama sadece, zayıf, titrek, başlan insan ama bedenleri canavara benzeyen zavallı yaratıklar yapabildi.
Kardeşinin yapmaya çalıştığı pek çok şeyi berbat etti. Oterongtongnia ırmakların akıntısını, birisi yukarı, diğeri aşağıya doğru iki yönlü yapmıştı, böylece insanlar kürek çekmek zorunda kalmayacaklardı.
74
Tawiskaron insanların iyiliği için olan bu sistemi bozdu, ayrıca insanları korkutmak için yüksek dağları ve kayalıkları yarattı. Ama nihayet bir gün onun da sonu geldi.
İkizler bir kulübede karşılıklı yaşıyorlardı, herkesin kendi tarafı vardı.Bir gün Oterongtongnia ateşi öyle bir yaktı ki sonunda Çakmaktaşının bedeninden küçük parçalar kopmaya başladı. Kendisini kapıdan dışarı attı, kardeşi de peşinden geldi ve onu çak-maktaşları ve geyik boynuzlarıyla o kadar uzun süre dövdü ki sonunda Tawiskaron öldü. Yeryüzünün batı

kenarındaki yüksek dağlar -Kayalık (Rocky) dağları- Tawiskarondan arta kalanlardır. O günden beri Dünya bugünkü çehresine bürünmüştür ve zamanların sonuna dek böyle kalacaktır.
uzaktan bakıldığında Dünya tarihinin bu mitolojik hikayesinin özeti yarı-kutup avcılarını hatırlatır, çünkü onlarda olduğu gibi, burada da Dünyanın devirleri peşpeşe sıralanır. Ancak daha derinlemesine inildiğinde bu benzerlik kaybolur. İrokua mitolojisinde tasvirlerin zenginliği bir sel gibi taşar. İlk kez burada dünyanın varoluşunun öncesinden bahsedilir, -her ne kadar gerçek olmasada- bir kosmogoni (evren-doğum), ve iki taraf arasındaki savaşla bir dünya draması çıkar karşımıza. Sık sık değinilen, ikiliğin (düalizmin) güneyin düşünce dünyasının bir niteliği olması tezi, burada en güçlü onayını bulur; İrokua mitolojisi tezatlardan oluşmuştur.
Kutsal metinler az veya çok bütün biçimiyle kabilenin her üyesi tarafından bilinirdi ve belirli imtiyaz sahiplerine ait değildi. Bu durumda akla gelen ilk so-ru, bu dünya görüşünün pratik hay atta,ibadetlerde bir önemi var mıydı? Acaba dini imgelemin en büyük anlamını taşımalarına rağmen bunlar sadece
75
geleneksel olarak aktarılan anlatılar mıydı, yoksa bu mitolojik metinler dini yaşam ve ibadetlerle de bağlantılı mıydı? İrokua dilinde konuşursak, ikizler bugün de yaşıyorlar ve günümüzde de hala belirleyici
oluyorlar mı?
Bu sorunun cevabını, New York çevresindeki İrokua köylerine, sadece günübirlik bir gezi yaparak bile öğrenebiliriz. Yukarı Alleghany, Buffalo, Syracuse ve Ontario'nun güneybatısındaki bu köyler, çok yakınlarındaki dev ticaret metropolünden hemen hemen hiç etkilenmemiş olarak varlıklarını sürdürürler. Ama,eski büyük aile evleri kaybolmuştur, artık herkes kendi başına yaşamaktadır. Dağınık blok evlerin ortasından büyük direklerden yapılmış kubbemsi çatısıyla alışılmadık, büyük bir bina yükselir. Bu "üzunev"dir, İrokua köyünün tapınağı, dini bayramların kutlandığı yerdir. Bu üzunevlerin çevresinde sadece putperestler oturur; şimdiye dek hıristiyanlı-ğın hiç bir biçimi buraya ayak basamamıştırt4).
Geleneksel tapınağın dört duvarı dört ana yöne dönüktür, biri kuzeydoğuda ve diğeri güneybatıdaki iki kapıyla girilir, birkaç pencere içeriyi aydınlatır. İçi tek bir büyük salondur, Delaware Büyükevine benzer, ancak burada üstünde yüzler taşıyan orta direk yoktur. Her iki uçta birer ocak vardır, duvarlara birkaç bank sıralanmıştır.
Görünmez bir sınır salonu doğu ve batı olmak üzere ikiye ayırır. Törende bu ikilik birdenbire açığa çıkar; kuzeydoğu kapısından kadınlar, güneybatı kapısından ise erkekler girer, ve yine cinsiyetlere göre otururlar, doğuda kadınlar, batıda erkekler. Kayuga-lar dışında tüm üzunevlerde bu düzene uyulur. Ka-yugalarda ise bu ayrım cinsiyetlere göre değil klan yarımlarına göre yapılır; Kurt, Ayı, Kunduz, Kaplum-
76
bağa bir tarafta, Geyik, Çulluk, Balıkçıl, Şahin diğer tarafta yer alır.
Kayuga örneği kendi içinde daha mantıklıdır, çünkü bu klan yarımları törenin temel taşlarıdır. Tören görevlilerinin hepsi, en başta "İnanç koruyucular" denilen, dini yaşamın direkleri olan görevliler olmak üzere çığırtkanlar, konuşmacılar, şarkıcılar, ahçılar, yemek dağıtıcıları, biri bir klan yarımından diğeri ise diğer yarımdan gelen iki kişiden oluşur. Her görevlinin diğer klan yarımından olan bir karşılığı vardır ve birlikte hareket ederler. Tören de aynı biçimdedir. Dini eylemlerin temeli,en büyüğünden en küçüğüne kadar tüm ayrıntıları tezatlardan oluşur. j
İrokuaların bayram takvimi biri yaz diğeri kış ol-
| mak üzere altı aylık iki bölüme ayrılır. Kış bölümün-
: de ekmek dansıyla yapılan haşata şükran bayramı
(Eylül) ve Yeniyıl (Şubat, "Ülker takımyıldızı baca deliğinde göründüğü zaman") kutlanır. Yaz bölümünde ise Akçaağaca şükran (Mart sonu), Ekin ricası (Mayıs başlangıcı), Yemiş ricası (Mayıs sonu), Yaşam koruyucuları mısır, kabak, fasulye duası (Haziran sonu) ve Yeşil mısır (Ağustos sonu) bayramları yer alır. Her iki bölüm altı aydır ve her ikisi de merkezindeki bayramlar çevresinde döner, bunlar Yeniyıl ve Yeşilmısır kutlamalarıdır(5).
Kış törenleri erkekler tarafından yapılır ve verilenlere şükran sunmak amacını taşır. Yaz bayramları ise kadınların görevidir ve büyümekte olan bitkiler için ricada bulunulur; akçağaçtan bol su almak için rica edilir (Akçaçağaç şükranı), tarlalar için yağmur istenir (Ekin bayramı), yabani meyveler (yemiş bayramı), tarladaki ürün ve onların büyümesi (Yaşamı koruyanlar duası)ve sütlenen koçanların tam olgun-'uğa erişmesi (Yeşil mısır) için dua edilir.
77

ikili yap,, bayramla rdakıay ^ an kar.
çığlrtkan köyde dolaş». Gey* ^^ [k[gru.
ş.hkh çanak ve zar oynarla^ ay ^^ ^_
la ayrıhr, biri "Yüce Ruh >çm Y V ^^
ri ise herkesin katüd gı eğle üzunev
Bu düalist takvunm ve, ayn. ^ temeller
plnag.n,n ikili yaP>^ ^* hemen hemen benzen incelenecek olursa o zaman ^^ ^
görülmemiş bir o^ ^ peygamber, ozel-aras.ndan çıkan bir eform
Hkle dikkate atamadır ^ (Qûzd
Bu Seneka yerlıs. »^^rolmaslnı, 1800 y-Qöir. Bugün hala ^^ltürünün parçalanmamdan hemen sonra lrokua ^ ^^ gr sm,n durmas.ni ve o ^ karşl bir sığınak bun yabancılaştırma çaşmı irokualar bu bulmaların, ona bo^uy- Putp ^ ^^ ^ gün kendilerini Handsom adlandırmakta h.q de hate« d 9 ^ insanlannm
SS.yaşına kadar Gu*a Wr h t
yoğunluğu QMJ<W^Z hastalık geçirdi. Artık sürmüştü. 1799 yıtada agırbı bir gom
herkes ondan ümidi ^ .^ndsome Lake daha gördü. Yüce Ruh un uç e çıs. gen
sonra böyle anlat,- ^nfbüd\rdiler, K.z.lderilile-verdiler ve Tanrının .steW«m di.
rin yaşamlar.n, ve ^^sJa iyileşti ve hiç va-Tanrıdan gelen bu emirden Köyden
Ktt kaybetmeden ^,-^niUu ve, ak-köye dolaşarak esk. yo un 9 sonuqian
sinin düşünülemeyeceği g^ 9 0nbeş
dinleyiciler üzerinde ınanümaz b geür.

smı o kadar sağlam temellerle geri getirmeyi başardı {o, bugün bile bu inançlar hala sürdürülmektedir. Herşeye rağmen bu İrokua peygamberi gelenekleri körü körüne tekrar canlandırmadı. Bazı şeyleri değiştirdi; kendisine çağdışı gelenleri çıkartmaktan hiç çekinmedi, kısa zamanda onun öğretisinin eskiyle bağı, Yeni Ahitle Eski Ahit arasındaki gibi oldu.
Reformlarının ilk sonucu Yücetanrı inancının güçlenmesi oldu. Bugün putperest toplumların düşünce ve duaları Haweniyo'ya "Büyük ses"e yöneliyorsa, burada Handsome Lake'in öğretileri sadece güçlendirici olmuştur, belki tanrının bu adı 18. yüzyıla kadar iniyordur,belki de daha eski dönemlerin katolik-putperest ikili çatısından kaynaklanmaktadır. Reformcu, ilk önce bu tanımı değiştirmeyi düşündü- insanların davranışları o kadar korkunçtu ki, tanrıya seslendiklerinde şeytan cevap veriyordu-, ama eski anlatıların köklü etkisinin direncini kıramadı. Bugün de hala Tanrı = Haweniyo ve şeytan Ha-ninseono, "yeryüzünde yaşayan"dır.
Göreli olarak modern sayılabilen bu ikiliğin arkasında beklenmedik, hayret verici bir olgu gizlidir. Ha-weniyo ve Haninseono aslında tanrısal ikizler Ote-rongtongnia ve Tawiskaron'un rötuşlanmış ve sitilize edilmiş biçimlerinden başkası değillerdir <7). Bu yüzyıl da bile hala bazı yaşlı insanlar, Yeniyıl törenindeki beyaz köpek kurbanının Haweniyo için değil ikizlerden iyi olanı adına yapıldığını hatırlıyorlardı. Lekesiz, beyaz bir köpeğin önce boğularak, sonra kırmızı beneklerle boyanarak bir odun yığını üzerinde yakılması ile yapılan bu sunu geleneği bu yüzyılın başlarında, Avrupalılardan çekindikleri için sona erdi. Ancak bu kurban töreni Yeniyıl bayramının doruk noktasıydı, çünkü köpek bir elçi olarak gökyüzüne yükselir ve insanların ricalarını iletirdi (8).

Karşılıklı iki klan yarımının oynadığı çanak ve zar oyunu eski tezattık anlayışının devamıdır. Bu oyun iki kardeşin kavgasını sembolize ederdi, Kurtlar ve Geyiklerin oluşturduğu klan yarımları dönüşümlü olarak ikiz kardeşleri temsil ederlerdi. Aynı şekilde, İrokua kültünün en önemli özelliği olan danslar da dünyanın iki tarafına göre ayrılırlardı; çünkü Büyük tüy dansının en önemli yeri tuttuğu kutsal danslar iyi erkek kardeş ve Güneşin en yüksek noktasına gelinceye kadar doğan güne adanırdı, buna karşın Savaş dansıyla beraber toplu danslar denilenler ise kötü erkek kardeş ve gece adına yapılırdı.
Kısaca, tüm tören iki bölüme ayrılırdı ve bu anlayış mitolojik uç kişiliklerin ikiliğinden kaynaklanmaktaydı. Günümüzde törenlerin Yüce tanrıya yönelmiş biçimi daha yeni zamanların bir stilizasyonu-dur. Bu değişim Handsome Lake'e kadar uzanır. O, Kötü adına yapılan törenleri tamamen yasaklamıştı veya eğlence kimliğine indirgemişti ("Toplu danslar"). Reformcunun bu

değişimi neden kabul ettirdiği için bir açıklama aramaya hiç gerek yok, burada Avrupalıların "şeytana tapma" konusundaki sert tutumları etkili olmuştu ve o kadar ısrarlıydılar ki Handsome Lake sonuçlarına katlanmayı göze alamadı. Aynı şekilde bu etki iyi ikizkardeşi hızla Yüce Ruh anlayışına doğru itti. İkili düzenlenen Uzunev nasıl Delavvare tapmağının büyük orta direğini bilmiyorsa, aynı şekilde özgün İrokua dininde de tek bir Yüce tanrı inancı o kadar bilinmiyordu.
Kutsal metinle kutsal eylemler kutsal bir yapıda birleşmektedir. İrokua efsanelerinden daha çok İrokua törenleri, sadece aydınlığın değil dünyanın karanlık tarafının da gerekliliğini vurgular. "Kötü"nün uygarlaştınlmış anlayışını bunun dışında tutarsak,
80
i okua dini daha çok her iki dünya yarısının baskın imaya çalışan doğallığında yaşar. Onlar, evrenin v0lundan çıkmasını engellemek için, gün ve gece, z ve kış, ekim ve hasat gibi içice geçmişlerdir. İrokuaların ibadetlerinde nasıl bir coşku ve heyecan olduğunu en önemli törenlerine bakarak görebiliriz- Bugün "Yüce Ruh"a, bir zamanlar ise iyi kardeşe adanan en anlamlı törenlerden birisi Tüydansıdır <9>. Yaklaşık 50 kostümlü erkek tarafından yapılır. (Jzun bir sıra halinde evin Batı kapısından girerler ve salonun sonunda durup kısa bir an beklerler ve konuşmacı onlara, törensel "Şükran") başlatmalarını söyler. Sonra dansçılar, ortadaki müzisyenlerle kenardaki seyirciler arasında büyük, oval bir halka oluştururlar. Biri diğerinin peşinden adımını atar. Topuklar, davul ve kaynana zırıltılarının temposunda, kuvvetle yere vurulur. Heceli bir şarkı, ha-ho,ha-ho,way-ha-ah, ha-i, ha-i, ritmi daha da güçlendirir. Halka boyunca sürekli dönen yumuşak, dalgalı hareket ve dansçıların çevik, kıvrak hareketleri coşku ve neşeyi körükler. Bir anda bu hızlı hareket du-rur.dansçıların adımları yavaşlar, ve konuşmacı yüksek sesle Şükran konuşmasına başlar:
"Bizler, burada toplanan bizler Yüce ruha şükran sunuyoruz, onu övmek için buradayız ve burada olabildiğimiz için ona minnettarız!"
Daha konuşma bittiği anda dansçılar hızlı kısa adımlarıyla danslarına başlarlar. Ama konuşmacı yeni bir şükran duasına başladığı anda tekrar sakin, yavaş adımlara geçerler. Böylece hızlı dans ve şükran konuşmaları dönüşümlü olarak sürüp gider, çün-u konuşmacı dünyadaki hemen hemen her görüff~
81
tü, her varlık için teşekkür eder, meyveler ve su ıçm, hayvanlar ve ağaçlar için, gölgeler ve fırtına, güneş ve asma kütüğü, karanlık ve ay, yıldızlar ve yaşamı koruyanlar için (mısır, fasulye ve kabak), İrokuaların Tüydansına verdikleri ad gibi, tüm tören sonsuz bir "Yüce Ruha ait müziktir".
Dansçıların dizlerine bağlı çıngıraklar çalarken, kaynana zırıltıları ve davullar gümler, coşan seyircilerin sevinç çığlıkları duyulur. Sona doğru tüm katılanlar Yüce ruha şükranlarını sunmak için biraraya toplanırlar. Ve eğer Güneş, etrafı kaplayan sisten yol İDulup pencereden sızar ve bu sahneyi keyifli ışığı ile aydınlatırsa, o zaman herkes suskun bir huşu içine dalar: Haweniyo bu "ayakla yapılan duayı" kabul etmiştir!
İrokua bayramlarının güçlü etkisi özellikle konuşmacının olağanüstü derin ifadeler taşıyan konuşmalarından kaynaklanır. Uzunev yerine bir akçaağacın dibinde, tütün yakarak kutlanan Akçaağaç bayramında okunan dua şöyledir:
"Siz ormanlar, bu dumanı alın! Akçaağacın bol suyuyla birlikte Varlığınızı da öncesi gibi devam ettirmenizi dileriz sizden! Yaratıcının arzusudur bu, bir ağacın böylesine su vermesi. Koru, ormanda dolaşan çocuklarımızı, uğursuzluklar uzak dursun onlardan. Bu gün senin günündür, keyiflen, mutlu ol bu gün." m Bu tip örnekler günümüz İrokua dininin ne kadai güçlü bir biçimde Yücetanrı inancının etkisi altında olduğunu gösterir. Yaklaşık ikiyüz yıl önce bu dW
82
uygar düşünce dünyasının baskısıyla İkizleri yüceltmekten vazgeçmiş olmalı; daha 18. yüzyıl ortalarında Albay James Smith'in hatıralarında Yaratıcı Ha-weniyo'dan bahsedilir00.
1755 yılının Mayıs ayında, Monongahela'daki Braddock yenilgisinin hemen öncesinde James, henüz bir delikanlıyken Kızılderililerin eline düşer. Onu evlat edinen ve Ottawa'dan gelen aile İrokua ve Vi-yandotlardan kuruludur. Aile eski Kuzeybatıda oradan oraya dolaşmaktadır. Günümüzde Ohio adını alan bu bölge o zamanlar Beyazların baskısıyla çözülen kabilelerin bir çoğu için bir çeşit sığınma böl-gesiydi ve aynı zamanda Seneka ve Kayugaların bir çeşit kolonisi gibiydi.
Smith'in günlüğüne not ettiği enfes manzaraların arasında öyle bir bölüm vardır ki, biraz Avrupa anlayışının etkilerini taşısa da Kızılderililerin dinsel tavırlarını yine de duru ve özgün bir

biçimde aktarır. Olay 1758 yılının ilkbaharında geçer. James kışı yaşlı bir kızılderili kardeşi Tecaughretanego ve onun oğluyla beraber Scioto nehrinin bir kolu olan Ollentangy kıyısında geçirir. Çok zor günlerdir, çünkü Tecaughretanego romatizması yüzünden hemen hemen felç olmuştur ve yürüyememektedir, avlanma sorumluluğu James'in üzerine kalmıştır. Bitkisel yiyeceklerin hepsi ailenin diğer üyeleri tarafından gittikleri av bölgesine götürülmüştür.
Ama şans ve Tecaughretanego'nun manevi gücü en kötü durumların ve yoklukların üstesinden gelmelerine yardımcı olur. Smith, doğuştan İrokua olan bu akrabasını gerçekten büyük bir adam olarak tanımlar, her ne kadar o da kutsal emirlerin aydınlığından mahrum olsa da, putperestler arasındaki bir Sokrates gibidir. Adı geçen 1758 yılının Nisan ayın-
83
da Tecaughretanego yola devam etmek ister. Kano-lanyla Ollentangy'den aşağıya doğru inerler, ancak su seviyesinin düşük olması yüzünden kanolarının kayalara çarpma tehlikesi başgösterir. Karaya çıkarlar ve Tecaughretanego yağmur duası için hazırlıklara başlar. Önce bir terleme evi yapar, içine ateşte iyice kızmış taşlar atar, üstlerine su döker ve En Yüce Varlığa dileğini göndermeden önce yaklaşık 15 dakika yoğun buharın içinde oturur.
"Her dileğine oh,ho,ho,ho ile başlıyordu, bu bir çeşit arzulu yakarışı tasvir ediyor ve ateşli bir istek anlamına geliyordu. Tüm dilekleri doğrudan doğruya günlük ihtiyaçlar içindi. Konuşmasına şükran sözleri ile başladı:
' Oh, yüce varlık! Ağrı ve acı çekmeden bacaklarımı yeniden kullanabildiğim ve etrafta dolaşıp hindi yakalayabildiğim için sana teşekkür ederim. Biliyorum sen duyan ve yardım edensin, bu nedenle sana sesleniyorum.
Oh,ho,ho,ho!
İzin ver dizim ve eklemlerim artık dik dursunlar, böylece sadece yürümeyip koşabileyim ve geçen sonbahar olduğu gibi yerdeki kütüklerin üzerinden sıçrayabileyim.
Oh,ho,ho,ho!
İzin ver bu yolculuğumuzda Scioto ve San-dusky kıyılarında yeterince ayı avlayabilelim.
Oh,ho,ho,ho!
Bol bol hindi avı ver bize, böylece onları yağlı ayı etimizle birlikte pişirebilelim.
Oh,ho,ho,ho!
Yağmur yağdır ve Ollentangy iki üç ayak
84
yükselsin, böylece kanomuz kayalara çarpmadan Scioto'ya varalım.
Ve şimdi, ey sen Yüce varlık, herşeyin nasıl olduğunu sen bilirsin. Tütünü ne kadar sevdiğimi de bilirsin. Şimdi, bir daha ne zaman tütünüm olur hiçbir fikrim yok ama, kendi arzumla elimdeki son tütünü sana veriyorum. Bu nedenle senden beni duymanı ve ricamı yerine getirmeni dilerim. Ben, senin hizmetkarın, bunun için sana hep şükran duyacağım ve verdiklerin için seni hep seveceğim.'
Bütün bu süre boyunca Tecaughretane-go'nun yanında olurdum ve duasındaki törensel ciddiyet beni derinden etkiledi. Ben de duruma uygun ciddiyette davrandım ta ki tütününü yakıncaya kadar. Onun tütüne ne kadar düşkün olduğunu biliyordum ve elindeki son parçayı da ateşe attığında kendimi tutamadım ve gülümsedim. Tecaughretanego güldüğümü farketti, bundan hiç hoşlanmadı ve dönüp bana şöyle dedi:
'Kardeşim, sana birşey söyleyeceğim ve yanlışını yüzüne vurduğumda bana gücenmemeni dilerim. Biliyorsun köyde çocukların veya başka birisinin seni kitap okurken rahatsız etmelerine hiç tahammül edemezdim. Ama görüyorum ki şimdi sen benim dua etmeme gülüyorsun. Dua etmeyi aptalca bulduğunu zannetmiyorum, senin de dua ettiğini biliyorum. Ama belki de benim tarzımı budalaca buluyorsundur. Öyleyse lütfen beni dostça eğit ve kutsal şeylerle alay etme.'
Yanlışımı itiraf ettim ve bunun üzerine elinde içecek sadece kızıl söğüt kabukları kaldığı halde, dostluğun ve barışmanın işareti olarak çubuğunu
85
bana da uzattı. Sonra ona, o zamanlar elimde olan İndiden tanrı sevgisi ile ilgili birşeyler anlattım. Benim anlattıklarımın, fransız rahibin (yani İrokualar arasında dolaşan katolik misyonerler) söylediklerinden daha çok hoşuna gittiğini söyledi. Ama o yeni bir dini öğrenemeyecek kadar yaşlıydı ue ona öğretilen şekilde tanrıyı yüceltmeye devam etmek istiyordu. Eğer kurtuluş ve gelecekteki mutluluk kendi yüceltme biçimine bağlıysa, bundan mahrum olmak istemiyordu. Ama onun kendi tarzıyla yüceltmesi eğer Yüce Ruh'un lütfu-na uymuyorsa, o zaman nasıl olsa Owane-eyo'nun onu her durumda kabul edeceğini

umuyordu, çünkü onun inancına göre, Oıvaneeyo, temiz kalplilik ve dürüstlükle kendisine yönelen herkesi kabul ederdi."
Birkaç gün sonra yağmur yağdı ve Scioto'ya kadar indiler. -
Bu anlatılanlarda az çok hıristiyanlık izleri görülse de Tecaughretanego'nun dini tavrı hiç şüphe yok-ki Kızılderililere özgüdür. 1600 yıllarında da İrokualar Oterongtongnia için pek farklı şeyler söylememişlerdir.
İrokua düşünce dünyasının iki uç karakteri tanrısal ikizler için yapılan son bir tören daha gösterelim: Maskeli yaratıklar. İrokua köyleri ilkbahar ve sonbaharda karnaval benzeri bir faaliyetle hareketlenir. Eski, hurda Ford kamyonetlere doluşan genç insanların oradan oraya gittikleri görülür. Yüzlerinde tahtadan yapılmış, çirkin, çarpık maskeler vardır , süpürgeler ve çalı demetleri taşırlar. Evlere girerler, dostça karşılanırlar ve, insanların sağlıklı kalması için ellerindekilerle evi köşe bucak süpürerek, hastalıkları dışarı atarlar. "Sahte yüzler" denilen bu tahta
86
maskeliler, herkesin ortasında dolaşan ve açıkça faaliyet gösteren iki maskeli cemiyetin bir tanesini oluştururlar. İkinci cemiyet ise "Mısır püskülü suratlılar" dır, onlar Gzunevdeki kutlamalarda ortaya çıkarlar ve katılanların üzerine, yine hastalıklara kar-şı, şifalı su ve kül serperler<12).
Her iki cemiyet de, faaliyetlerini her ne kadar açıkça ve herkes için yapsalar da, büyük bir birlik oluşturan "Gizli topluluklara" aittirler. Bu topluluklar bağımsız ve kendi üyeleri, törenleri, adetleri ve efsaneleriyle kendi içlerine kapalı örgütlerdir. Bu cemiyetlerin tümü fiziksel ve ruhsal hastalıklardan korunma veya antiseptik maddeler kullanmak gibi tedavi yöntemleri ile uğraşırlar. Örneğin su şifa cemiyeti kırık kemiklerle ilgilenir, ölüler için şarkıcılar ölü gölgelerini sakinleştirmekle sorumludur. Karanlık dansı cüceler için şarkı söyler, böylece küçük adamların hastalık getirmelerine engel olunur. Bu şekilde görevler ve faaliyetler çok çeşitli yönlere ayrılır.
Törenler- Maskeli şenlikler hariç- geceleri yapılır ve bunda Handsome Lake'in tüm gizli cemiyetleri yasaklamasının etkisi vardır,onun bu topluluklara karşı olması, gece törenlerini körüklemişti. Gizli cemiyetler "kötü" kardeş Tawiskaron'un tarafına aitlerdi ve "iyi" Oterongtongnia'nın törenlerine alınamazlardı. Handsome Lake'in bu düzenlemesi işe yaramadı, cemiyetler bugün hala varlıklarını sürdürürler, çünkü uygar anlayışın "kötüsü" bile onları İrokuaların iki taraflı dünyaevinden dışarı atamamıştır. Temel işlevleri olan hastalıklarla savaşma, Avrupa anlayışındaki "kötü" ile İrokuaların karşıt ikizkardeşinin ne kadar farklı anlamlar taşıdığını bir kez daha gösterir.
Mitolojide hastalıklar ve yaşamın diğer kötülükle-
87
ri Büyük kambur'dan kaynaklanır. Tawiskaron'un yandaşlarından birisidir, Dünyanın kadim zamanlarında Yaratıcı ile savaşmış, yenilmiş ve o günden sonra iyileştirmek ve yardım etmekle görevlendirilmiştir.Hala dünyanın kayalıklarla çevrili kenarında yaşar, ateş, tüberküloz ve baş ağrısı buradan kaynaklanır. Sahte yüzler, onun takipçileridirler. Çarpık yüzleri, kocaman kafalarıyla bu titrek yaratıklar, ustaları gibi insanlardan uzakta, ıssız yaban dünyada dolaşırlar. Mitolojik olarak daha önce anlatılan Ta-wiskaron'un, kardeşinin yarattığı insanları taklit etmek için yaptığı başarısız yaradılışı temsil ederler; törenlerde ise ilkbahar ve sonbaharda köyden hastalıkları kovalayan maskelilerle canlandırılırlar.
Yeryüzünün, insanları, köyleri ve tarlaları barındıran bir iç dünya ile taşlar.bataklıklar ve sahte yüzlerle dolu yabani bir dış çevreye ayrılması bugün hala İrokua anlayışında yaşamaktadır, çünkü uygarlaştı-rılan yaşam biçimi bile bu sistematiğe uyarlanmıştır. İrokua rezervasyonunun içinde "İyi" kardeş hükmeder, evler, tarlalar, huzur ve güvenlik buradadır; dışarıyı ise "Kötü" en korkunç takipçileri Beyazlarla birlikte yönetir, orası fabrikaların, apartmanların ve asfalt yolların yabanıl dünyasıdır(13).
Görüldüğü gibi İrokuaların ikili anlayışı günümüze dek sürmüştür ve sürekli değişen dünyaya göre yeniden yorumlanmaktadır. "Makineleşme çağının gerçekleri karşısında ilkel mitolojiler varlıklarını sürdüremezler ve yokolmaya mahkumdurlar" deyiminin ne kadar yanlış olduğu da ortaya çıkar; en azından, sadece bir durumda mitolojinin tasvir dünyası karşı oyununu oynar ve modern uygarlığın cansız mekanizması için ayrı bir çağ açar.
Daha geniş bir alanda, güneydoğunun hayal me-
88

yal ortaya çıkan halkları ve daha yeni olan Ova Yerlilerinin kültürlerini incelersek, bu Kızılderililerin he-rnen hemen tüm dini konularında, düalist dünya görüşünün niteliklerini buluruz. Siuların halka biçiminde yerleştirdikleri çadır düzeni, Yuchilerin, Kriklerin, [Saçezlerin dörtköşeli kutsal alanları gibi, her yerde kült yerinin dünyanın sembolü olarak yorumlanmasını görürüz. Ayrıca yeryüzü ve gökyüzü de bu sembolik dünya eviyle yakından bağlantılıdır. Beyaz ve Kırmızı, barış ve savaş sosyolojik olmaktan çok mitolojik anlamlar taşırlar.
İkiye ayrılmış dünya görüşünün nasıl bu kadar yükseldiği sorusuna ise, mısır tarımı yapan halkların düzeni bir açıklama getirebilir. Yaşamın kadın (tarım) ve erkek(av) olarak ayrılması, yeryüzünün yeni bir felsefesinin ortaya çıkması (tarımın sonuçları) bu anlayışı geliştirmiştir. Ancak yaşamın bu yeni biçimi tinsel alanı tek başına bu kadar güçlü bir şekilde ilerletmiş olamaz, daha çok eskiden beri Kızılderili ruhunun içine işlemiş olanlarla karışıp büyümüştür. Tarımı hiç bilmeden, tamamen toplayıcı ve avcı olan Kaliforniya yerlilerinin mitolojisinde, evrenin doğuşu da aynı biçimde ikili yapıya sahiptir.
Bu kabileleri incelerken aynı konuya geri döneceğiz. Şimdi bu dünya görüşünün başka bir yönüne geçip New Mexico ve Arizona Pueblolarının dinini inceleyelim.
KAYNAKÇA f
1 Eski kaynaklar arasında hala önemini koruyan Morgan'ın ünlü eseri; League of the Ho-de'-no-saunee or lroquois, Rochester 1851. Daha yeni olarak Speck: The lroquois,a Study in Cultural Euoluüon, Bloomfield Hills/Michigan 1945.
2 Hewitt: Iroguoian Cosmology, birinci bölüm, s. 127-339; ikinci bölüm,s. 449-819. Burada sözkonusu olan her kabile bireyinin
89
bildiği anlatılar değil,uzunev görevlilerinin kutsal metinleridir, bunlar, arkaik ve mecazi dili nedeniyle bazen rahipler bile anlamazdı; Hewitt: lroquolan Cosmology, birinci bölüms. 134,137. Bizim anlattıklarımız önce Onondaga, sonra Mohavk versiyonlarına göredir bkz. Hewitt:a.g.e. birinci bölüm s. 141,285. CJzunevlerin tasviri şu kaynaklardan alınmıştır: Converse: Journal of American Folk-Lore Î89î,s.72 (Cattaragus'da Newwtown, Se-neka); Beauchamp'. Onondaga Notes, s.209 (Syracuse'deki Onondaga rezervasyonu); Speck; Miduıinter rites of the Cayuga Long House, s.21 (Sour Springs, Kayuga). 3 İrokua bayramları ve ritüelleri için bkz. Werner Müller: Die Religi-onen der Waldlandlndianer, s.129.
6 Morgan: League of the Ho-de'-no-sau-ne or lroquois, s.226. Parker: The Code of Handsome Lake, the Seneca Prophet, 1912.
7 Özet olarak alman eser Müller: Die Religionen der Waldlandindi-aner,s.l32. Çanak ve küp oyunu Fenton: An outline of Seneca ceremonies at Coldspring Longhouse, s.16.
8 Beyaz köpek kurban, için bkz. Hale: The lroquois Sacrifıce of the ıvhite dog, s.7; Beauchamp: The lroquois white dog feast,s.235; Converse Journal of American Folk-lore 1888,s.83; Hewitt: American Indians North ofMexico II, White Dog Sacrifıce bölümü s. 939. 9 Büyük Tüydansı ve Savaşdansı tasvirleri için bkz. Morgan: League of the Ho-de'-no-sau-nee or Iroguois, s.269; Converse: Journal of American Folk-Lore 1891, 7A.
10 Parker; The Code of Handsome Lake, s. 102, bölüm Outlines of the Cornplahting and the Maple Thanksgivings
11 An account of the remarkable occurences in the life and travels of Colonel James Smith during his captivity with the Indians, in the years 1755,1756,1757,1758,1759. Lexington/Kentucky 1799. Yeniden basımı Samuel Drake: Indian Captiuities or Life in the Wigwam, New York 1859,s.178-264. Devam eden bölüm
a.g.e. s. 229. 12 Maskeler için bkz. Fenton: The Seneca Society of Fac.es, s.215; Masked Medicine Societies of the !roquois, s.397. Gizli cemiyetler için temel kaynak bkz. Parker: Secret Medicine Societies of the Seneca, s.161.- Tek bir cemiyetin ritüelleri için bkz. Parker: Neh Hoh-no-tci-noh-gah, the Guardians of The Little Waters,a Seneca Medicine Society, s.149.
13 Wallace: The Moda! Personality Structure of the Tuscarora İndi
ans, s.22,24,27,37.
90
6. Merkezdeki Tanrılar Krallığı Pueblo Modeli Olarak New Mexico Zunileri
Puebloların dini hakkında, konunun zor anlaşılır olması nedeniyle bazı ön bilgiler vermemiz gereklidir. İrokualardan farklı olarak Pueblolarda kutsal metinler arka plandadır, dindarlıkları, hemen hemen sadece törenlere dayanır. Mısır tarımı yapan güneyin eğilimleri ile de yoğunlaşan ve geliştirilen bu törenler öyle bir hal alır ki, gözlemci kendisini birbiriyle

bağlantısız, inanılmaz boyutlarda bir kült yoğunluğunun içinde zanneder. Sadece Pueblo halklarından birinin dinini araştırırken bile ortaya çıkan bu karmaşa, konunun kendisinden kaynaklanmaktadır, ve okuyucu bu bölümü bitirdiği zaman içinden çıkılamaz, çözülmesi imkansız bir karışıklık izlenimine sahip olacaktır ki bu izlenim, gerçeklerden pek de uzak sayılmaz.
Bu nedenle böylesi bir labirentte yol bulmaya yarayacak bazı ipuçları vermeliyiz. Bunlar konunun basitleştirilip, sistematize edilerek sınırlandırılmasından çok daha fazla gereklidir, çünkü anlaşılır olmaya çalışırken gerçeklerden sapılmamalıdır. Zunilerin (Pueblolar için modelimizi oluşturan halk) dini dünyalarına beş unsur hakimdir:
91
1. Güneşbaba
2. Dünyanın kenarındaki yağmur vericiler (Irwa-nami)
3. Kuzeyde, batıda, güneyde, doğuda, yukarıda ve aşağıdaki şifanın koruyucuları olan hayvan tanrılar
4. "Fısıldayan su" gölünün kenarındaki Kotluwa-lawa köyünden gelen koko-maskeliler
5. Güneşbabanın ikiz oğullan, savaş tanrıları Ahayuta.

Bu beş tanrısal unsura hizmet eden birçok görevli rahip veya hizmetliler grubu vardır:
1. Güneşbabaya hizmet eden Pekwin
2. Yağmur tanrıları için 15 aşiwanni cemiyeti
3. Hayvan tanrılar için 12 şifa grubu
4. Maskeli tanrılar için koko-cemiyetlerinin 6 dans grubu
5. Her iki savaş tanrısı için ok ve yay rahipleri.

Bu beş temel unsur, çevrelerinde daha başka görüntülerle beraber, hep aynı sırayı takip etmeseler de sürekli karşımıza çıkacaklardır.
New Mexico eyaletinin kuzey sınırında, Kayalık dağların son zincirinden yükselen Tsikomo 3666 metre yüksekliğiyle çevrenin en heybetli dağıdır. Zirvesinin uzaktan görünüşü olağanüstüdür, kuzeyden, batıdan ve güneyden Jemez sıradağlarının kıvrımları yanaşmıştır, doğuya doğru ise Rio Granda del Norte'nin yatağına kadar büyük bir plato uzanır. Ladin, çam, selvi, ardıçlardan oluşan ormanlar eteklerinde yükselir ve sonra yerini çalılık ve otlaklara bırakır. Daha yükseklerde ise çıplak kayalık toprak zirveye kadar uzanır.
92
Çevresinde geniş bir alana yayılan heybetli dağ bu bölgede yaşayan yerliler için bir çeşit merkez noktadır. Sular nasıl her yöne dağılıyorsa ve batıda Rio Grande ve Meksika körfezine doğru, güneydoğuda Büyük Colorado ve Pasifik okyanusuna doğru akıyorsa, kızılderililerin yerleşimleri de büyük platonun yamaçlarına böyle dağılmışlardır. Doğuda Rio Granda vadisinde Tao ve Sia arasındaki bölge boyunca bir dizi köy sıralanır; güneyde Laguna, Aco-ma, Zuni köyleri yeralır; batıda, herbirinin üzerinde pekçok yerleşim bulunan üç mesadağda* Hopiler yaşar . Tsikomo'nun zirvesine bakıldığında tam orta noktasında küçük bir tepe görülür, bu gevşek taşlarla kaplanmış, 3.6 metre çapında ve 1.6 metre yüksekliğinde, tam ortasından uzun, kabukları soyulmuş bir ladin kütüğü yükselen yapay bir tümsektir. Sadece Rio Grande vadisi yerlileri için değil, batıda yaşayan Navaholar, komşuları Hopiler için de bu tepe Dünyanın merkezini, dört ana yönün ve yukarı ile aşağı dünyanın tam ortasını, sembolize eder (,).
Zirvenin güneye doğru biraz aşağısında başka bir kutsal yer daha vardır, "Dünyanın merkezinin koruması". İşlenmemiş kaya parçalarından yapılmış, oval,çapları 4 ve 5 metre olan bir taş halkadır burası ve ayrık parmaklı bir el gibi buradan dışarıya taş kaplı birkaç kısa yol, "Yağmur patikaları", çıkar. Yollar, çevre köylere, daha doğrusu buraya sahip olan ve kullanan kabilelere doğrudur; Tao, San Ju-an, Santa Clara, San İldefonso, Jemez, Cochiti, Na-vaho Yerlileri.
Bu taş halka, bir çukurun içinde "Dünyanın su-yu"nu korur. Bu küçük havuzun hemen arkasında,
mesadağ: ispanyolca mesa; düz tepeli, sarp yamaçtı dağ. (AnaBritannica).
93
arasıra kutsal kaynağın suyuyla doldurulan toprak bir vazo ve yere dikilmiş, üstüne tüy bağlanmış sopalar, "dua sopaları", bu yerin sürekli ziyaret edildiğini ve yüceltildiğini

göstermektedir. Kızılderili inancına göre su buradan, Dünyanın ortasından gelir. Bu su, bölgenin alçak kesimleri için heryerde olduğundan daha gereklidir, çünkü bu ırmak ve derelerin dışında güneyin kuru iklimi heryeri, yağmur mevsimi dışında sadece agave ve kaktüslerin dayanabildiği
bir çöle döndürür(2).
Kayalık ve çıplak toprağın insanları göçe zorladığı düşünülebilir, ama böyle olmamıştır. Ovanın büyük çayırlıklarında olduğu gibi yerleşimler, çok eskiden beri, sürekli olarak akan suların yakınlarına kurulmuştur, çünkü çok sayıda tarihöncesi yerleşim alanları Jemez dağlarının kuzey ve doğu kesimlerinde yer alır. Günümüzde bile sadece Rio Grande vadisinde 14 köy veya, İspanyolca sağlam, sürekli oturulan evler topluluğu anlamına gelen, "Pueblo" bulunur.
Bu köyleri Arizona ve New Mexico Kızılderili yerleşimlerinin bel kemiği olarak kabul edebiliriz, çünkü buralarda, ana besinleri olan mısır, fasulye ve kabak yetiştiren çiftçiler yaşar. Göçer kabileler bu pueblolar arasında dolaşırlar; sayısız alt kollarıyla Apaçiler, Navaholar, Pima, Papago ve çoğunlukla dışardan gelmiş, yüzyıllar boyunca Pueblo dininin etkisi altına girerek zamanla onlara benzemiş daha birçok halk. Sadece köylüler tam anlamıyla eski yerlilerdir. 17. yüzyılda İspanyol fatihler bölgeye geldiklerinde de yaşam tarzları aynen bugünkü gibiydi. İspanyol istilası ve 1680 yılındaki kızılderili isyanından sonra yerleşimlerini daha korunaklı olan mesap-latosunun yukarılarına taşıdılar. Bunu Hopiler, San
94
[Idefonso ve Cochiti yerlileri yaptılar, diğerleri bira-raya toplanarak, günümüz Zuni köyünü oluşturan "Cibola'nın yedi kenti" gibi, daha güçlü gruplar oluşturdular. Pueblo Yerlilerinin karmaşık dinine giriş yapmak için, önce bu Zuni köyünü ele alacağız.
Yukarda anlatılan güvenlik gereksiniminin can sıkıcı bir sonucu vardı: konumları gereği suya bağımlı olan tarlalar çoğunlukla yeni yerleşimden saatlerce uzaklıkta kalmışlardı. 19. yüzyılda hem yarıyarı-ya unutulan İspanyol tehlikesinin geçmesi, hem de yağmacı Apaçilerin kaybolmasıyla ve Amerikan kalelerinin güvenliği sağlamasıyla tarlalara doğru yeni bir genişleme başladı. Uzun yürüyüşlerden kurtulmak için tarla kenarlarına evler inşa edildi ve düzenli çiftlik-ve yazlıkköyler kuruldu. Böylece sadece Zuni'ye ait ve zamanla sürekli oturulan yerleşim olarak gelişen üç köy oldu, Pescado.Nutria ve Ojo Ca-liente.
Buna rağmen Zuni, az önce değinilen "Dünyanın ortası" düşüncesinin katkısıyla dinin ve otoritenin merkezi olarak kaldı. En son ürün toplandıktan sonra herşey ana köye götürülürdü. Sadece orada tanrılar kendilerini gösterirlerdi.
Diğer pueblolar gibi Zuni köyünün evleri de mimari olarak arıkovanına benzer; taştan örülmüş duvarlarla birbirine yapışık odalar, kalaslardan yapılan tavanlar, çok katlı yapılar, her kat bir alt kata göre daha geriye çekilir, dışardan merdivenlerle üst katlara çıkılır; binalar dıştan çok odalı, basamaklı piramitlere benzerler. Her ailenin içinde mutfağı ve tahıl kileri bulunan böyle bir evi vardır. Odaların sayısı ihtiyaca göre arttırılır. Normal şartlarda aile anne, baba, kız çocuklar, damatlar ve annenin evlenmemiş veya dul erkek kardeşinden oluşur. Topluluk anaer-
95
kildir. Zuni köyünde 1900 kişi yaşar, altı veya yedi tane büyük ev kompleksi, dört alan veya plaza, ve köyden dışarıya çıkan birkaç tane yol vardır<3).
Plan herhangi mimari bir düzen içermez,ama yine de kızılderililer için köy, katı bir kurala göre bölümlere ayrılmıştır. Etnolog Cushing'e 1880'li yıllarda bilgi veren yerliler puebloyu "Dünyanın dört yönüne" karşılık gelen yedi parçaya bölmüşlerdir*41. Bu yelpaze topografyaya uymaz, ama manevi olarak köyün parçalarını oluşturur. Birisi kuzeyle akrabadır, bir diğeri batıya aittir ve böylece güney, doğu, yukarı, aşağı, orta ayrılırlar. Yukarı ve aşağının pratikte bir alanı olmadığı için, basit olarak ortayla doğu ve batı arasına yerleştirilirler. Bu, insanların düşüncesinde yaşayan ayrım, yerleşimi evrenin bir sembolüne dönüştürür ve aynı düşünce tarzı hiç şüphe yok ki bugünkü Zuni'nin ata köyleri olan "Cibola'nın yedi kenti"nde de hakimdi.
Cushing'in araştırmalarına göre bu ayrım tüm kozmoloji ve sosyolojiyi de belirlerdi. Sadece kült alanları aynı kutsal rüzgar gülüne göre ayrılmakla kalmıyor, ayrıca klanlar da üçerli olarak bu yedi temel unsurda toplanıyordu; Turna, Orman tavuğu, Yeşil meşe kuzeyle birleşiyor; Ayı, Koyote, İlkbahar otu batıyla ve böyle devam ederek yönler klanlarla eşleşiyordu, herşeyin üstündeki orta ise sadece kabilenin ana klanı olan Papağan klanını içeriyordu(5>.
Kroeber bu kozmik sosyolojinin gerçek hayatla bağlantısını araştırmak istedi(6). Yaptığı haritalar klanların birbirine karıştığını gösterdi; Papağan kla-nmın aileleri, köyün kuzey, batı ve

güney kenarlarına dağılmıştı, Ayı klanı tam batıdaydı ama Koyote tam kuzeyde, doğuda ve güneyde oturuyordu, İlkba-harotu kuzeydoğuya yerleşmişti ve benzer şekilde
96
diğer klanlar da farklı yerlere kaymışlardı. Kroeber'e qöre eğer Zuni'nin kurulduğu 1683 yılında gruplar gerçekten bu dörtlüğe göre yerleşmişlerse bile kısa zamanda bu düzen bozulmuştu, bunun sebebi olarak evlenen kadınların anneleriyle birlikte oturmaktan çok kayınvalidelerinin yanına yerleşmeleri ile açıklanabilirdi. Eski geleneklerin bu şekilde bozulması her yerde ve sık görülen bir olgudur. Buna rağmen Kro-eber bu kutsal sosyolojinin gerçekliğinden şüphe etme eğilimdedir, ancak bu tarz ayrımların sadece düşüncede yaşadığını ve hayatın gerçeklerinden farklı olduklarını unutmuştur.
Dünyanın renkleri de bu kutsal pusulaya göre düzenlenmiştir: kuzey=sarı, batı=mavi,güney=kırmı-zı, doğu=beyaz, yukarı= " bulutlardaki ışık gibi" çok renkli, aşağı=siyah, orta= tüm renkler. Mevsimler, temel elementler ve insan davranışları da aynı şekilde, ama sadece dört anayönde gruplanır:
Kuzey = kış, rüzgar ve savaş Batı = ilkbahar, su ve av Güney = yaz,ateş ve şifa Doğu = sonbahar, toprak ve din <7).
Ayrıca, Cushing'in hayretle farkettiği gibi zenit (başucu), ayakucu* ve Orta da bu sınıflandırmaya dahil edilmişlerdi.
Köyün yerli dilindeki adı İtiwana, "Orta", da kozmik bir yorumdur. Zuni köyü dünyanın merkezidir ve kabilenin göç tarihinin son noktasıdır. Yeraltının dört katlı mağarasından günışığına çıkan kabile, uzun bir yolculukla birçok yerden geçerek sonunda İtiwa-na'ya, evrenin orta noktasına varırlar(8>.
* ayakucu: düşey doğrultunun gökküreyi deldiği iki noktadan ufkun altında olanı;(AnaBritannica).
97
Bu isim ikinci bir dönüm anlamına daha gelir. İti-wana zamanın dönme noktası, gündönümü, "güneş ortaya eriştiğinde" demektir (9>.Her iki gündönümü Zunilerin yaşamında önemli rol oynar; sadece aylar değil, törenlerin sırası da bu iki sabit nokta etrafında döner. Takvim, ikili yapıya göre bölünmüştür ve yılın yaz yarısında da, doğaya bakmaksızın, ay isimleri aynen kış yarısında olduğu gibi tekrarlanır, örneğin Temmuz, kıştaki karşılığı Ocak gibi Taiyaemşu, "dallar kardan kırıldığında" adını taşır <10).
Aralık ve Haziran aylarının isimlerinden ("Dönüyor" veya "arkaya bakıyor") anlaşılacağı gibi, yeniden başlayacak bayram yılıyla aynı biçimde, takvim de gündönümleri gözlemlerine dayanır, böylece kendimizi Zunilerin düalist ve güneşe dayalı tören sisteminin ortasında buluruz. Gündönümlerini belirlemek Pekwin'in, "konuşma makamı"nın görevidir (,1). O, Zuni'deki en kutsal adamdır, uzun rahiplik hiyerarşisinin başıdır. Gücünü "Güneşbaba"dan alır; bu arada belirtmeliyiz ki "Baba" mitolojik genetik bir bağ değildir, sadece bir saygı ifadesidir.
Dünyevi problemler Pekwin'i ilgilendirmez. Bu tip işler , en yüksek dini heyet olan rahipler kurulunun seçtiği memurların görevidir. Böylece Pekwin topluluk içinde önemini ve saygınlığını yitirmez; ama o, toplumun bütünlüğünden ve refahından sorumludur. 1900 yılından kısa bir süre önce Zuniler bazı kötü hasatlar yüzünden sıkıntıya düşmüşlerdi. Yağmur cemiyetinin etkili bir rahibesi olan Şiwanokia o zaman görevde olan Pekwin'i şikayet etti; kuraklığa onun temiz olmayan kalbi neden olmuştu. Rahipler kurulu toplandı ve suçlanan Pekwin'i azletti. Çaresizlik içinde- böyle yüce bir görev için uygun insanlar bulmak çok zordu- seçici kurul Kızılcıkağacı klanın-
98
dan genç bir adamda karar kıldı. Seçilen gencin an-nesi ağlayarak, oğlunun henüz çok genç olduğunu, yanlış üzerine yanlış yaparak felaketi daha da büyüteceğini söyleyerek yalvardı. Gerçekten de annenin gözyaşları etkili oldu ve sonunda genç, tam da bu büyük onuru kabul etmek üzereyken vazgeçti (12) .
Pekwin'in görevleri arasında takvimin takip edilmesi de vardır. Aralık ayında köyün doğusundaki taşlaşmış bir ağaç gövdesinin tepesinden Güneş doğuşunu gözlemleyerek, yavaş yavaş ilerlemesini ve "Mısırdağının" güneydoğu köşesine ulaşmasını bekler; "Güneşbaba ortaya vardığında", yani Güneş me-sanın adı geçen köşesine eriştiğinde, sabit kaldığı dört gün başlar. 11. veya 12. Aralığa doğru Pekwin evinin en üst katına çıkarak bu tarihi şöyle ilan eder: " On gün içinde tüm dua sopaları dikilecektir". Söylenen zaman 21 veya 22 Aralığa karşılık gelen kış

gündönümü tarihidir. Yaz gündönümü de benzer şekilde hesaplanır, sadece burada batış noktaları yeryüzü şekillerine göre tahmin edilir(13) .
Kış gündönümü "Dua sopalarının " dikilmesiyle başlar. Zuni dininin bu karakteristik öğesi ile ilgili bazı açıklamalar yapmamız yerinde olur. Dua sopaları çok çeşitlidir,sunuldukları tanrı grubuna, sununun konumu ve anlamına, sebebe ve zamana göre farklılık gösterirler. Uzunlukları parmak boyundan, dirsek boyuna kadar değişir, ayrıca renklen de siyah, sarı veya mavi olur; ucuna renkli bir demet gibi takılan tüyler de farklılık gösterirler. Orman tavuğunun göğüs tüyleri atalar ve maskeli tanrıların sopalarını süslerken, kuyruk tüyleri yağmur tanrılarına sunulur, kartal tüyleri Güneş, Ay ve Hayvan tanrılar içindir(14i.
Bu sembolün yapımı bütün törenlerin hazırlıklarında büyük bir yer tutar, özellikle 11 ve 21 Aralık ta-
99
rihlerinde. Sonrasında kült odaları tüy yumaklarından, talaş ve ağaç kabuklarından oluşan yığınlarla dolar, uygun durumlarda ve özel dileklerde tek bir kişi de bu sopalan kurban olarak sunabilir. Rahip örgütleri her dolunayda koruyucu tanrıları için sopalar dikerler. Gündönümlerinde ise tüm Zuni köyü ataları, Güneş ve Ay için dua sopalarını kurban eder. Bu sopalar dualar eşliğinde mısır tarlalarına ve ırmak kenarındaki çamurlara dikilir, ayrıca dağ tepelerindeki veya su kaynaklarındaki "koruma"lar ve daha birçok hatırlanması zor yerler de bu sunulardan nasibini alırlar, çünkü sopalar ve uçlarında dalgalanan tüy demetleri duaları tanrılara yollarlar.
Sıralamada gerilerde ama hala yeterince önemli olan diğer bir sunu da her öğünden önce bir parça yemeğin ateşe atılmasıdır. Diğer bir karakteristik adet de dua ununun bol miktarda kullanımıdır. Hemen hemen her durumda, örneğin sabah evden çıkarken kapının önünde belirli kurallara göre doğan güneşe doğru dönülerek her iki avuçtan un toprağa dökülür(15).
Tüm bu dindarca eylemler kime yöneliyordu sorusu akla geliyor. Sürekli karşımıza çıkan "tanrılar" ifadesi , etnograf araştırmacıların, bir panteon , belirgin kişiliklere sahip insanüstü varlıklardan oluşan bir düzen, izlenimi taşıdıklarını gösteriyor. Ancak olay bu kadar basit değildir. Daha eski kaynaklar, özellikle Matilde Stevenson ve Cushing, Zuni yaradılışının başlangıcını Awonawilona'ya bağlarlar, "erkek-dişil" veya "Evreni koruyan", Yaşamın kaynağı, olarak isimlendirilen bu varlık mavi gökyüzünde, ışıkta, havada ve bulutlarda kendini gösterir. Awonawilona'nın bedeninden ikiz dünyalar doğmuştur: "Herşeyin üzerini örten-Gökyüzü baba" ve "
»100
Dört katlı korumasıyla yeryüzü anne", varolan tüm biçimler onların kucaklaşmasından meydana gelmiştir (,6>.
Polinezya efsanelerini hatırlatan bu efsanelere yeni araştırmacılar rastlamamışlardır. Ruth Bunzel, onun zamanında bu tasvirlerin tamamen kaybolmuş olduğunu ve Yerlilerin artık dünyanın kadim zamanlarla ilgili hikayelere çok az ilgi gösterdiklerini far-ketmiştir. "Yolumuzu koruyan" anlamına gelen Awonawilona, aslında, Güneş, Ay, toprak, mısır, hayvanlar, savaş tanrıları gibi duyumsal algılanabilen tüm varlıkların bütünlüğünü tasvir eder (,7).
Dualarda çağrılan her varlığın Awonawilona olarak adlandırılması göz önüne alındığında (,8), bu görüşün Cushing'de sözü geçen "Evrenin koruma-sı"ndan pek farklı olmadığı ortaya çıkar, çünkü bu herşeyin koruyucusu tüm duyumsal görüntülerin birliğinden başka ne olabilir. İşte şimdi karşımızda Tann= Dünya formülünün yeni bir dayanağı vardır, ama bu da zamanla Yüce tanrı inancına yaklaştırmak için kendi özgün çıkış noktasından tamamen uzaklaşmıştır. İrokualarda olduğu gibi Zunilerde de tek bir Yüce varlık yoktur. Bu inanç, daha çok göçebe olan ve çoğunlukla Kanada'lı Athapasklardan ayrılıp New Mexico ve Arizona'ya gelen kabilelerde görülür ve Navaholarn "En Yüce Kutsal Rüzgarında, Beyaz Dağlar Apaçilerinin "Yaşamın hükümdarında veya Pimaların "Dünyanın doktoru"nda olduğu gibi varlığını güçlü bir biçimde korumuştur (19).
Buna karşın Pueblo mitolojisinde çok silik görünen Yüce tanrı, başlıca özelliği olan yaradılış görevini hemen bir çift güce devreder, Akomaların CJcht-siti'sinin, kardeş çifti Jatiki "Yaşama getiren" ve Na-utsiti'ye "sepetinde herşeyden bol bol bulunan"a, ve-
101
ya Siaların örümcek Sussistinnako'nun, her iki ilk anne ütset "Doğu" ve Nowutset "Batı" ya devretmesi gibi (20!. Puebloların genel durumu Stevenson ve Cushing'de yeralan AwonawiIona efsanelerine uymaktadır ve burada gerçek bir Pueblo modeli kendini göstermektedir.

Zunilerin gerçek tek bir tanrısı olmasa da, Dünyayı yaşayan bir organizma olarak kabul eden genel kızılderili anlayışına tam anlamıyla bağlıdırlar; rüzgar, ağaçlar, gece, bulutlar, evler, çömlekler, elbiseler hoi "yaşayan kişiler"dir (21). Soluk alan varlıkların oluşturduğu bu bütünlükten bazı hükmeden gerçekler yükselir; örneğin Güneş baba ve Ay anne (cinsel anlamda bir ikili olarak düşünülmemeli), toprak ve mısır, gökyüzü ve ışık. Dünyayı çevreleyen okyanusun kıyısında, doğu, batı, kuzey ve güney noktalarında bulunan dört köyde Yağmur tanrıları, Cwana-mi, yaşar; kümülüs bulutlan onların bedenidir, sisli hava solukları, toprakta süzülerek akan yağmur suları ise ayak izleridir.
Yerin altında su damarlarından oluşan bir sistem vardır, su kaynakları ve göllerle yeryüzüne çıkarlar. Aşağıda Kolowisi, boynuzlu yılan, yaşar. Yerin derinliklerinde dört mağara vardır, "Yeryüzü annenin dört göbeği". En alttaki dördüncü kat olan "Zifiri karanlığın dünyası"nda, "kurum kadar kara olan dünya"da Zuniler doğmuştur. Güneş baba tanrısal ikizleri, her iki savaş tanrısı Ahayuta'yı <22) yaratarak insanları dışarı çıkartması için yerin en altına gönderir. Onların liderliğinde Zuniler bataklık dünyası, çamur dünyası, kanatlı dünyadan geçerek yeryüzüne çıkarlar. Küçük bir göl, ışığa çıkılan bu kutsal yerin işaretidir ve bugün de yeraltında kurulan kült odaları kivalar ile temsil edilir. Buradan çıkan Zuniler yine iki Savaş
102
tanrısının önderliğinde bir çok engelden geçerek "Orta yer"e, bugünkü Zuni köyüne ulaşırlar. Kozmik bir merkez anlayışının Yaradılış efsanesinde de ne kadar önemli bir anlam taşıdığı açıkça görülmektedir.
Bu göç sırasında başka bir grup tanrı, Koko grubu, ortaya çıkar, bunlar, Hopilerde genel olarak bilinen adıyla, Kaçina olarak isimlendirilen ata ve ölülerdir (23>. Pueblolar için çok karakteristik olan maskeli danslar koko kültüne aittir. Bir kısım Koko-kaçina iki kardeşin kucaklaşmasından meydana gelmiştir, diğer bir kısım ise Zuni ırmağı üzerinden geçerken boğulan çocuklardan. Hepsi "Fısıldayan su" gölünün derinliklerinde birleşirler (Zuni köyünün 86 mil doğusunda, St John'da). Gölün dibinde Kot-luwalawa köyü vardır ve köyün tam ortasında Ko-konun dört pencereli dans evi yükselir. Buradan çıkan tanrılar süslü muhteşem maskeleriyle Zuni köyüne gelip yaşayanlarla bağlantı kurmaya çalışırlar. Koko cemiyetlerinin ölen üyeleri de buraya giderler. "Uyumak ve Kotluwalawa'da bir çocuk olarak uyanmak", "Fısıldayan su" gölünü ölülerin yeri olarak kabul eden herkesin duasıdır<24>.
Ahayuta ikizleri insanüstü varlıkların bir grubunu daha yarattılar: Hayvan tanrılar, şifa derneklerinin önderleri. İlk önceleri bunlar uygarlık kahramanı Po-şeiyanki ile beraber bu Dünyada görünen şifacılardı. Şimdi Zuni'nin doğusunda Şipapolima'da yaşarlar, şifa derneklerinin ölen üyeleri de buraya giderler (25). Ve benzer şekilde Yağmur tanrıları cemiyetlerinin ölen üyeleri de Dünyanın kenarındaki üwanami'nin dört köyüne giderler <26). Böylece ölülerin ülkeleri kültlere göre ayrılır ve her bir tanrılar grubu yeni ka-, tılan ölülerle sürekli güçlenir.
103
Ataların böyle yüceltilmesi Zunilerde çok derinlemesine kök salmıştır. Yiyecek kurban edilerek anılırlar, siyaha boyalı dua sopaları onlara ayrılmıştır, bereket getiren yağmuru sadece Clvvanami değil, onlar da gönderirler. Tüm kült cemiyetlerinin ölüleri kendilerine ait olan tanrılarla birleşmeleriyle, Zuniler için "Atalar" tanrılarla içice geçer. İspanyol misyonerler yerli inancının sağlam yapısına sızabilmeyi sadece bu noktada başarabildiler, çünkü katolikle-rin Ölüler günü bayramı Zuni takviminde kendisine hemen bir yer buldu, ve hala katolik Dünya ile aynı coşkuyla kutlanır (27).Tanrısal ve doğa varlıklarından oluşan bu düzene insan uymak zorundadır. Toprak, su ve orman üzerinde hiç bir hakkı yoktur, daha çok tavşan, geyik ve mısırla aynı düzeyde ye-ralır. Buna uyum göstermek zorundadır ve ayrıca av hayvanlarına saygın bir misafir gibi belirli kurallar içinde davranmalıdır. Bu duygu mutlak bir uyumla Pueblo yaşam tarzının temelini oluşturur; kötü, huysuz ve geçimsiz insanlara tanrılar yardım etmezler. Bu kural Puebloların dışarıya karşı davranışlarında da kendisini gösterir; sadece çok zor durumda kaldıklarında silaha sarılmışlardır ve günümüze dek Amerikalılarla beraber uyum ve barış içinde yaşadılar. Bir Zuni için şu sözlerden daha büyük bir iltifat olamaz:
"O dost ve nazik bir insandır. Şimdiye kadar kimse onunla ilgili kötü bir şey duymadı, hiç bir zaman uygunsuz bir davranışı görülmedi. Ayrıca Yaz danslarına da her zaman katılır."(28)

Panteonun bu genel tablosunun gösterdiği gibi Zuniler, şeytan diye bir kavram bilmezler, ayrıca mitolojilerinde Prometheus benzeri davranışlar da yoktur. Onların tanrılarla ilişkilerinde şiddete yer yoktur.
104
Buna bağlı son bir gözlem daha: Zunilerde intihar o kadar yanlış bir davranıştır ki, Avrupalı araştırmacıların bu konudaki soruları kahkahalarla karşılanmıştır.
Bu büyük dini evren ve her tanrılar grubuna hizmet eden çok sayıdaki rahipler cemiyeti düşünüldüğünde, törenlerin ne kadar çeşitlilik gösterdiği de kolayca tahmin edilebilir. Klanların ve cemiyetlerin birleştiği Hopilerin basit ayinleri burada yoktur, daha çok aile grupları ve dini cemiyetler yanyana yeralır-lar. Bu birliktelik her iki taraf için de sadece bireysel olarak gerçekleşir, çünkü o veya bu dini eylem sadece Ayılar veya Geyik klanının veya herhangi bir klanın sadece bir üyesi tarafından yapılır; törenlerde hiçbir zaman bütün bir klan öne çıkmaz (29).
Dini yaşamın karmaşıklığı düzenli bir organizasyonu da zorlaştırmaktadır, uygulamada her erkek ve çok sayıda kadın tanrıların hizmetindedir. Hemen hemen her yetişkin, bir rahip cemiyetinin veya bir dans grubunun üyesidir ve birçoğu aynı anda iki veya üç dernekte görev almak zorunda kalır.
Bu bitip tükenmeyen kalabalığın içinde bazı belirgin çizgiler kendilerini gösterirler. İki önemli unsur birbirine karşıt durmaktadır: birincisi, sularda, dünyayı çevreleyen okyanusun dört kenarında, su kaynaklarında ve ırmaklarda, yeraltındaki su damarlarında, kümülüs bulutlarında ve siste yaşayan Yağmur tanrılarının yüceltilmesi; ikincisi ise etki alanına uzun yaşam, şifa ve tedavi törenleri giren Hayvan tanrılar kültü. Ciwanami(yağmur tanrıları) için düzenlenen törenler yaz gündönümünden hemen sonra, 1 Temmuz'da başlar ve yazla bağlantılıdır. Hayvan tanrıları adına ise sadece kışın kutlamalar düzenlenir ve özellikle kış gündönümüne doğru büyük törenler yapılır.
105
Her iki kültün çok sayıda cemiyeti vardır. Yağmur gönderen üwanami'ye Aşiwanni'nin onbeş rahip derneği, "(yağmur için) şarkı söyleyenler" hizmet eder. Her cemiyet dört, beş veya altı üyeden oluşur (1918'de 49 yağmur rahibi vardı), hepsinin ayrı tören odası, sunakları ve fetişleri vardır. Aşiwanni'nin sınıflandırması kutsal rüzgar gülüne göre yapılır: kuzeyin, doğunun (30), güneyin, batının, aşağı, yukarı ve ortanın Şiwanni'si vardır, ayrıca fazla önemli olmayan yağmur dernekleri "Karanlığın rahipleri" de vardır. Bu insanlar kutsal adamlar hiyerarşisi içinde ye-ralırlar. Pekwin gibi dünyevi herşeyden uzak dururlar. Onların tek görevi susuz kalan bitkilere yeterli nem sağlamaktır.
En itibarlı olan, tüm yardımcılarıyla beraber Kuzeyin Şiwannisidir (Ortanın değil!). Yardımcıları içinde Şiwonokia'nın, "Bereketin rahibesi", çok özel ve saygın bir yeri vardır. Diğer Aşiwanni gibi törenlerine cemiyet dışından olanlar katılamazlar ve şimdiye kadar çok az yabancı tanık olabilmiştir, bu ayinler kapalı tören odalarının karanlığında gerçekleşir <3,). Kuzeyin Şiwannisinin kült odasında bir sunak bulunur, kristal ve turkuazdan yapılmış iki küçük sütunu bulunan bu sunakta ayrıca kalp şeklinde bir taş, "Dünyanın yüreği" yer alır. Bu taşın damarları dört yöne doğru olmalıdır, ayrıca sunak Dünyanın tam ortasını göstermelidir.
Tam anlamıyla kendi içlerine dönük olmaları rahiplik işlevlerinin en önemli özelliğini oluşturur. Bu nitelik özellikle katı kurallarla biçimlenmiş inzivalarda vurgulanır. Bir günden sekiz güne kadar devam eden bu kapanmalarda sadece Aşinavviler değil diğer rahip örgütleri de kendilerine ait kült odalarında dua ve şarkılar için biraraya toplanırlar. Yaz yarı yı-
106
lında Yağmur rahiplerinin inziva ayinlerinin biri biter diğeri başlar. Dört önemli ana yönün cemiyetleri-ninki, her seferinde sekiz gün, diğer küçük örgütle-rinki dört gün sürer. Kışın, (Jwanami kültü arka plana çekildiğinde, sadece bir gün yeterli görülür.
Böyle bir inzivada rahipler, yere serpilmiş un üstünde bol figürlerle yapılan bir resim üzerine bir sunak kurarlar. Diğer birçok eşyanın yanısıra o örgütün Şiv/annisi Ettone'yi, büyük bir titizlikle ve gizlilikle saklanan en kutsal sembolleri de bu sunağın üzerine yerleştirir; biri parmak uzunluğunda içi su dolu dört borudan oluşan bir demet olan Kiaettone, diğeri ise aynı biçimde içi tohumlarla dolu sekiz borudan oluşan bir demet olan Chuettone. Zuniler için bu fetişler dört ve altı sayısı ile gösterilen kozmik bir bağlantı anlamına gelir. Ayrıca tarih öncesinden gelen bir hatıradır, çünkü bunları ilk ataları aşağı dünyadan getirmişlerdir <32) Bu

kutsal simgeler toprak testilerden çıkartılırken huşu içindeki katılımcıların heyecanı doruk noktasına ulaşır. Buna eşlik eden dualar için aşağıdaki örnek bir fikir verebilir:
"Yağmur veren, tüm yollardan gel, gel ki, ırmaklar yeryüzünü kaplasın, taşlar rüzgarınla yerlerinden sökülsün, ağaçlar köklerinden sallansınlar. Yüce Yağmur veren, tüm yollardan çık gel, böylece tohumlar çimlensin, çocuklarımın karnı doysun ve sevinsinler uzak köylerde yaşayanlar gülsünler ue mutlu olsunlar.
Yüce babamız Kiaettone bu yoldan gelmeli Yüce annemiz Chuettone bu yoldan gelmeli, böylece biz her çeşit tohuma ve güzel şeylere sahip olabiliriz
107
böylece yaşamın kutsal soluğunu içimize çekebiliriz,
ue böylece babamız Kiaettone ue annemiz Chuet-tone bize mutlu günler getirsinler."'-"'
Yağmur tanrılarının yüceltilmesi nasıl yazın yapılıyorsa, kış mevsiminde de Hayvan tanrılar Wema-we- oniki Şifa cemiyeti tarafından temsil edilir- törenleri gerçekleşir. Bunlar arasında Gündönümünde yapılan özel bir toplantının önemli bir yeri vardır (34). Sadece şifalı bitkiler ve şifa törenleri değil, cadılık ve kara büyü de Hayvan tanrılara aittir, böylece iyi ve kötü onların elindedir. Onların duruş pozisyonlarını da kutsal pusula belirler: Dağ aslanı kuzeyde yera-lır, Ayı batıda, Porsuk güneyde, Kurt doğuda, Bıçak-kanat veya Kartal yukarıda, Akbaba aşağıda durur. Oniki cemiyetin her biri belirli bir hastalıkta uzmandır: biri boğaz ağrılarını tedavi eder, diğeri epilepsiyi (sarayı), üçüncüsü kurşun yaralarını ve böyle devam eder.
Böyle bir şifa cemiyetine katılmak, Kuzey Amerika yerlilerinde hemen hemen hep aynı biçimde olur: ağır bir hastalık geçirerek. Cemiyete kabul edilmeyle elde edilen güç hastalığı yener, hasta yeni bir kalbe kavuşur ve o andan itibaren artık Hayvan tanrıların himayesine girmiş olur. Son derece gelişmiş törenler toplantı evlerinin odalarında gerçekleşir. Yağmur tanrıları derneklerinde olduğu gibi şifa cemiyetlerinin de kendilerine ait kült evleri vardır.
Yazın bu derneklerin hiç bir hareketi görülmez, davulları hiç çalınmaz. Kasım ayında kült odalarında sunakları kurmak ve şarkıları çalışmak için toplantılar başlar . O andan itibaren Hayvan tanrıların Zuni köyüne geldikleri kabul edilir. Büyük bay-
108
ram,kış gündönümü törenleriyle birleşir. Büyük bir inziva ile oniki cemiyetin üyeleri kendilerini tören odalarına kapatırlar ve buraya üyelerden başkası kabul edilmez. Gündüzleri dua sopaları, kostümler ve ikramlar hazırlanır, akşamları hikayeler anlatılır ve törenle ilgili bilgiler verilir, geceleri ise Hayvan tanrılar için söylenen şarkılar yankılanır. İnzivanın son gecesinde büyük tören için biraraya gelinir. Şarkılar, davullar ve kaynana zırıltıları eşliğinde hiç yorulmadan, kendilerinden geçinceye dek dans edilir. Artık rahiplerin bir kristal içine saklanmış hastalıkları bulma zamanı gelmiştir,ve katılanların ağzından, burnundan ve kulağından taşlar, bez parçaları, tüy, deri parçalan çekerek hastalıkları çıkartırlar. Gecenin ilerleyen saatlerinde, herkesi kendinden geçiren coşku doruk noktasına ulaşır; bazı dansçılar yarı çıplak ve çıplak ayaklarla kendilerini Aralık soğuğuna atarak, diğer şifa cemiyetlerini ziyarete giderler. Güneşin doğuşu ile tüm bu tantana bir anda son bulur, sunak toplanır ve herkes evinin yolunu tutar.
Şifa cemiyetlerinin diğer uğraşları olan hastalıkları tedavi etmek ve üyeliğe kabuller, şartlara ve gereksinmeye göre yapılır. Bunlar da tam bir gizlilik içinde gerçekleşir.
Yağmur ve Hayvan tanrılarının çok sayıdaki diğer küçük rahip birlikleri tarafından da uygulanan kültlerinin yanısıra önemli diğer bir unsur Koko cemiyetlerinin altı dans grubuyla temsil edilen Koko-kaçi-na'nın yüceltilmesidir (35). Bu yüceltme biçimi her açıdan rahiplerin dini davranışlarının tam karşıtıdır. Rahip cemiyetleri kendilerini tören odalarında tecrit ederken , Koko, Maskeli tanrılar, herkesin içinde dolaşır ve ayinlerini topluluğun gözü önünde yaparlar. Bir gün aniden dünyevi bedenler içinde çıkıp gelive-
109
rirler, gürültü, patırtı ve ^lıklar eşliğinde Zuni köyüne girerler ve meydaN^rda dans ederler. Bazen gruplar rengarenk giysil j ve fantastik maskeler takan 70 veya daha çok d^n^çıdan oluşur. Bu muhteşem gösteri daha uzakların herkesi cezbeder, evlerin damlan, teraslar seyirlerle dolar, özellikle otobüslerle gelen turistlerin ^ayısı hiç de az değildir, ve heryerde fotoğraf makin^rmın deklanşör sesi duyulur. Ama bunların hi^jfisi dansçıları etkilemez, çevrede olup bitenleri far^ etmezler bile, çünkü onlar artık tanrılarıyla birleş/şlerdir.
Rahip cemiyetleri ile rj>ans grupları arasındaki fark toplumsal yapıda di» pcendisini gösterir. Rahip cemiyetleri sadece birkaç $ yeden oluşurken Koko, Zuni'nin 12 yaşından büy^ık tüm erkeklerini altı grupta toplar. Her grubur^^-ndi kült alanı, ünlü kiva-ları vardır ve elbette

onlai^ kuzey, batı, güney, doğu, yukarı, aşağı ve ortadü y er alırlar, en azından düşünsel olarak <36>. Zuni Unları dikdörtgen biçiminde, merdivenle damdaki^,- delikten girilen odalardır. Koko kış dansları bujç^larda yapılır, yaz dansları ise dışarda gerçekleş» yağmur kültü ile yaz, Şifa törenleri ile kış tezatlıtı^^p vurgulandığı takvimin ikili yapısı Koko törenlere de kendisini gösterir; kış bayramları gürültüctv^ şamatacı bir neşeyle kutlanırken, yaz kutlama^, ve ayinlerinde ciddi ve ağırbaşlı bir hava hakimli
Bu suretlere karşı duyı|ar^ı ilgi ve sevgi tüm kavramların üzerindedir. Oir "Fısıldayan su"yun altındaki Kotluwalawa köt^^den mutluluk ve huzur dağıtmaya gelen ataları» ^Kilerdir. 1881 yılında Stevenson çifti Arizona'd| ^t. John'dan kalkıp kutsal gölü ziyaret etmek i» ^geldiklerinde, kızılderili rehber beyazların bu niyii^e hiç akıl erdirememiş
1) • '¦
ve uzun uğraşlarla ikna edilebilmişti. Zuni inancına göre " Fısıldayan suya" bakanlar dört gün içinde ölürler. Ama rehber sonunda onlara yolu göstermeyi kabul etmişti. Stevensonlar hedeflerine vardıklarında gölün çevresinde atla bir gezinti yapmışlar, döndüklerinde yaşlı adamı kıyının hemen kenarında, sağ elini batan güneşe doğru kaldırmış halde dua ederken bulmuşlar. İbadeti bitinceye kadar hiç kıpırdamamış, sonra dönüp,her zamanki ışıl ışıl gözleriyle gülümseyerek demiş ki:
"Artık öleceğimi bilsem de çok mutluyum, çünkü gözlerim atalarımın evinin olduğu suya baktılar"(37).
Böyle benzer bilgiler Koko inancında ataların yüceltilmesinin önemli bir unsur olduğunu ortaya koyar, ama bunların arasında gerçek tanrısal varlıklar da vardır: erotik şakalar yapan on kutsal palyaço, Koyemşi; insanüstü Şlako- devleri; eskiyi süpüren Sayatlia; Koko şefi Pautiwa; habercileri Kieklo ve daha birçoğu (38). Tüm bu tanrısal biçimler maskelerinden tanınır ve ayırdedilir. Maskeler büyük, çanak benzeri miğferlerdir, alt kısımları çoğunlukla selvi dalları ile çepeçevre süslenir, üst yuvarlak kısım ise çeşitli renklerle ait olduğu tanrısallığın sembolünü taşır. Bebek biçiminde, titizlikle yapılan kopyalarla Zuni çocukları daha küçük yaştan Koko-Kaçina sembollerini tanımayı öğrenirler; ayrıca, çocuklar daha bilinçlenmeye başladıkları anda oyunlarla tanrılar dünyası öğretilir ve hep canlı tutulur.
Koko grupları yaz gündönümünden sekiz gün sonra ortaya çıkarlar ve Kasım'a kadar yağmur için dans ederler. Bütün bu aylar süresince onların Zuni köyünde kaldıklarına inanılır, sonra Kotluwalawa'ya geri dönerler. Kışın nadiren gelirler ve bu dönemde Yağmur tanrılarının etkili olmaması gibi, fazla dikkat
111
rirler, gürültü, patırtı ve çığlıklar eşliğinde Zuni köyüne girerler ve meydanlarda dans ederler. Bazen gruplar rengarenk giysili ve fantastik maskeler takan 70 veya daha çok dansçıdan oluşur. Bu muhteşem gösteri daha uzaklardan herkesi cezbeder, evlerin damları, teraslar seyircilerle dolar, özellikle otobüslerle gelen turistlerin sayısı hiç de az değildir, ve heryerde fotoğraf makinalarının deklanşör sesi duyulur. Ama bunların hiçbirisi dansçıları etkilemez, çevrede olup bitenleri fark etmezler bile, çünkü onlar artık tanrılanyla birleşmişlerdir.
Rahip cemiyetleri ile Dans grupları arasındaki fark toplumsal yapıda da kendisini gösterir. Rahip cemiyetleri sadece birkaç üyeden oluşurken Koko, Zuni'nin 12 yaşından büyük tüm erkeklerini altı grupta toplar. Her grubun kendi kült alanı, ünlü kiva-ları vardır ve elbette onlar da kuzey, batı, güney, doğu, yukarı, aşağı ve ortada yer alırlar, en azından düşünsel olarak <36). Zuni kivaları dikdörtgen biçiminde, merdivenle damdaki bir delikten girilen odalardır. Koko kış dansları bu âdâlarda yapılır, yaz dansları ise dışarda gerçekleşir. Yağmur kültü ile yaz, Şifa törenleri ile kış tezatlığının vurgulandığı takvimin ikili yapısı Koko törenlerinde de kendisini gösterir; kış bayramları gürültücü ve şamatacı bir neşeyle kutlanırken, yaz kutlamaları ve ayinlerinde ciddi ve ağırbaşlı bir hava hakimdir.
Bu suretlere karşı duyulan ilgi ve sevgi tüm kavramların üzerindedir. Onlar, "Fısıldayan su"yun altındaki KotIuwalawa köyünden mutluluk ve huzur dağıtmaya gelen atalar ve ölülerdir. 1881 yılında Stevenson çifti Arizona'daki St. John'dan kalkıp kutsal gölü ziyaret etmek için geldiklerinde, kızılderili rehber beyazların bu niyetine hiç akıl erdirememiş
110
ve uzun uğraşlarla ikna edilebilmişti. Zuni inancına göre " Fısıldayan suya" bakanlar dört gün içinde ölürler. Ama rehber sonunda onlara yolu göstermeyi kabul etmişti. Stevensonlar hedeflerine vardıklarında gölün çevresinde atla bir gezinti yapmışlar, döndüklerinde yaşlı adamı kıyının hemen kenarında, sağ elini batan güneşe doğru kaldırmış halde dua ederken

bulmuşlar. İbadeti bitinceye kadar hiç kıpırdamamış, sonra dönüp,her zamanki ışıl ışıl gözleriyle gülümseyerek demiş ki:
"Artık öleceğimi bilsem de çok mutluyum, çünkü gözlerim atalarımın evinin olduğu suya baktılar" <37).
Böyle benzer bilgiler Koko inancında ataların yüceltilmesinin önemli bir unsur olduğunu ortaya koyar, ama bunların arasında gerçek tanrısal varlıklar da vardır: erotik şakalar yapan on kutsal palyaço, Koyemşi; insanüstü Şlako- devleri; eskiyi süpüren Sayatlia; Koko şefi Pautiwa; habercileri Kieklo ve daha birçoğu <33). Tüm bu tanrısal biçimler maskelerinden tanınır ve ayırdedilir. Maskeler büyük, çanak benzeri miğferlerdir, alt kısımları çoğunlukla selvi dalları ile çepeçevre süslenir, üst yuvarlak kısım ise çeşitli renklerle ait olduğu tanrısallığın sembolünü taşır. Bebek biçiminde, titizlikle yapılan kopyalarla Zuni çocukları daha küçük yaştan Koko-Kaçina sembollerini tanımayı öğrenirler; ayrıca, çocuklar daha bilinçlenmeye başladıkları anda oyunlarla tanrılar dünyası öğretilir ve hep canlı tutulur.
Koko grupları yaz gündönümünden sekiz gün sonra ortaya çıkarlar ve Kasım'a kadar yağmur için dans ederler. Bütün bu aylar süresince onların Zuni köyünde kaldıklarına inanılır, sonra Kotluwalawa'ya geri dönerler. Kışın nadiren gelirler ve bu dönemde Yağmur tanrılarının etkili olmaması gibi, fazla dikkat
111
çekmezler, ürün toplanmıştır ve artık neme ihtiyaç yoktur. Bu dönemde ancak koyun sürüleri arasında hastalıklara neden olurlar. Oysa insanlar artık bu dönemde kar yağmasını isterler, böylece ilkbaharda tarlaların yeterince ıslanması sağlanır.
Bu tarz isteklerde her iki savaş tanrısı Ahayuta'ya yönelinir, çünkü düşük sıcaklıklar ve buna bağlı kar yağışı ikizlerin elindedirl39). Ve böylece Aralık ayının sonuna doğru onların hizmetkarları, Ok yayı rahipleri, büyük midye kabuğunun koruyucusu, skalp (kafa derisi yüzme geleneği) şefi ve diğer daha önemsiz gruplarla beraber ön plana çıkarlar. Bu barışçıl halkın arasında Ahayuta'nın savaşla bir ilgisi yoktur, Zunilerin yeryüzüne çıkışlarında önderlik eden Güneşin ikizleri daha çok her türlü oyun ve spor yarışlarının koruyucularıdır.
Tören organizasyonlarını anlatmaya devam etmek yerine aşağıda Bayram takviminin hiç olmazsa bir kısmı, en önemlilerinden biri olan Kış gündönü-mü bayramı, ele alınmıştır. Böylece yanlış bir izlenime, bayram yılının çeşitli kültlerin üstüste yığılmasından oluşması, kültlerin ilk ve en eskiyi temsil etmeleri ve takvimde az veya çok tesadüfi olarak senkronize olmaları düşüncesine engel olmak istemekteyiz <40). Gerçekte bu takvim geliştirilmiş, büyümüş ve anlamlı bir yapıya sahiptir, törenler gibi aynı temel düşünceye dayanır. Her ikisi de aynı tasvirlerle bütünleşir, ve bölümlere ayırarak incelemenin hiç bir anlamı olmaz.
Kış gündönümü kutlamaları on günlük iki döneme ayrılır<4I). İlk dönem Pekwin'in dua sopalarını dikecekleri tarihi ilan etmesiyle astronomik Gündönümü tarihi arasındaki zamanı kapsar. Bu günlerde bütün köy halkı hararetle dua sopalarının yapımı, yeni-
112
yıl ateşi için odun toplamakla uğraşır, biri Ay diğeri Geyik klanından iki adam tahta üzerine Ahayuta'nın resmini kazırlar. Geceleri, sabaha kadar heryerde harıl harıl yanan ocaklar görülür; kadınlar bıkıp usanmadan yiyecek hazırlarlar, çünkü ikinci on günde evlerin dışında hiçbir şekilde ateş yakılmasına izin verilmez.
Onuncu gün, yani yılın en kısa günü, tüylü sopaların kurbanı gerçekleşir. Sabahtan akşama kadar yerliler en renkli giysileri içinde karla kaplı bayırları tırmanarak uzaktaki kutsal alanlara veya tarlalarına giderek, sopalarını dikerler; mavi renkliler Güneş babaya, sarılar Ay anneye, siyahlar Atalara sunulur. Herkes huşu içinde dudaklarına kutsal undan sürer ve sağlık, uzun bir yaşam, bulutlar, yağmur ve yiyecek için dua eder. Küçük çocuklar bile görevlerini tam olarak yerine getirirler.
Karanlığın inmesiyle merkez kivada, Kuzeyin ki-vasında kutlamalar başlar. Pekwin ve Ahayuta ikizlerinin hizmetkarları, yani her iki Ok yayı rahipleri, büyük midye kabuğunun rahibi, skalp şefi ve bu gruba ait olan diğerleri burada toplanır. Kiva'nın sunağı üzerinde Yeniyıl ateşi tutuşturulur, "spiral" şarkılar söylenir ve "spiral" danslar yapılır. Aynı anda şifa cemiyetlerinin inzivaları başlar ve tören odalarına "çekilirler".
Ertesi sabah kutlamalar yine herkese açık olarak devam eder. Her iki savaş tanrısının tahtadan yontulmuş resimleri kutsal korunaklarına, yani yüksek dağlardaki kutsal yerlerine taşınır ve buradan yükselen duman işaretleri büyük ateş söndürme eyleminin başladığını gösterir. Bu

andan itibaren on gün boyunca evlerin dışinda hiçbir ateş, hiçbir ışık yakılmaz, ne yanan bir sigara, ne de bir kibrit ateşi dahi
113
görülmez; aynı şekilde küllerin evlerden dışarıya sü-pürülmesi de yasaktır. Sadece çok kaba ve görgüsüz insanlar bu on günlük dönemde yeni bir işe başlarlar. Ateşlerin üzeri dikkatle örtülür, sadece Kuzey'in kivasında selvi odunlarıyla beslenen kutsal ateşin alevleri yükselir.
14. gün öğleden sonra, şifa inzivasının bitmesinden sonra, Koko, Hayvan tanrılar ve atalar için ikinci kez dua sopaları dikilir. Kutsal kaynaklardan su taşınır ve böylece 16. gecedeki Yağmur rahiplerinin inzivasına hazırlık yapılır. Hamile kadınlar Mısır dağının batı kenarındaki kutsal korunaklara giderek oradaki taşlardan kazıdıkları tozları yutarlar. Bunlar kolay bir doğum ve sağlıklı bir çocuk için yardımcı olacaklardır.
Gündönümü bayramına ilk önce sadece şifa cemiyetleri ve yağmur rahipleri katıldıysa da 19. gecede Koko grupları da meydana çıkmaya başlarlar. Tam güneş batmadan hemen önce birisi beyaz maskeli ve beyaz giysilere bürünmüş, diğeri siyah maskeli ve hemen hemen kapkara iki adam Doğu tarafından köye girerler. "Onlar doğudan yeni yılı getirirler". Her iki tanrı sureti, Pekwin, Ok yayı rahipleri, dört Sayalia-maskeli ve ayrıca tüm Koko gruplarımın şefi olan Pautiwa'nın onları Beklediği Kuzey kiva-sına giderler. Bütün seyirci bankları doludur. Bütün 9ece boyunca maskeliler, o andan sonra kutlamalara katılan ve yeniyıl ateşinde önemli bir rolü olan Büyük Ateş cemiyetinin şarkıları eşliğinde dans ederler. Bu arada dört Sayatlia bütün kivaları dolaşarak, tüyler ürpertici "puhu" çığlıklarıyla eski yılı kovalarlar. Sabahın ilk ışıklarıyla Ateş cemiyetinin önderi ateş tahtasıyla (bir çubuğu döndürerek bir tahtaya sÜrtmekIe) yeni bir kıvılcım çakar ve bununla meşa-
114

leler yakılır. Sonra yardımcılarının etrafa serptiği un eşliğinde tanrılar ve rahipler ellerinde dua çubukları ve meşalelerle köyün doğusundaki bir yere giderler, burada yeni ateş yere bırakılır ve dua çubukları gömülür.
Dini alaya eşlik eden tahta çıngırakların tıkırtısı ve kaynana zırıltılarının gürültüsü herkesi harekete geçirir, çünkü artık ateş tabusu sona ermiştir ve tekrar ışık yakılabilir. Küller, kızgın korlarla beraber tarlalara taşınır ve kısa bir süre sonra, yavaş yavaş aydınlanmaya başlayan gökyüzünde sabah yıldızı parıldarken, yaklaşmakta olan günün hafif alacakaranlığında heryerden yüzlerce küçük ateş ışıldar. 20. gün büyük bir neşe ve coşkuyla geçer. Maskeli tanrılar sokaklarda, alanlarda dolaşırlar ve Kuzey kiva-* sının damından, aşağıdaki kalabalığa küçük hediyeler atarlar.
Öğlene doğru Pautiwa uzaklaşır. Kısa bir süre sonra geri döner ve dört halkalı sarmal bir yol takip ederek pueblonun etrafında döner ve sonunda güney taraftaki belirli bir eve yönelir. Bu evin iç duvarlarındaki dört nişte dört küçük bez bebek, "Pautiwa'nın çocukları" vardır. Üst kapağın kaldırılışıyla Pautiwa delikten içeriye bakar ve gelecek yılın nasıl olacağını görmeye çalışır. Eğer bebekler nişlerden yere düşmüşlerse fazla bir umut yoktur. Böylece batı, kuzey ve doğuda bulunan nişleri de dolaşır. Endişe verici bir sonucu Pa-utiwa şu iyimser sözlerle ifade eder:
"Çocuklar, benim de içinden geldiğim yerde, toprağın üzerinde duruyorlar. Bu iyi bir işaret değil, ama hepimiz doğru olmadığını ümit etmeliyiz. Bu kötü işaretin gerçekleşmemesi için artık hepimiz dua etmeliyiz" (42). Sonra altı kivayı ziyaret eder ve maskelilerle beraber doğuya, Kotluwalawa'ya gider.
görülmez; aynı şekilde küllerin evlerden dışarıya sü-pürülmesi de yasaktır. Sadece çok kaba ve görgüsüz insanlar bu on günlük dönemde yeni bir işe başlarlar. Ateşlerin üzeri dikkatle örtülür, sadece Kuzey'in kivasında selvi odunlarıyla beslenen kutsal ateşin alevleri yükselir.
14. gün öğleden sonra, şifa inzivasının bitmesinden sonra, Koko, Hayvan tanrılar ve atalar için ikinci kez dua sopaları dikilir. Kutsal kaynaklardan su taşınır ve böylece 16. gecedeki Yağmur rahiplerinin inzivasına hazırlık yapılır. Hamile kadınlar Mısır dağının batı kenarındaki kutsal korunaklara giderek oradaki taşlardan kazıdıkları tozları yutarlar. Bunlar kolay bir doğum ve sağlıklı bir çocuk için yardımcı olacaklardır.
Gündönümü bayramına ilk önce sadece şifa cemiyetleri ve yağmur rahipleri katıldıysa da 19. gecede Koko grupları da meydana çıkmaya başlarlar. Tam güneş batmadan hemen önce birisi beyaz maskeli ve beyaz giysilere bürünmüş, diğeri siyah maskeli ve hemen hemen kapkara iki adam Doğu tarafından köye girerler. "Onlar doğudan yeni yılı getirirler". Her iki tanrı sureti,

Pekwin, Ok yayı rahipleri, dört Sayalia-maskeli ve ayrıca tüm Koko gruplarının şefi olan Pautiwa'nın onları Beklediği Kuzey kiva-sına giderler. Bütün seyirci bankları doludur. Bütün gece boyunca maskeliler, o andan sonra kutlamalara katılan ve yeniyıl ateşinde önemli bir rolü olan Büyük Ateş cemiyetinin şarkıları eşliğinde dans ederler. Bu arada dört Sayatlia bütün kivaları dolaşarak, tüyler ürpertici "puhu" çığlıklarıyla eski yılı kovalarlar. Sabahın ilk ışıklarıyla Ateş cemiyetinin önderi ateş tahtasıyla (bir çubuğu döndürerek bir tahtaya sürtmekle) yeni bir kıvılcım çakar ve bununla meşa-
114
leler yakılır. Sonra yardımcılarının etrafa serptiği un eşliğinde tanrılar ve rahipler ellerinde dua çubukları ve meşalelerle köyün doğusundaki bir yere giderler, burada yeni ateş yere bırakılır ve dua çubukları gömülür.
Dini alaya eşlik eden tahta çıngırakların tıkırtısı ve kaynana zırıltılarının gürültüsü herkesi harekete geçirir, çünkü artık ateş tabusu sona ermiştir ve tekrar ışık yakılabilir. Küller, kızgın korlarla beraber tarlalara taşınır ve kısa bir süre sonra, yavaş yavaş aydınlanmaya başlayan gökyüzünde sabah yıldızı parıldarken, yaklaşmakta olan günün hafif alacakaranlığında heryerden yüzlerce küçük ateş ışıldar. 20. gün büyük bir neşe ve coşkuyla geçer. Maskeli tanrılar sokaklarda, alanlarda dolaşırlar ve Kuzey kiva-* sının damından, aşağıdaki kalabalığa küçük hediyeler atarlar.
Öğlene doğru Pautiwa uzaklaşır. Kısa bir süre sonra geri döner ve dört halkalı sarmal bir yol takip ederek pueblonun etrafında döner ve sonunda güney taraftaki belirli bir eve yönelir. Bu evin iç duvarlarındaki dört nişte dört küçük bez bebek, "Pautiwa'nın çocukları" vardır. Üst kapağın kaldırılışıyla Pautiwa delikten içeriye bakar ve gelecek yılın nasıl olacağını görmeye çalışır. Eğer bebekler nişlerden yere düşmüşlerse fazla bir umut yoktur. Böylece batı, kuzey ve doğuda bulunan nişleri de dolaşır. Endişe verici bir sonucu Pa-utiwa şu iyimser sözlerle ifade eder:
"Çocuklar, benim de içinden geldiğim yerde, toprağın üzerinde duruyorlar. Bu iyi bir işaret değil, ama hepimiz doğru olmadığını ümit etmeliyiz. Bu kötü işaretin gerçekleşmemesi için artık hepimiz dua etmeliyiz" (42). Sonra altı kivayı ziyaret eder ve maskelilerle beraber doğuya, Kotluwalawa'ya gider.
115
20.günün akşamı Çakv/enaoke, hamile kadınların koruyucusu maskeli rahibe, huzur ve bereket dağıtmak üzere ortaya çıkar. Heryerde büyük ateşler yakılır ve kivalarda durup dinlenmeden dans edilir. Gece yarısına doğru başka bir Koko grubu çıkagelir. Yolda etrafa kızgın korlar serperek kivalara içinde tohumlarla dolu sepetler taşırlar ve orada olan herkese dağıtırlar. Sonra bu grup ta Kotluwalawa'ya geri döner. Ve böylece Yeniyıl bayramı sona erer.
Açıkça görüldüğü gibi yenilenen başlangıç anlayışı tüm bu törenlerin temelini oluşturur. Güneşin yeni bir döngüye geçişindeki başlangıç, ateşin söndürülmesi ve tekrar yakılması, sağlık, yaşam ve yağmur için ibadetler, hamilelere bereket ve huzur dağıtılması, tohumların dağıtılması, hepsi yeniyıl, doğum ve ekini hedefler. İkiz tanrıların yüceltilmesi ve siyahla beyaz maskelerdeki renk tezatlığı, ayrıca büyük midye kabuğunun helezonlarının kullanılması ve Pautiwa'nın koşusu gibi ne anlam taşıdıkları bilinmeyen birçok sembol de, herhangi bir şekilde bu tablonun içinde yeralır.
Zunilerin dininde derinlere inildikçe kızılderililerin hasattan hemen sonra çiftlik köylerinden ayrılıp Zuni'ye gelme nedenleri daha da iyi anlaşılıyor. Aşi-wanninin yaz dualarını kimse görmez, ama kışın tanrılar, dünyanın kalbinin burada, Zuni'de attığını herkese gösterirler. Şimdiye kadar hiç bir uygar etki bu inanç kalesini yıkamadı; Pueblo halkı hiç değişmeden yabancıların gerçeklerini kendi dünyalarına uyarladılar.
1879 yılında Zuni yerlisi bir kadın uzun süre Was-hington'da bayan Stevenson'un yanında kaldı. Döneceği zaman bir kongre üyesi olan dostları bay Landers kadına içinde çatal bıçak takımı olan bir
116
kutu hediye etti, böylece Zunilerin "Hıristiyanlaşması ve uygarlaşmasına katkıda bulunmak istiyordu. İki ay sonra bayan Stevenson puebloyu ziyarete geldi ve sofra takımına ne olduğunu öğrenmek istedi. Neler duydu dersiniz? Bıçaklar, dua sopalarının yapımında kullanılmak üzere Yağmur rahipleri ve şifa derneklerine hediye edilmişti; gümüş kaşıklar şifa kaselerinden kutsal suyu almak için kullanılıyordu ve çatallar ise çocukların oyuncağı olmuştu (43). Böylece

Washington'dan gelen hediyeler ait oldukları doğru yerleri bulmuşlardı, herkes yine babadan kalma usulle, elleriyle yemeye devam ediyordu.
Bugüne kadar hep böyle kaldılar. Günümüzde hala Zuniler ve pueblo sırtını uygar dünyaya dönmüş olarak yaşıyor. Hala, mesadağlannın arkasındaki yağmur verenler, Dünyanın kıyısındaki Hayvan tanrılar, Kutsal gölde Kotluwalawa'da yaşayan Koko onlar için tek gerçek ve tek doğru, ve yerli bölgelerindeki çölde yapılan atom bombası denemelerinin mantar dumanı onları şaşırtmaya ve kaçırmaya yeterli gelmiyor, çünkü onlar bugün hala "Dünyanın ortasının" neresi olduğunu gayet iyi biliyorlar.
Kuzey Amerika'da mısır tarımı kültürünün zengin çeşitliliği, Zunilerle İrokualar arasında bir karşılaştırma yapılmasını zorlaştırır. Her iki dinde de çok açıkça belli olan ikili yapı tamamen farklı yönlerde gelişmiştir. Bir yerde metin ve törenlerin enerjik bir biçimde tanrısal İkizler çevresinde toplanmasıyla oluşan sert, disiplinli bir yapı, diğer tarafta Savaş tanrısı kardeşlerin bu kimliklerini nadiren taşımaları ve fazla önemli bir yer tutmamalarına karşın takvimin, yazın yağmur tanrılarına, kışın şifa tanrılarına, sıcağın ağırbaşlı koko gruplarıyla, kışın neşeli şamatacı gruplarına ayrılmasıyla oluşan düalist düzen.
117
Sadece kendilerine kurdukları dünya değil, savaşçı İrokuaların ateşli ikizleri ve barışçıl Zunilerin bayram yılındaki değişimleri ile, yaşamlarının gücünü aldıkları kaynaklar da farklıdır. Tek ortak noktaları, her iki halkın da kendi dünyalarına yapılan saldırı ve müdahalelerden hiç hoşlanmamalarıdır.
KAYNAKÇA
1 Douglass: Motes on the Shrines ofthe Tewa,s.344.
2 Bölgenin doğal yapısı, kültür ve din ile ilgili genel bilgiler God-dard: Indians ofthe Southıuest, 1927.
3 Kroeber'in Zuni Kin and Clan, adlı eserinde yayımladığı büyük plan no.6 Zuni köyünün rakımı 2050 metredir.
4 Cushing: Outlines of Zuni Creation Myths,s.361.
5 Klan listeleri kaynaklarımızda hemen hemen hep aynıdır, am Cushing üç grup sayar, çünkü onun zamanında bu klanlar ortadan kalkmaya yüz tutmuştur ve daha sonra isimleri anılmaz (üçüncü klan grubu: Antilop,Gökyüzü,Su)
6 Kroeber: Zuni Kin and Clan,sA03, harita no.2,3 ve 4.
7 Cushing: Outlines of Zuni Cre'âtıon Myths.s. 369. Ayrıca Zunilerin "din" için çok özel bir terimleri vardır: tewusu.Bu tüm ritüellerin bütünlüğü anlamına gelir. Bkz. Bunzel: Introductıon to Zuni Çere-monialism, s.489. Ritüel yönler için ayrıca bkz. Parsons: Pueblo Indian Religion.s.365.
8 Stevenson: The Zuni Indians,s.25; Parsons: Pueblo Indian Religi-on,s.218.
9 Bunzel: Introduction to Zuni Ceremonialism,s.534; Parsons: Pueblo Indian Religion.s.570.
10 Stevenson, y.a.g.e. s. 108.
11 Pekwin'le ilgili olark bkz. Stevenson,s.109,148,166,169; Bunzel: Introduction to Zuni Ceremonialism.s.512.
12 Stevenson: s. 166.
13 Stevenson,s.108,148; Bunzel: Introduction to Zuni Ceremonialism.s. 512,534; Parsons: Pueblo Indian Religion.s.570.
14 Bunzel: a.g.e. s. 499; Parsons: Pueblo Indian Religion,s.270.
15 Bunzel: a.g.e. s.511; Parsons, s.292.
118
16 Stevenson,22; Cushing: Outiines of Zuni Creation Myths.s. 379.
17 Bunzel: Introduction to Zuni Ceremonialism,s.486; Misyonerler bu kelimeyi "tanrı" olarak kullandılar. Parsons: Puehio Indian Re-ligion.s. 169.; bir Zuni yerlisinin sözleri "Zunilerde tek bir patron değil birçoğu vardır", Parsons'ın yorumu: tek bir tanrı değil, bir çok tanrı vardır.
18 Bunzel: Zuni Ritual Poetry s.622,636,644,648,v.s.
19 Fishler: İn the Beginning,$.9. Qoodwin: White Mountain Apache Religlon,s.25. Russell: The Pima lndians,s.206.
20 Stirling: Origin Myth ofAcoma and other Records,s.3; Stevenson The Sia,s.26.
21 Bunzel: Introduction to Zuni Ceremonialism s.483. Devamı için bkz. Parsons: Pueblo Indian Religion s. 170.

22 Savaş tanrıları için bkz. Stevenson: The Zuni lndians,s.24; Bunzel: Introduction to Zuni Ceremonialism. s.525; Parsons: Pueblo Indian Religion.s. 183.
23 Koko için bkz. Stevenson,s.32; Bunzel: lntroduction,s.5\6; Zuni Katcinas,s.843; a.g.e. s.905-908 tüm bilinen Zuni-koko isimlerinin listesi yeralır.
24 Stevenson:s.l 1,129,132,141,171,v.s.
25 Hayvan tanrılar içn bkz. Stevenson:s.49; Bunzel -.Introducti-on,s.528.
26 Bunzel :lntroduction,s.482,517.
27 Bunzel :lntroduction,s.509 ve 621.
28 Bunzel: a.g.e.s.480. Burada da intihar ile ilgili soruya reaksiyon anlatılır.
29 Kroeber: Zuni Kin and C/an,s.l77.
30 Burada alışılmış olan kuzey, batı, güney, doğu sıralamasına uyulmaz.
31 Bayan Stevenson'un 1896 yılında Ayakucu kiwannisinin kış ayinine katılmasına izin verilmişti; The Zuni lndians,s.\73. Clwana-mi için genel bilgi bkz. Stevenson,s.163. Bunzel; Introduction, s.513.
32 Ettone için bkz. Stevenson,s.l63; Kroeber: Zuni Kin and C/an,s.l66.
33 Dua metni Stevenson,s.176.
34 Şifa cemiyetleri için bkz. Stevenson,s.409; Bunzel: Introduction, s.528; Parsons: Hopi and Zuni Ceremonialism,sA6.
35 Dansgrupları için bkz. Stevenson,s.62; Bunzel: Introduction,

s.517; Zuni Katcinas,s.874. Parsons: Pueblo Indian Re-ligion,s.730.
36 Gerçekte kivaların hepsi bugün Pueblonun batı kesiminde ye-ralırlar, Kroeber: Zuni Kin and Clan, harita 8.
37 Stevenson,s.l54.
38 Bunzel gerçek Tanrı figürlerini Kaçina rahipleri olarak Dans kaçina grubundan ayırır. Koko ata karakterleri için bkz. Bunzel: Zuni Katchinas,s.844.
39 Bunzel: Introduction,s.540.
40 örneğin bkz. Bunzel: lntroduction,s.508 ve 534: "Gündönümü ri-tüelleri birbirine çok uygun olarak senkronize edilmiştir. 20 günlük bir dönem içinde gerçekleşirler ve o kadar ustalıkla düzenlen-miştirki, hiçbir çakışma olmaz."
41 Aşağıda tasvir edilen Kışgündönümü bayramı Stevenson'dan alınmıştır, s. 108.
42 Bunzel: Zuni Katchinas,s.912.
43 Stevenson: The Zum Indıanss 130

> * ? \ı*?B&S
f * {5*2*33
^ \

7. Ölüm ve Yeniden Doğuş

İngiliz Kolumbiyasında Yaşayan Pasifik Balıkçıları

Kıtanın güneybatı çöllerindeki Pueblo halklarıyla, Kayalık dağların doğu kesimine kadar büyük bir bölgeyi katetmiş oluyoruz. Mısır tarımı yapan grupların 17. yüzyılda 44. enlemin güneyinde yanyana sıralanmış büyük dini bir bölge oluşturmuş oldukları gözönüne alınırsa o zaman karşımızdaki tablonun ne kadar silik olduğu da ortaya çıkar, çünkü İrokualar ve Zuni pueblosundan oluşan iki örneğimiz bir zamanların zenginliğini sadece çok sınırlı ölçüde yansıtırlar. İrokuaların, Erie ve Conestoga yerlileri gibi dil akrabaları, Florida'daki Timukualara kadar uzanan güneydoğu kabileleri, Neçezler hariç Mississip-pi'deki komşuları hakkında bilgilerimiz çok azdır. Bu kabileler çok erken zayıflayıp kaybolmuşlardır ve onların özgün kültürlerini anlayabilmek ve kaydetmek o zamanki Avrupalıların bilinç ve eğitim düzeylerini çok aşan bir olgudur.

Ancak yine de elimizdeki bazı küçük örnekler hangi manevi değerlerin ve doğmaya fırsat bulamayan dini görüşlerin, güneyin mısır tarımı yapan halklarıyla yok edildiğini göstermektedir. İlkel kültürler toplumsallıktan çok bireyciliğe eğilimlidirler. Yerle-

simlerin büyümesiyle bu temel unsur hem dil hem de dini açıdan gittikçe karmaşıklaşır ve sonunda İro-kua ve Pueblo gibi gelişen birimler gittikçe parçalanmaya başlar, köyden köye

farklılıklar artar. Bireyselliğe olan bu eğilim ilkel kültürleri son derece zenginleştirir ve bu süreç Avrupalıların istilası ile tamamen durdurulur.
Bu eğilimin hangi boyutlara ulaştığını bize Pasifik balıkçıları göstermektedir. Onlarla beraber şimdi Kayalık dağların arkasında, 19. yüzyıla kadar nispeten dokunulmamış olarak varlıklarını sürdürebilen,Dünyanın Avrupa'ya arkasını dönmüş bu küçük parçasına adım atıyoruz. Kitabın başında bu bölgede kültür yapısının tam ters olarak geliştiğini belirtmiştik, doğudaki ormanlık bölgenin aksine kıtanın batı kıyısında ilkel kültürler güneyde, gelişmiş olanlar kuzeyde yer almaktadır.
Pasifik okyanusu boyunca bu kıyı şeridinde, tarım kültürlerinin hiç bir özelliğinin etkisi yoktur. İngiliz Kolumbiyasının yaşam standartı- Pueblo ile çok farklı niteliklere sahip olduğu için karşılaştırma yapılamaz, ama onlarla aynı düzeyde olduğu söylenebilir- tarıma değil balıkçılığa dayanır.
Doğa bunun için en uygun olanakları sunar, çünkü Vancouver'dan Alaska'ya kadar fiyortlarla parçalanmış, yüzlerce adayla çevrelenmiş kıyı bölgesinde deniz, karanın içlerine kadar girmiştir, bütün bir yıl boyunca balık ve fokbalığı avlarının bolluğunu sağlamıştır. Kanada'nm iç bölgelerini kırıp geçen kıtlık ve açlık burada hiç görülmez, yiyecek bulmak için birkaç gerekli alet yeterlidir.
Okyanustaki balıkların bolluğu gibi sürekli yağan sağanak yağmurlar da karada çam ve sedir ağaçlarından oluşan zengin bir orman örtüsü geliştirmiştir.
122
Karanın içlerine kadar sokulmuş girintili çıkıntılı fiyortların çevresinde, denizin hemen bitiminde başlayan koyu yeşil ormanlarlarla kaplı dağlar bu kıyıların en enfes manzaralarını sunarlar. Fiyortlarla dağların yamaçları arasındaki dar bölgeye yerlilerin köyleri sıkışmıştır. Bu yerliler "Kızılderili" yerleşik inanç ve görüşlerinden çok uzaktırlar. Deniz yönünden bakıldığı zaman- zaten başka bir ulaşım yolu yoktur- kıyının hemen üzerinde, bir yol boyunca yanyana dizilmiş, düz çatılı, büyük ahşap evler görülür. Arasıra yapıların kıyıya bakan cephesinin önünde zengin bezemelerle süslenmiş, tek bir ağaç kütüğünden oluşan büyük bir direk yükselir. Kıyıda ise yine tek bir kütüğün oyulmasıyla yapılan boyalı kayıklar göze çarpar, onlar da evlerin damları ve direkler gibi rengarenktir ve herzaman gri olan gökyüzünün altında sanki başka bir dünyaya aitmiş izlenimi verirler(,).
Bu kızılderililerin evleri tahtadan yapılmış heybetli bir kale gibidir. Direklerin, kalasların ve tahta duvarların boyutları devasa olarak tanımlanabilir. 10 metreye 10 metrelik bu yapılar az malzemeyle yapılmış sağlam evlerdir.Evin temel kolonları olan iki büyük, kalın direğin çevresini iki kişi elele tutuşarak saramaz. Bu kolonların üzerinde iki muazzam kalas bulunur,bunlar ahşap levhalardan oluşmuş damla hiç uyuşmayan bir ağırlık taşıyorlarmış gibi görünürler. Bir karış kalınlığında dev tahtalardan yapılmış duvarlar binaya evden çok bir kale görüntüsü verir. İnsan, büyük taşlarla yapılaşan megalitik bir kültür yerine, büyük tahtaları işleyen tarih öncesi bir kültürün karşısında duruyormuş izlenimine kapılır.
İçerde, üzerinde yataklar bulunan topraktan bir yükselti evin duvarları boyunca uzanır. Yastıklar,
123
kaşıklar, çanak, çömlek ve yer döşekleri, her türlü av ve balıkçılık malzemesiyle beraber mobilyayı tamamlar. Evin her köşesinde kendi ocak ateşlerinin çevresinde toplanmış birer aile oturur; eğer, dumanı evi ve köyü bir bulut gibi saran, pişmiş balık kokusu duymazdan gelinirse, oldukça rahat bir mekandır.
Bu tahta kalelerde heybetli biçimde sergilenen Pasifik balıkçılarının kültürü, Alaska'dan Columbia nehrinin ağzına kadar uzanan bütün kıyıda, kuzeydeki Eskimolarla, güneyde Kaliforniya yerlileri arasında kalan tüm kabilelerde etkisini gösterir. Bu kültürün gücü her iki yöne doğru uzanır, buna rağmen bölgeye göç etmiş ve burada toplanmış tüm halkları etkisi altına alan bütünlük hayret edilecek biçimde korunmuştur.
Pasifik kabilelerinin nereden geldikleri dillerinden anlaşılır. Tilingitler, Haydalar ve Çimmesyanlar (Tsimshian) gibi Kanada'nın iç bölgelerinden gelenler; sonra, yine dağların öte tarafından gelen Kuva-kiyutlar (Kwakiutl) ve Nutkalarla eski-Selişler (Sa-lish); son olarak iç bölgelerden kıyıya doğru son göç dalgasıyla gelen Bella Coola«gibi Yeni-Selişler(Kıyı Selisleri).
Balıkçı kültürünün en özgün biçimi Vanco-uver ve çevresindeki bölgede yaşayan Güney-Ku-vakiyutlarında görülür. Franz Boas'ın uzun yıllar süren araştırmalarına konu olan bu grup, kitabımızda tüm bölgeyi temsilen ele alınacaktır.

Burada ilkel yaşam biçiminin tüm renkleri diğer yerlere göre daha fazla ön plana çıkar. Böyle bir grup sosyolojik, ekonomik veya dinsel olarak incelendiğinde sürekli karşımıza çıkan bir olgu vardır; dinin tüm ayin ve ibadetlerinin yaşamın her anında yeralmasıdır. uygar denilen dünyanın hafta içi günleri ve ibadete ayrılan pazar günü ayrımı, hıristiyan-
124
lık etkisi girmemiş ilkel gruplarda hiç görülmez.
Pasifik balıkçılarının yaşamı yılın iki yarısına göre ayrılır. Yaz mevsiminde insanlar büyük ahşap evlerinden ayrılırlar ve bu mevsimi ırmak ya da fiyort kenarlarında somon balığı avlamak veya yabani meyva toplamakla geçirirler. Geçici olarak, ağaç kabuklarından yaptıkları kulübelerde yaşarlar ve diğer gruplarla hemen hemen hiçbir ilişkileri olmaz. Arada sırada yapılan küçük kutlamalarla her aile ya da klanın kendi başına sürdürdüğü sakin yaşam biraz canlanır.
Kasım ayında, güneybatı rüzgarları esmeye başlayıp yerliler köylerine dönünce durum tamamen değişir. Dini ayinler ve bayramlar peşpeşe birbirlerini takip eder, boru sesleri, tahta çıngırakların uğultusu, kutlama evlerinden yükselen davul gürültüsü birbirine karışır, ve uzun direklerin ucunda içice geçmiş çam iğnelerinden oluşan bir çelenk sallanır, tanrının varlığını haber verir.
Puebloların, törenlerin sürekli devam ettiği bayram kültürünün aksine (2), Pasifik balıkçılarının yaşamı yaz ve kış, sakinlik ve hareket arasında , tanrılardan uzak ve tanrılara yakın olarak gidip gelir. Bizim model olarak aldığımız Kuvakiyutlar, bu dönemleri bachus "dünyevi" ve tsetsaequa "gizemli" olarak ayırırlar.
Sosyolojik yapı da bu dönemlere göre değişir, çünkü klanlar ve cemiyetlerden oluşan temel unsurlar Zuni'de olduğu gibi yanyana yaşamazlar, mevsimlere göre değişirler. Yazın köy halkı, klanlar veya büyük aileler olarak bölünür, kışınsa cemiyetler veya tanrıların toplulukları olarak. Sadece bu özellik bile bu kültürde tamamen farklı bir temel ve farklı bir anlayış olduğunu göstermektedir, örneğin Pueblolar-
125
da yaşam tarzını , sakinlik ve hareketlilik arasındaki değişim değil, olayların düzenli olarak akışı belirler.
Bizim modelimizi incelemeye başlarsak, öncelikle Kuvakiyutların klanlarının kan bağına değil mitolojiden kaynaklanan bir birlikteliğe dayandığını belirtmeliyiz. Köyün içinde evleri de bir grup oluşturan böyle bir büyük aile tüm üyeleri ile beraber, bir zamanlar gökten inen veya yerin altından gelen ya da Okyanustan beliren, tek bir "ata"dan gelirler. Bu ata klanın dini varlıklarını getirmiştir: armalar, maskeler, danslar ve isimler, bunların hepsi sadece bu klana aittir ve başka hiç kimse ne kullanabilir ne de taşıyabilir <3>.
Balıkçı kültürü içinde en önemli edebi geleneklerinden birisi olan klan efsaneleri, "Ata"nın veya "İlk"in bu mülkleri herhangi bir tanrıdan neden ve nasıl hediye olarak aldığını anlatır <4>. Böylece aile hikayeleri bir çeşit tapu görevini de görür. Bu mitolojik servet, kapıların önündeki oymalı direklerde ve evin boyamalarında temsil edilir; bu kartvizitten ailenin isimleri, nereden geldikleri ve mirasları açıkça anlaşılabilir. Bu geleneğin her bir büyük aile tarafından ayrı ayrı sürdürülmesiyle orta çıkan farklılıkların ne boyutta olduğu ve mitoloji ile kültte ne kadar muazzam bir çeşitliliğin oluştuğu rahatlıkla tahmin edilebilir.
Bu varlıkların arasında özellikle çok çeşitli fantastik maskeler göze çarpar. Yerli tahta oymacılığı burada doruk noktasına ulaşır. Bazıları kapaklıdır, kapı kanadı gibi açılarak içinden ikinci bir maske çıkar, bazılarının çene kısmı hareketlidir, bazılarının tepesinde ise dönen küçük tekerlekler bulunur. Bunlara dansları, armaları ve isimleri de eklediğimizde ortaya çıkan "servet" manevi olarak en büyük
126
anlamı taşır. Klanların mülkleri arasında elbette kendilerine ait, balık,av ve yabani meyve toplama sahaları gibi kullanılabilir araziler de vardır, ama ağırlığı tanrıların hediyesi olarak alınmış olan ve bizim "mülk, varlık" kavramımıza çok uzak olan dini değerler oluştururlar. Kızılderili ve uygar dünya, renkli maskeler ve para piyasaları dünyası arasındaki te-zatlığa en güzel örnek bu "servet" anlayışındaki farklılıktır.
Yılın kış yarısında, uzaktan Zunilerin rahip cemiyetlerine benzeyen ve herkesin bireysel kimliğiyle yeraldığı dernekler ağırlık kazanır. Zuniler gibi burada da birlikler panteonla birleşir. Ama tanrıların düzeni burada farklı bir görüntü sergiler. Zunilerin yağmur verenler ve hayvan tanrıları belirli bir biçim ve kişilik taşımazlar, sadece amblem ve koko işlevlerinde belirli bir kişileştirme göze çarpar. Ancak Ku-vakiyutlarda doğaüstü varlıklar "tanrılar" adını hakkıyla

taşırlar. Karşımıza özel ve değişmeyen görevlere sahip gerçek kişilikler ortaya çıkar, bu, Kuzey Amerika'da çok nadir görülen bir özelliktir. Ne İro-kua ikizleri gerçek bir panteon oluştururlar, ne de Zunilerin tanrısal varlıklar kalabalığı tanrı aileleri olarak gruplanır. Ama Kuvakiyutların tanrısal dünyası hiyerarşik bir düzen oluşturur. Bu düzen ataerkil bir aile biçiminde değil, dört anayöne göre kurulmuştur.
Tanrıların yaşadığı, dünyanın kenarında yer alan bu masal diyarlarının hepsini ele almak konuyu çok dağıtacaktır, ama tanrısal varlıklar içinde öyle bir tanesi var ki ondan söz etmeden geçmek olmaz: Baç-bakualanuçsiwae, "Dünyanın Kuzey kenarında yaşayan yamyam" (5). Erkek biçimindeki bu tanrı kızıl-derililerin çok tipik bir özelliğini, yamyamlık anlayı-
127
şını temsil eder, çünkü o insanlarla "beslenir". Diğer yan isimleri de bu karakterini vurgular: "O birisini yedi", "O yeryüzündeki kafataslarını yutar", "O yeryüzündeki tüm canlıları yer". Hap, hap, "yemek, yemek!" çığlıkları tanrının geldiğini haber verir. Ailesi ve yandaşlarıyla dünyanın tam kuzey noktasında yaşar. Evinin bacasından tüten duman kırmızıdır.
Çevresinde, öncelikle karısı ve hizmetçisi yer alır, her ikisi de kocası ve efendisi için insan yakalar. Kapıda bir karga tünemiştir, ölülerin gözlerini oyar. Ayrıca, uzun gagasıyla kafataslarını kıran masal kuşu Hoch-hoku ve yamyam, korkunç bir ayı da burada yaşar.
Bu insan yiyen varlık her zaman uzakta, dünyanın kenarında yaşamaz, sadece yazın kuzeyde oturur. Ama sonbahar rüzgarı evlerin üstünde esmeye başladığı zaman ortaya çıkar ve etrafındakilere beraber güneye, insanların yaşadığı köylere gelir. Tören evine yerleşir, grotesk bir maske taşır ve orada toplananların arasında dans eder.
Tanrının gelişi daha önce sözü edilen toplumsal değişime neden olur; büyük aileler çözülür ve insanlar derneklere veya rütbelere göre kendi gruplarına katılırlar. Her bir tanrısal varlığın, sadece kendisini yücelten bir derneği vardır. Örneğin Yamyam tannanın hizmetinde olan dernek Hamatsa, "Yiyiciler" adını taşır, ama tanrının karısının, karganın, Hochho-ku'nun, korkunç ayının da kendilerine ait dernekleri vardır. Böyle bir birliğin üyeliği miras olarak bırakılır; her aile, çocuğunu kendi derneğine alma hakkına sahiptir. Dernekler belirli derecelere göre sıralanır. Baçbakua'yı yüceltenler olarak en ayrıcalıklı olan ve tüm klan şeflerinin katıldığı Hamatsa derneği bu sıralamanın en üstünde yer alır.
Bu tanrılar evreninin yanısıra bir de "Dünyanın
128
kadim efsanesi" vardır, elbette bu dünyanın yaradılışı ile ilgili değildir. Kuvakiyutları bu ve benzeri konular hiç ilgilendirmez, daha çok kültlerin ortaya çıkışını anlatır. İlk önceleri yeryüzünde sadece hayvanlar vardı. "Girintili çıkıntılı sahilde" iki köyde yaşarlardı, birinin şefleri karga ve samur, diğerininki ise kurt idi(6). Bu iki köy birbirinden nefret ederdi. Kış ayinini yani bir adayın yamyam derneğine kabul törenini, kurtlar yarattı. Bu töreni ilk defa kutladıkları gün karga ve samur köye saldırdı ve onları öldürdü. O günden sonra törene savaşı kazananlar sahip çıktılar ve günümüzdeki tüm bayramlar sadece kadim zamanda girintili çıkıntılı sahilde yapılan bu ilk törenin tekrarıdır.
Karga ve samurun zaferiyle dünyanın ikinci devri, büyük değiştiricilerin zamanı başlar. Güneş ışığını getirirler, ırmakları somon balıklarıyla doldururlar, gelgitleri ve rüzgarları düzenlerler; kısaca karga ve samur değiştiriciler olarak Algonkin ve Athapask uygarlık kahramanlarının yaptıklarının aynısını gerçekleştirirler, insanlara yaşamaları için gerekli her-şeyi yaratırlar. Hayvanların bir kısmı biçim değiştirerek insan olurlar, diğerleri oldukları gibi kalırlar. "Atalar" veya "İlkler' ortaya çıkar ve maceralı yolculuklar sonunda klanın mitolojik servetini Tanrıların hediyesi olarak alırlar. Yeryüzü yavaş yavaş bugünkü görüntüsünü alır. Kanada Algonkin ve Athapask -larının üç devirli dünya tarihine benzerliği hemen far-kedilmektedir.
Dünya tarihi gibi yapısı da katmanlara ayrılır, tam ortada yeryüzü bulunur <7). "Diğer tarafta", "bulutların en üst kenarının" ötesinde Güneş, sabah kızıllığı, gökgürültüsü kuşu ve diğer birçok varlık yaşar. En alt dünya ise ölü ruhlarına ayrılmıştır. Bakır-
129
dan büyük bir direk, her üç kattan geçerek yeryüzü ve gökyüzünü taşır. Bu kozmik ev, içinde tanrıları ve insanları barındırır.
Törenler Zunilerde olduğu gibi doğaüstü varlıklar adına yapılır. Ancak Pueblolarda tanrılar yaşamın hizmetindeyken ve yağmurları,bulutlan, kan, mutluluğu ve huzuru getirirken, Kuvakiyutlarda yaşam, tanrılara hizmet eder. Kış mevsimi boyunca bir ayin diğerini takip eder,

ama doğaüstü güçlere balık, balina veya fokbalığı istemek için değil, yeni takipçiler bulunması, yani herbir derneğe yeni üyeler katılması için ibadet edilir.
Pueblo diniyle arasındaki en büyük fark, tüm ayin ve ibadet çabalarının yönlendiği hedeftir. Zunilerde tüm dünyanın yaşamı, hatta sincapların ve ağaçla-rınki bile, merkezdeyken, Pasifik ayinleri sadece insanla ilgilenir. Pueblo ve Kolumbiyalılar arasındaki farklılık Delawarelerin Büyük evi ile merkez Algon-kinlerin Şifa Evi arasındakine benzer; Büyük evde tüm dünyanın düzeni için dua edilirken, Şifa evi sadece insana, kendi grubuna katılan müride yöneliktir.
Toplumsal ve bireysel kültler arasındaki bu çarpıcı ayrım tarihsel etkiler taşır. Şifa evleriyle merkez Algonkinler, Kanada avcı kültürünün, mısır tarımına uyum sağlamamış, en genç ardılları sayılırlar, ve aynı şekilde Pasifik balıkçılarının ait oldukları dil ailesi, onların da aynı bölgeden geldiğini açıkça gösterir. Kızılderili Kanadasının ibadet biçimleri, hatırlanacağı gibi bireye dayanır ve bu biçimlerin en gelişmiş filizi olan Kolumbiya dininin bu damgayı taşıması hiç de şaşırtıcı değildir. Pasifik kültü Dünya için değil, birey için vardır.
Bu dini felsefeyi daha iyi anlamak için aşağıda Hamatsa kabul töreni, yani en yüce ve en ayncalık-
130
lı tanrının, "Dünyanın Kuzey kenarındaki yamyamın" derneğine bir adayın kabul edilmesi, genel hatlarıyla ele alınmıştır(8). Başka birçok kabul töreni daha yapılıyordu, ama bir adayın Yamyam derneğine alınması en önemli tören olmuştur. Pasifik tören-ciliğinin bu kabullere dayanması ve, Yeniyıl veya somon balığı avının başlaması gibi, önemli tarihlere dayanan bir bayram takviminden hiç bir iz olmaması çok ilginçtir. Pasifikliler, Tanrı- Doğa bütünlüğünü değil Tanrı-İnsan tekliğini dikkate alırlar. Dini ey-lemlerindeki tinsel temel, bir kabul töreninin tasvirinde daha açık olarak kendini gösterir.
İlk önce adayın babası kabilenin şeflerine oğlunu Hamatsa birliğine almaları için talepte bulunur. Talep edenin varlıkları gözden geçirilir, çünkü böyle bir isteği yapabilmek için ayrıcalıklı ve güçlü niteliklere sahip olmak gereklidir. Bir çeşit halk bayramı gibidir, herkes adayın düzenlediği ziyafetlerle, günler ve geceler boyu eğlenir. Eğer şefler ricada bulunanın yeterli niteliklere sahip olduğuna inanırlarsa kabul töreninin yapılması için izin verirler.
Yaklaşık sekiz gün sonra açılış toplantısı yapılır. Şefler, kış dansının kutlanmasına karar verdiklerini ve adayla babasının isimlerini ilan ederler. Bundan böyle tüm köy halkı her sabah kendilerini çam dallarının sivri uçlarıyla silerek banyo yapacaktır. Toplantıyı idare eden şef henüz konuşmasına devam ederken birdenbire köyün kuzeyindeki ormandan uzun bir boru sesi gelir. Tüm konuşmalar kesilir, ses gittikçe yaklaşır, bazen çatıdan, bazen evin çevresinden duyulur. O sırada adayın ortada olmadığı farke-dilir ve birkaç dakika sonra ormandan Yamyam tanrının belli belirsiz haykırışı yükselir, hap, hap, "yemek,yemek!".
131
Bir süre sonra şeflerdiıiopluluğa, bu olanların ne anlama geldiğiniıtyınlamadıklarını sorar. Herhangi birisi cevş;liçfc>akualanuçsiwae, adayı gizemlerini gösten%vhe götürmüştür. Böylece oyunun anlamı rtjtkar: boru sesi tanrının yaklaştığını haber nit ve tanrısal yamyamlar adayı ormana kaştır,
Bu açılış toplantısındıita esas hazırlıklar başlar. İlk önce uygun binleri evi, "Kış töreninin koruyucusu", "Merrıı yeri", "Mutluluk zamanı" olarak hazır!anın(s|isının üzerine aşılanmam yapraklarından^ beyaz kartal tüy-leriyle süslenmiş bir çeldiseçilmiş olduğunu belirtir. Çepeçevre duvainûne davul olarak kullanılan büyük, kalın ki)erfeştirilir, katılanların hepsine davul tokmşıl tir çam sopa verilir. Salonun tam ortasınılmş yakılır, hem aydınlığı sağlar hem de dıı yönünü belirler. Tüm dansçılar giriş kaptılrbakıldığında sağa doğru ateşin etrafında daıtj dönerler.
Bu arada günler sabat%jyla Gerialış törenine kadar sürer. Bu töreni; Tanrının evinden alınarak insanların yanınıpjtirilir. Bu bölümü anlamak için şimdi adayılıjaptığına bakalım. Açılış toplantısı sırasındaıriıkaybolmuştu- Kızılderili inancına göre Tmitviıe kaçırılmıştı. Gerçekte ise, ormanın birlşssaklanmıştır. Delikanlı günlerini burada katakoy halkı gibi, insan kokusundan arınmakijinizlenip yıkanarak geçirir. Bu arada oruç tuiılçe zayıf düşer ve sonunda bilinci bulanır, life, Kuvakiyutların "Baçbakualanuçsiv/ae'ninİjiarak tanımladıkları herşeyi görür ve yaşat,
Bu süre boyunca ilk kaşanelerinin bütün
H!

duyar ve öğrenir- elbette jai|a01atsalann verdiği derslerle zaten ezberlemişi!, ^irilerde klan atasının eski zamanda yaptıoiL n0anın kuzey kenarındaki yamyam veyafeUjtt^nrıy'a yaşadığı maceralar ve kazandığı^,Satılır, tas halindeki aday bir zamanlan,, ^dindi-(jideneyimlerin aynısını görür ve ¦tt!^'enm'Ş olanklan efsanesi bilinçaltını etkil«|sel dene-jimi yönlendirir. Vecd durumundu!* l-13211"'^ ki;şüphe yok ki, özellikle Kanada»löl[Selerin' deki kabileler tarafından kullanıl)[ıpruÇİarı yönteminden kaynaklanır, ancak lıijı deneyim arsız bir biçimde, herhangi bir k«i)fönelmez> aisineklan efsanesi ile birleşir. Haıpzaman-laratasının gittiği yoldan ilerler.
Dışarda, ormanın yalnızlığındı»* ulaşmak kabul töreninin ana hedefini oluştu fendinden
olarak tamamen çevresiıbpan aday Tanrının evinde zannedemııâ bir za-
"ilk"in kazandığı ailesinin ijik servetini görür; dans maskeleri, oymalı direttik,çömlek ve servetin içinde yer alan diğer rşiolay elimizdeki birçok kabul töreni hikayaMImek olarak tanımlanır. Bazen basitçe: "ölfcpi bir yaşama uyandı" denir, bazen de oluptoçok detaylı olarak anlatılır.Tanrı adayı yutaıjüve onu yeniden yaratır. Metinler tanrıyla iş*Kanlan-dıran çok renkli tasvirler içerirler. 1'ta bu kült yamyamlığının anlamı ortaya çıkar,Wayiş unj0
, ölerek ve yeniden uyana»"1^ karış-
arkh bir biçimde ifade edi* başka
değildir.
olarak tanrıyla bütünle*'* insan karakterini değiştirir. Böyle bir de<jii<li%ğ, jn_
133
Bir süre sonra şeflerden birisi topluluğa, bu olanların ne anlama geldiğini anlayıp anlamadıklarını sorar. Herhangi birisi cevaplar; Baçbakualanuçsiwae, adayı gizemlerini göstermek için evine götürmüştür. Böylece oyunun anlamı ortaya çıkar: boru sesi tanrının yaklaştığını haber vermiştir ve tanrısal yamyamlar adayı ormana kaçırmışlardır.
Bu açılış toplantısından sonra esas hazırlıklar başlar. İlk önce uygun bir ev, Tören evi, "Kış töreninin koruyucusu", "Memnuniyetin yeri", "Mutluluk zamanı" olarak hazırlanır ve, kapısının üzerine asılan, çam yapraklarından yapılmış, beyaz kartal tüy-leriyle süslenmiş bir çelenk, evin seçilmiş olduğunu belirtir. Çepeçevre duvarların önüne davul olarak kullanılan büyük, kalın kütükler yerleştirilir, katılanların hepsine davul tokmağı olarak bir çam sopa verilir. Salonun tam ortasına bir ateş yakılır, hem aydınlığı sağlar hem de dansçıların yönünü belirler. Tüm dansçılar giriş kapısından bakıldığında sağa doğru ateşin etrafında dansederek dönerler.
Bu arada günler sabah banyolarıyla Gerialış törenine kadar sürer. Bu törende aday Tanrının evinden alınarak insanların yanına geri getirilir. Bu bölümü anlamak için şimdi adayın neler yaptığına bakalım. Açılış toplantısı sırasında ortadan kaybolmuştu- Kızılderili inancına göre Tanrının evine kaçırılmıştı. Gerçekte ise, ormanın bir köşesine saklanmıştır. Delikanlı günlerini burada kalarak ve köy halkı gibi, insan kokusundan arınmak için temizlenip yıkanarak geçirir. Bu arada oruç tutar. Gittikçe zayıf düşer ve sonunda bilinci bulanır, böylece, Kuvakiyutların "Baçbakualanuçsiwae'nin sırlan" olarak tanımladıkları herşeyi görür ve yaşar.
Bu süre boyunca ilk kez klan efsanelerinin bütün
132
metnini duyar ve verdiği derslerle zj klan atasının eski kuzey kenarındak) yaşadığı maceral Trans halindeki a, ği deneyimlerin a olan klan efsanes yimi yönlendirir, hiç şüphe yok ki, deki kabileler taı yönteminden ka\ sınırsız bir biçim< aksine klan efsar lar atasının gittiği Dışarda, om| kabul töreninin geçmiş olarak t kendisini Tanrını manlar "ilk"in k görür; dans masi ve servetin içu^ mizdeki birçok rak tanımlanır, şama uyandı" d<| lı olarak anlatılıı yeniden yaratır, dıran çok renkli yamyamlığının mystica, ölerek manın farklı birj bir şey değildir.
Doğal olaralJ karakterini deği{
san kokusıjölgeler kral-ucuyla ternjbu heyecanı haline geçtiren Hamat-disini gösterisinde dö-lirir", "esrikleri duyar, artık insan can duyulur, yan Kuvakij ortasına at-Törendekleri Çam dal-kenarındakizü simsiyah-ki kulübesir>unlar Yam~ manya olariört tören 9°-zarlardan bina zırıltılarını mezar olaraf3 ve yakala-parçaları ayrinden kurtu-lar, çünkü a'k" ic^in yaP'" lik te, insan"eni Yöneten, bildiği her p,ni ve °9lene yarı deli hak
cı işte bu tar^Mik olur; mak, veyackalınvec^ok
Köyhalkb°yununbü-. , . , kten dışarıya
tık, tekrar oı ,...
, ,... pılmış buyuk
ler tören evır y ,.,.,.

.,   ,nspeq dıkılır-sanın altına, ,   ,
,   . klarından çe-çıkartmak ı<
,   /an yamyamı ler, ama hef .   .   ..
rekli olarak
jelengin üze-
başını temsil lenir, ta ki ş
girinceye de bjr kenanna
Olü danstek|j bjr tahta
eski Hamaticjnin kargg_
kendilerindedi,mjştir   Ma.
ların vecde ndaki böiüm,
kafaların ve

Bir süre sonra şeflerden birisi topluluğa, bu olanların ne anlama geldiğini anlayıp anlamadıklarını sorar. Herhangi birisi cevaplar; Baçbakualanuçsiwae, adayı gizemlerini göstermek için evine götürmüştür. Böylece oyunun anlamı ortaya çıkar: boru sesi tanrının yaklaştığını haber vermiştir ve tanrısal yamyamlar adayı ormana kaçırmışlardır.

Bu açılış toplantısından sonra esas hazırlıklar başlar. İlk önce uygun bir ev, Tören evi, "Kış töreninin koruyucusu", "Memnuniyetin yeri", "Mutluluk zamanı" olarak hazırlanır ve, kapısının üzerine asılan, çam yapraklarından yapılmış, beyaz kartal tüy-leriyle süslenmiş bir çelenk, evin seçilmiş olduğunu belirtir. Çepeçevre duvarların önüne davul olarak kullanılan büyük, kalın kütükler yerleştirilir, katılanların hepsine davul tokmağı olarak bir çam sopa verilir. Salonun tam ortasına bir ateş yakılır, hem aydınlığı sağlar hem de dansçıların yönünü belirler. Tüm dansçılar giriş kapısından bakıldığında sağa doğru ateşin etrafında dansederek dönerler.

Bu arada günler sabah banyolarıyla Gerialış törenine kadar sürer. Bu törende aday Tanrının evinden alınarak insanların yanına geri getirilir. Bu bölümü anlamak için şimdi adayın neler yaptığına bakalım. Açılış toplantısı sırasında ortadan kaybolmuştu- Kızılderili inancına göre Tanrının evine kaçırılmıştı. Gerçekte ise, ormanın bir köşesine saklanmıştır. Delikanlı günlerini burada kalarak ve köy halkı gibi, insan kokusundan arınmak için temizlenip yıkanarak geçirir. Bu arada oruç tutar. Gittikçe zayıf düşer ve sonunda bilinci bulanır, böylece, Kuvakiyutların "Baçbakualanuçsiwae'nin sırlan" olarak tanımladıkları herşeyi görür ve yaşar.

Bu süre boyunca ilk kez klan efsanelerinin bütün

metnini duyar ve öğrenir- elbette yaşlı Hamatsaların verdiği derslerle zaten ezberlemiştir-. Bu metinlerde klan atasının eski zamanda yaptığı göçler, Dünyanın kuzey kenarındaki yamyam veya başka bir tanrıyla yaşadığı maceralar ve kazandığı hediyeler anlatılır. Trans halindeki aday bir zamanlar atasının edindiği deneyimlerin aynısını görür ve yaşar; ezberlenmiş olan klan efsanesi bilinçaltını etkileyerek tinsel deneyimi yönlendirir. Vecd durumunda adaylığa hazırlık hiç şüphe yok ki, özellikle Kanada'nın iç bölgelerindeki kabileler tarafından kullanılan görü oruçları yönteminden kaynaklanır, ancak burada deneyim sınırsız bir biçimde, herhangi bir konuya yönelmez, aksine klan efsanesi ile birleşir. Her aday bir zamanlar atasının gittiği yoldan ilerler.

Dışarda, ormanın yalnızlığında vecde ulaşmak kabul töreninin ana hedefini oluşturur. Kendinden geçmiş olarak tamamen çevresinden kopan aday kendisini Tanrının evinde zanneder ve orada, bir zamanlar "ilk"in kazandığı ailesinin mitolojik servetini görür; dans maskeleri, oymalı direk, çanak, çömlek ve servetin içinde yer alan diğer herşey.Bu olay elimizdeki birçok kabul töreni hikayesinde Ölmek olarak tanımlanır. Bazen basitçe: "öldü ve yeni bir yaşama uyandı" denir, bazen de olup biten çok detaylı olarak anlatılır.Tanrı adayı yutar, tükürür ve onu yeniden yaratır. Metinler tanrıyla birleşmeyi canlandıran çok renkli tasvirler içerirler. Böylece bu kült yamyamlığının anlamı ortaya çıkar; bu anlayış unio mystica, ölerek ve yeniden uyanarak tanrıya karışmanın farklı bir biçimde ifade edilmesinden başka bir şey değildir.

Doğal olarak tanrıyla bütünleşme adayın insan karakterini değiştirir. Böyle bir değişimin hazırlığı in-

san kokusunu uzaklaştırmak için çam dallarının ucuyla temizlenerek yapılmıştır. Ancak şimdi, trans haline geçtikten sonra bu değişim tüm gücüyle kendisini gösterir: aday "vahşileşir",

"aklını yitirir", "de-lirir", "esrikleşir"- hepsi tanrının bedenine geçenlerin artık insan değil, tanrının kendisi olduğunu tanımlayan Kuvakiyut ifadeleridir.
Törendeki birçok ayrıntı adayın Dünyanın kuzey kenarındaki yamyamla aynılığını belirtir. Ormandaki kulübesinde bir ceseti dönüş yolculuğu için kumanya olarak hazırlar. Bunun için ağaçlardaki mezarlardan bir tane ceset alır- Kuvakiyutlar ölülerini mezar olarak ağaç tepelerine bırakırlar- ve çürümüş parçaları ayırarak, tütsüleyerek cansız bedeni hazırlar, çünkü adayın, tanrısal örneğinden aldığı bir özellik te, insan etine duyulan dayanılmaz istektir; tutabildiği her parçayı ısırır. Kendinden geçmiş, bilinçsiz, yarı deli halde köyüne geri döner. Kış töreninin amacı işte bu tanrısallaşmış Hamatsayı tekrar insan yapmak, veya onların deyişiyle "iyileştirmektir".
Köy halkını Gerialma töreninin başında bırakmıştık, tekrar oraya geri dönelim. Akşam bütün misafirler tören evine akın ederler. Gece boyunca Hamat-sanın altında sıralanan dernekler, adayı ormandan çıkartmak için teker teker kendi danslarını sergilerler, ama hepsi etkisiz kalır, aday ortaya çıkmaz. Sürekli olarak bu manzara sonuçsuz bir çabayla yinelenir, ta ki şafak vakti ölü ruhların dansçıları salona girinceye dek.
Ölü dansının şarkısı söylenmeye başladığı anda eski Hamatsalar, yamyam derneğinin asıl üyeleri, kendilerinden geçmeye başlarlar. Ölü semboliği onların vecde gelmelerini hızlandırır. Cesetlerin, kurukafaların ve ölü bedenden çıkan kurtçukların görün-

tüsü Hamatsaları çılgına çevirir ve tüm gölgeler krallığını temsil eden ölü ruhları dansçıları bu heyecanı daha da artırır. Artık iyice kendinden geçen Hamat-salar "hap,hap" çığlıklarıyla ateşin çevresinde dönerler. Ormanda saklanan aday bu sesleri duyar.

Birdenbire damda adayın çığlıkları duyulur. Damdaki levhaları kenara atıp salonun ortasına atlar. Başı, boynu, beli, kol ve ayak eklemleri çam dallarından yapılmış çelenkler içindedir, yüzü simsiyahtır, yanağında kırmızı çizgiler vardır, bunlar yamyam tanrının sürdüğü kanın izleridir. Dört tören görevlisi, "iyileştiriciler", ellerindeki kaynana zırıltılarını adaya doğru sallayarak ona yaklaşmaya ve yakalamaya çalışırlar, ama yeni Hamatsa ellerinden kurtulur ve kapıdan kaçar. Adayı "iyileştirmek" için yapılan bu başarısız denemeden sonra töreni yöneten, orada bulunanların evlerine dönmelerini ve öğlene doğru tekrar gelmelerini rica eder.
Bu arada tören evinde iki önemli değişiklik olur; Hamspeq ve Mawitl kurulur.Hamspeq, kalın ve çok uzun bir direk, evin bir köşesine dikilir, boyunun büyük bir bölümü damda açılan bir delikten dışarıya uzanır, ucunda çam yapraklarından yapılmış büyük bir çelenk, kırmızı bir iple asılıdır. Hamspeq dikilirken söylenen dualardan, bu çam yapraklarından çe-lengin Dünyanın kuzey kenarında yaşayan yamyamı temsil ettiği anlaşılmaktadır. Dairesel çelengin üzerindeki çıkıntılar kollar, bacaklar ve başını temsil ederler.
Mawitl de aynı şekilde tören evinin bir kenarına kurulur.Bu, paravan gibi, arkadan destekli bir tahta duvardır, ön yüzünde tanrısal insan yiyicinin, karganın veya Hochhoku'nun yüzü resmedilmiştir. Ma-witl'in arkasında, evin duvarı ile arasındaki bölüm,

tanrının evini temsil eder ve aday için dinlenme yeri olarak kullanılır. Yamyam adayı duvarın sağından veya solundan geçemez, tam ortada bulunan, yerden yaklaşık birbuçuk metreye kadar yükselen bir delikten içeri girer. Bu delik aynı zamanda resmi yapılan yüzün ağzı veya gagasını oluşturur. Böylece karşımıza, Tanrıyla bütünleşmeyi gösteren başka bir örnek daha çıkar; aday içeri tanrının ağzından girer ve dişlerinin arasından geçer.
Hazırlıklar tamamlanır tamamlanmaz aday yeniden ortaya çıkar. Hamspeq'e tırmanır, damdan aşağı atlar ve kapıdan tekrar tören evine girer. Önünde yürüyen bir hizmetçi yolculuk kumanyası olarak getirdiği ceseti taşır İyileştiriciler tekrar vecd halindeki adayın üzerine yürürler ve bu kez yakalarlar. Boynundaki kalın halkadan tutarak, kimseyi ısırmaması için onu sıkı sıkı tutarlar. İyileştiricilerin eşliğindeki aday ateşin etrafında, yarısı çömelerek yansı ayakta, dört kez döner.
Bu dans sırasında Yamyam derneği üyeleri içeri gelirler, hizmetçinin elindeki cesedi parçalayarak temsili olarak yerler, ağızlarına bir parça götürürler, ama özel asistanların yardımıyla yemeden ortadan kaldırılır. Temsili yemeğe aday da katılır. Bu gösteriden sonra törene katılanlar, Tanrısal insan yiyicinin kendisinin,yeni Hamatsanın bedeniyle karşılarında durduğundan emin olurlar. Ceset parçalandıktan ve ateşin etrafında dört kez döndükten sonra

aday,Ha-matsa üyeleri ve törene katılanları geride bırakarak Mavviti duvarının ağız deliğinden içeriye girer.
iyileştiriciler önce kendilerinden geçmiş olan eski Hamatsa üyelerini sakinleştirirler, onları aşağıya, denize götürüler ve suya sokarlar. Bu banyodan sonra Hamatsalar kendilerine gelmiş ve sakinleşmiş
136
olarak tekrar tören evine dönerler, vecd durumu sona ermiştir. Tüm kış töreninde su, en büyük sakinleştirici, bilincini kaybedenleri kendine getirmek için en iyi ilaç olarak kabul edilir.
Bu arada aday Mawitl odasında kalır. Çılgınlığını geçirmek için herşey yapılır, ruhların borusu çalınır, kadınlar dans eder ve etrafa savrulan kartal tüyleri yerde gittikçe kalınlaşan bir tabaka oluştururlar. Akşam yeni Hamatsa son kez sahneye çıkar. Mawitlden dışarı çıkar ve dönüşümlü olarak, artık ikinci bir kişi tarafından canlandırılan karga, Hochhoku veya yamyam tanrıyla dans eder. Adayla tanrısal varlıklar arasındaki bu sürekli dönüşüm birkez daha Mawitl ile içinden çıkanların aynı olduğunu ifade eder.
Son danstan sonra Hamatsa bir mindere oturur, nihayet iyileşmiştir. İlk önce üzerine su dökülür, daha sonra sedirağacı liflerinden yapılmış büyük bir çelengin içinden dört kez geçer. Liflerden yapılmış bu halka, "baş", "kollar" ve "bacakları" ifade eden çıkıntılarıyla Hamspeq'in ucunda asılı, Dünyanın kuzey kenarındaki insan yiyiciyi temsil eden çam yapraklı çelenkle tıpatıp aynıdır; artık açıkça anlaşıldığı gibi, çelengin içinden geçiş, adayın son kez Tanrıyla bütünleşmesini simgeler.
Böylece adayın iyileştirilmesi sona erer. Esrime krizleri birkaç gün daha, arasıra havayı ısırarak devam eder, ama yavaş yavaş diner, üzün süre sıkı kurallara uymak zorundadır; sanki insan olmayı unutmuş ve herşeyi, yeni doğan bir bebek gibi, en başından öğrenmesi gerekiyormuş gibidir.
Tören, davul tokmaklarının yakılmasıyla biter. Bu çam sopalar, evlerine giderken yolu aydınlatan meşaleler olarak kullanılır. Karanlık gecede parıldayan meşalelerin uzaklaşması ve yolun bir kenarındaki
137
evlerle diğer taraftaki kanoların, titreyen ışıkla sarı gölgelere boyanması, gerçekten çok hüzünlü bir manzaradır.
Kış töreninin önemli unsurları düşünüldüğünde hayret etmemek mümkün değil. İsimler, maskeler ve tören karmaşasının arkasında, eski Amerikalıların en derin düşüncel yaratımlarından olan, dini bir felsefe göze çarpar. Avrupalıların anlayışında tiksindirici kabul edilen ifade biçimleri, bu anlayışın tarih öncesinden beri bozulmadan geldiği izlenimini güçlendirir. Bu izlenimi açıklamamıza hiç gerek yoktur, zaten törenin kendisi gerekli tüm açıklamaları yapar. Törenin tinsel temeli, ölmek ve yeniden doğmak, Pasifik balıkçılarının diğer kültür özelliklerinde de yer alır. Hiç şüphe yok ki potlaç denilen gelenekleri de bu anlayışa dayanır. Potlaç, hediye dağıtma törenleridir. Ev sahibi olan klan tüm mal varlığını dağıtır; çanak, çömlek, kaşık, örtü, kano. yağ dolu tenekeler ve diğer herşey. Ancak geleneğe göre, tüm verilenlerin bir yıl içinde yüzde yüz fazlasıyla geri verilmesi gereklidir. Bu iade potlaç geleneğinin çekirdeğidir: servet yok edilir, ortadan kaldırılır, "öldürülür", sonra yeniden güçlenmiş, artmış, "yeni doğmuş" olarak ortaya çıkar.
Pasifik balıkçılarının bu ibadet biçimlerine, pek de haksız olmayarak, "Dionysosvari" etiketi yapıştırılmıştır. Vecde gelmek, ölü parçalamak ve kendinden geçenin tanrıya dönüşmesi, tüm coşkunluk dinlerinin prototipi olan Dionysos kültünü anımsatır.
Kızılderililer de bazı benzerlikleri öğrenmek zorunda kalmışlardır. Britanya Kolumbiyasında bugün kabul töreni, özellikle "yamyamlık" unsuru nedeniyle yasal olarak yasaklanmıştır. Tütsülenen ceset yerine, insan biçimi verilmiş bir ekmeği kullanma öne-
risi, püriten hoşgörüsüzlüğünü aşamamıştır. Samimi ve sıcak bir yaklaşımla " Deniz ülkesi" üzerine yazdığı gezi kitabında Kathrene Pinkerton, Alert Bay bölgesindeki gözlemlerini şöyle dile getirir:
"Akıllı kızılderililer beyazlara karşı çok haklı bir öfke duyuyorlar, çünkü Yamyam dansı denilen törenlerinde, dansçıların temsilen, sanki bir şefin etini yiyorlarmış gibi yapmalarının, beyazlar tarafından yanlış anlaşıldığına inanıyorlar. 'Onu gerçekten yemiyorlar ki' diye açıkladı bize, belli ki misyonerler tarafından eğitilmiş bir kızılderili, 'sadece onun gibi olmak istiyorlar'diye ekledi hemen, 'kilisedeki kutsal son akşam yemeğinden farklı değilki bu.' (9>
KAYNAKÇA

1 Giriş bölümü Wemer Müller: Weltbüd und Kült der Kwakiutl- In-dianer, s. 1.
2 Parson'ın yayınladığı bayram takviminde her gün ve her ay yapılan tüm ritüeller belirtilmiştir; Pueblo Indian Religion, s. 514.
3 Boas: First General Report,s.826; Second General Report,s.608. Buna karşın kabile belli bir bölgedeki birliği temsil eder; tek ve aynı bölgeden dünyaya adım atan tüm klan atalarının birleşme-sidir.
4 Kızılderililer klan efsanelerini veya aile hikayelerini mitlerden, "nuyam"dan, kesin bir biçimde ayırırlar; Mitler kadim zamanda "girintili çıkıntılı sahil"de geçer, klan efsaneleri ise tufandan sonraki dönemde, insanların yeryüzünde varoldukları zamanı anlatır. Her iki türün metinleri Boas tarafından yayınlanmıştır: Kvoakiutl Texts, 1902-05, ve Kwakiutl Texts Second Series,1906.
5 bkz.Boas: The Social Organization and the Secret Societies ofthe Kuıakiutl Indians, s.394,396,405.
6 Kutsal ülkenin ayrıntılı tasviri ve Kuvakiyut mitolojisindeki yeri için bkz. Werner Müller: Weltbild und Kült, s.41. "Girintili çıkıntılı sahil" Johnstone Strait'in kuzeyinde Tournour Island'dadır.
7 Evrenin yapısı için bkz. Werner Müller, a.g.e. s. 15. Kozmik direk için bkz.Haekel: Kosmlscher Baum und Pfahl in Mythus und Kült der Staemme Nordivestamerikas,1958.

8 Detaylar için bkz. Werner Müiler: [Veltbitd und Kült der KuoakiuU Indianer, s.68.
9 Pinkerton: Three's a crew, (kitabın Almanca adı: Wir drei, ein Bo-ot und Lua) s.l 14.
V
İİ!

8. Yaratıcı ve Düşmanı Merkez Kaliforniya Yerlileri
Kaliforniya, Kuzey Amerikalıların tipik bir sığınma bölgesidir. Kayalık Dağların (Rocky Mountains) kayalık duvarlarının arkasında, binyıl değil, birkaç yüzyıl boyunca, dağların öteki tarafındaki doğunun gelişmesiyle ilgileri olmayan,sayısız etnik grup bira-raya gelmiştir. Daha çok coğrafi konumları onları Pasifik okyanusuna doğru göç etmeye zorlamıştır. Ancak ne Kaliforniyalılar denize açılmışlardır, ne de Pasifiğin uzaklarından Kaliforniya kıyılarına herhangi bir etki ulaşabilmiştir, daha kuzeydeki Kolumbiya da aynı kaderi paylaşmıştı. Kendine yeterlilik ve tarihsel rastlantılar, bazı dışarıya açık merkezler haricinde, burada şaşılacak düzeyde düşük bir kültür düzeyinin korunmasını sağlamıştır (1).
Kaliforniya kültür bölgesinin kuzeyinde, Atha-pask (Hupa, Mattoal, Vailaki) ve Algonkin (Yurok ve Viyot) kabilelerinin ayak bastığı Humboldt körfezinin arka bölgelerinde Pasifik balıkçılarının çağrışımları vardır. Güneydeki misyon kızılderilileri adı verilen kabilelerde (Salinas, Serrano, Gabrielino, Luisenyo) ise tipik Pueblo stilinin ayrıntıları göze çarpar. Bu iki geçiş basamağı arasında, hiç bir dış etki altına gir-

me ^-rimiş s oyların çekirdeği, merkez Kalif0r • alır . ,. Sacramento ve San Joaquin ırrnaklaniyd'lldr >'er kıy js gisında yaşayan bu kabileler arasında en"^ her 'ki ri ^-^olarak Kato,Yuki,Vintun,Maydu,Porn °nemli|e-Pat^v/vin^ivok sayılabilir. Bu çekirdek kabili'Wapp0^ tar>^H^hi araŞtırmalarına Çok değerli bi!giier ^ kültür so^-s^syal ve ekonomik olarak her yönden te^3^ mi^';"s olmalarının yanısıra, konuşulan dil oîar'V^'" Por^rfno ve Yukilere kadar, tamamen kendilerin da' K^^jjjiforniya dışında hiçbir yerde bağlantısın^90' yarvp 0 bir öbek oluştururlar: Penuti dilleri. ' "1a"
p^HKanadah Kızılderililer gibi merkez Kaliforniya Y ll^\ir^ Ti de toplayıcı ve avcıdırlar; sistematik tarım le i'gi^j |:Ii hiçbir iz yoktur. Kanadalılar daha çok avcılığa yör^nelirken, Merkez Kaliforniyalılar toplayıcılıkta uz-n">a^<riniaŞmıŞ|ardır- Her turlu meyve, kök, tohum, fıstık ve benzerlerinin yanısıra özellikle meşe palamudu
inSî^^anların ana geçim kaynağıydı. Havanda dövüldük) ^/cten sonra, sıcak su dökülerek defalarca süzüle-fek\ acılığı giderilirdi ve sonra çorbalara ya da ekmek par) ^Yrıuruna katılırdı. Ekonomi anlayışları önemli bir ^Ş^^^maya, kış için önlem almaya, kadar ilerlemişti; püv x/ük miktarlarda meşepalamudu sepet benzeri ör-^ü çuvallarda toplanır, ayrıca balık, meyve ve to-
pur] ^-mlar kurutulup saklanırdı.

1] f öNe kadar çok, farklı kabilelerin buraya gelmiş ol-I^U^ ^;u, ev yapılarının çeşitliliğinden de anlaşılır. Bu /apjar^)ilar hiç bir şekilde iklim veya çevre şartlarına go-le "i iî-n?a edilmemiştir. Kuzey Kaliforniya'nın tahta ev^ jeri itrii kuzeybatı kıyılarından ithal edilmiştir. Merkep pÖlo|i-, . gede ağaç yapraklarından yapılan konik e /artı ^-ıında, zeminde sadece damı görünen, top jÇirniir--ne oyularak yapılmış ve kerpiçle kaPlaT\m^daki /aı-i, ^'lak yeraltı evleri yer alır. Böyle bir eve da

1.42

u\ „

A

girilerek, üzerine çentiktik açılrnı-ş bir kabir de La inilir- Dini amaçlı dantans ve teri] &me ev_ lasla aşa9al konutların daha büyük fok ve özenil..e yapı|_ |erİ ^•'^nleridir. Kaliforniya kültürjiürüne ark^gay^ bjr mıŞ blÇ1veren işte bu yeraltı evleridlridir. Bazer-, yan ta_
gÖrÜnter alan tünel benzeri giriş E:] Eskimola*-iun stilini rafta y
çaâMerkez bölgede bu evler bir köy ıöy yerleşin^, xi olarak
lanır; yaklaşık bir düzine ev bir ıioir başkanım—ı yöne- V
Çatında sürekli bir yerleşimi oluşjjuşturur. Sc^> ssyal ya. Ü, doğal aile biriminin üzerine pek * çıkmaz. ^e bjr. ,v
P0k ailenin birleşmesinden oluşanın bandla r • ne de J
klanlar vardır ve "başkan" köy halHlalkının şefi olmak- V
tan çok danışmanı gibidir. Kızıldllılderililerin yaşamı köylerinin yakın çevresinde geçer, •„ doğunun^ sürek_ ii göç eden kabilelerinin aksine burayrada yakım, ıdaki iki üç komşu yerleşimden uzağa gidilnlilmez. Büt üün dünyaları, güvenli kulübelerinin çevresiissinde, birkoaç saat yürüyüşle ulaşılan bölgeye kadardırdır, bu smı a-ıc m ötesi ise onlar için karanlığı ifade eder <2). }2). Bu küçCjHk orunlar genellikle barış içinde yanyanasna yaşarlar:"; zaten dar alan daha güçlü hareketleri ve a» savaşçı tkjUtumlan engeller. Genel olarak baktığımızdabda, örgü s «sanatının birkaç üstün örneği ve toplayıcılıktaitfaki uznıe» rmlıkları-na rağmen, karşımızda çok eski, j, özgün t>iıir Ptniw grup vardır.
K
Bu özellikleri dini ifade biçimlerlerinde de Mkendini gösterir <3>. Törenler fazla gelişmemiştir, bunö , k n *a Kılarda veya konuşmalarda ifadece edilen, r^uhu vu
^ol'matvtT^T Ön Plandadlr'«r- Mit^iiinbas-ran nihın i ada avcılarının anımnlayışınn bcbir tek-
^ korulT' 9KÜq'Ü bİr bİÇİmde °S Öne Ç'kan ^ma-
se^ rne KIUh 3rayiŞ1' yeraltl 6 evle™^ * ekler-
Kez Kaliforniyalıların yarı-kulkutupsal düÜşunce

143

memiş soyların çekirdeği, merkez Kaliforniyalılar yer alır. Sacramento ve San Joaquin ırmaklarının her iki kıyısında yaşayan bu kabileler arasında en önemlileri olarak Kato,Yuki,Vintun,Maydu,Pomo,Wappo, Patvin.Mivok sayılabilir. Bu çekirdek kabileler, kültür tarihi araştırmalarına çok değerli bilgiler sunarlar. Sosyal ve ekonomik olarak her yönden tecrit edilmiş olmalarının yanısıra, konuşulan dil olarak da, Pomo ve Yukilere kadar, tamamen kendilerine özgü, Kaliforniya dışında hiçbir yerde bağlantısı,izi olmayan bir öbek oluştururlar: Penuti dilleri.

Kanadalı Kızılderililer gibi merkez Kaliforniya Yerlileri de toplayıcı ve avcıdırlar; sistematik tarım ile ilgili hiçbir iz yoktur. Kanadalılar daha çok avcılığa yönelirken, Merkez Kaliforniyalılar toplayıcılıkta uzmanlaşmışlardır. Her türlü meyve, kök, tohum, fıstık ve benzerlerinin yanısıra özellikle meşe palamudu insanların ana geçim kaynağıydı. Havanda dövüldükten sonra, sıcak su dökülerek defalarca süzülerek acılığı giderilirdi ve sonra çorbalara ya da ekmek hamuruna katılırdı. Ekonomi anlayışları önemli bir aşamaya, kış için önlem almaya, kadar ilerlemişti; büyük miktarlarda meşepalamudu sepet benzen örgü çuvallarda toplanır, ayrıca balık, meyve ve tohumlar kurutulup saklanırdı.

Ne kadar çok, farklı kabilelerin buraya gelmiş olduğu, ev yapılarının çeşitliliğinden de anlaşılır. Bu yapılar hiç bir şekilde iklim veya çevre şartlarına göre inşa edilmemiştir. Kuzey Kaliforniya'nın tahta evleri kuzeybatı kıyılarından ithal edilmiştir. Merkez bölgede ağaç yapraklarından yapılan konik evlerin yanında, zeminde sadece damı görünen, toprağın içine oyularak yapılmış ve kerpiçle kaplanmış yuvarlak yeraltı evleri yer alır. Böyle bir eve damdaki

142

bir delikten girilerek, üzerine çentik açılmış bir kalasla aşağıya inilir. Dini amaçlı dans ve terleme evleri normal konutların daha büyük ve özenle yapılmış biçimleridir. Kaliforniya kültürüne arkayik bir görüntü veren işte bu yeraltı evleridir. Bazen yan tarafta yer alan tünel benzeri giriş Eskimoların stilini çağrıştırır.
Merkez bölgede bu evler bir köy yerleşimi olarak gruplanır; yaklaşık bir düzine ev bir başkanın yönetimi altında sürekli bir yerleşimi oluşturur. Sosyal yapı doğal aile biriminin üzerine pek çıkmaz. Me birçok ailenin birleşmesinden oluşan bandlar ne de klanlar vardır ve "başkan" köy halkının şefi olmaktan çok danışmanı gibidir. Kızılderililerin yaşamı köylerinin yakın çevresinde geçer, doğunun sürekli göç eden kabilelerinin aksine burada yakındaki iki üç komşu yerleşimden uzağa gidilmez. Bütün dünyaları, güvenli kulübelerinin çevresinde, birkaç saat yürüyüşle ulaşılan bölgeye kadardır, bu sınırın ötesi ise onlar için karanlığı ifade eder(2). Bu küçük gruplar genellikle barış içinde yanyana yaşarlar; zaten dar alan daha güçlü hareketleri ve savaşçı tutumları engeller. Genel olarak baktığımızda, örgü sanatının birkaç üstün örneği ve toplayıcılıktaki uzmanlıklarına rağmen, karşımızda çok eski, özgün bir etnik grup vardır.
Bu özellikleri dini ifade biçimlerinde de kendini gösterir(3). Törenler fazla gelişmemiştir, buna karşın şarkılarda veya konuşmalarda ifade edilen, ruhu yüceltici kutsal metinler ön plandadır. Mitolojinin baskın olmasıyla Kanada avcılarının anlayışının bir tekrarı gibidir. Buna, güçlü bir biçimde öne çıkan Şamanizm, koruyucu ruh arayışı, yeraltı evlerini de eklersek merkez Kaliforniyalıların yarı-kutupsal düşünce
143
ve yaşam tarzının güneydeki temsilcileri oldukları izlenimi daha da güçlenir.
Sadece bir özellik bu kabileleri kuzeydeki akrabalarından ayırır: mitolojilerindeki temalar bütünü. Kanadalılarda hiç görülmeyen bir unsur burada zengin bir içerikle sunulur, tam anlamıyla yaradılış efsaneleri ve bir yaratıcı anlayışı. Bu dini özellikleri merkez Kaliforniyalıları Kuzey Amerika'nın diğer yerlilerinden ayırır.çünkü bir yaratıcı çevresinde dönen yaradılış efsaneleri başka hiçbir halkta görülmez.
Kutsal metinlerin bu olağandışı durumundan dolayı araştırmacılar, çoğunlukla diğer ibadetleri, duaları ve bayramları gözardı etmişlerdi; dikkatlerini özellikle bu benzersiz metinlere yöneltmişlerdi. Ancak kızılderililerin günlük yaşamları etnografların görüş alanına girdiği zaman, bilimsel terminolojinin engellerine rağmen, bu insanların ruhlarında, nasıl hayret uyandırıcı bir derinlik olduğu ortaya çıktı. Kaliforniyalıların psikolojisi ile ilgili en ayrıntılı çalışma Jaime de Angulo tarafından yapılmıştır(4). Araştırmalarına model olan Açomaviler (Atsugeviler) Pit ırmağında, Sacramento nehri kaynağının bulunduğu bölgede yaşarlar. Kuzeybatı sahillerinden belli bir ölçüde etkilendilerse de tinsel açıdan merkez Kaliforniya kabilelerinden sayılırlar. Aşağıdaki açıklama, onların inançlarını dile getiren en güzel örneklerden birisidir.
Bir Açomavi yerlisi arkadaşı birgün De Angu-lo'nun ziyaretine gelir. Berkeley'e geldikten kısa bir süre sonra ona şu konuşmayı yapar:
"Herşey canlıdır. Ağaçlar yaşar, taşlar, dağlar ue su da. Herşeyin içinde hayat vardır. Sizler ta-
144
şı ölü zannediyorsunuz, ama o yaşar. Seni ziyarete geldiğim gün çevrede olan herşeyle konuştum. İlk gece yatmaya gitmeden önce evin arkasındaki ağaçla konuştum. Balkona çıktım ve tütünümün dumanını ona üfledim. Onunla konuştum, dedim ki; ' Ağaç, bana zarar verme, kötü niyetli değilim ve buraya kimseye bir zarar vermek için gelmedim. Ağaç, benim dostum ol.'
Senin evinle de konuştum. Evinin de bir canı var, o da herhangi birisi. Sen onu bir amaçla yaptın ve senin evin bir birey. Burada yabancı olduğumu biliyordu. Ona da tütünümün dumanını üfledim ve dedim ki: ' ev, sen benim dostumun evisin, bana kötülük yapamazsın. Arkadaşımı ziyaret ettiğim sürece lütfen hastalanmama veya ölmeme izin verme. Başıma bir uğursuzluk gelmeden kendi yurduma dönmek istiyorum. Kimseye bir kötülük yapmak için gelmedim, aksine bütün dünya mutlu olsun isterim. Ev, beni korumanı rica ederim.' İşte böyle söyledim. Evin çevresinde dolaştım ve dumanımı her yere üfledim. Dumanım herşeyle iyi dost olmamı sağlar.
Mutlaka göremediğim daha birçok şey, gece beni gözetlemiştir... Mutlaka bizim gibi onlar da, taşlar,ağaçlar ve dağlar da kendi aralarında konuşuyorlardır. Eğer dikkatli dinlersen gece dışar-da onların konuşmalarını duyabilirsin. Geldiğim ilk gün bütün buradaki canlıların hepsinin bana baktığından hiç şüphem yok.Belki de demişlerdir ki; 'Nasıl bir adam bu? Şimdiye kadar hiç

görmediğimiz bir yabancı, ama hiç olmazsa nazik birisi. Bize dumanını üfledi ve selamladı. Mutlaka dürüst, temiz bir adamdır. Başına bir kötülük gelmemesi için onu korumalıyız.'
İşte herkes böyle yapmalı. Sana bunları öğre-
145
nesin diye anlattım, çünkü henüz çok gençsin. Bense gittikçe yaşlanıyorum. Ama önümde daha uzun bir hayat var, çünkü ülkemde çok arkadaşım var. Ben onlarla ilgileniyorum, onları koruyorum onlar da beni."
Bu kızılderili yaşamla ne kadar yoğun ve ayrılmaz bir bütünlük içinde! CJygar insanların en iyi şartlarda, sadece işe yarar deyip geçiştirdiği objeler onun ruhunu nasıl titretiyor. Ve yaşamın akışındaki bu farklı yön, Açomavilerin mitolojisini ve bu mitlerin kabile yaşamındaki rolünü derinden etkiler. Kızılderililer böyle hikayelere inanılmaz bir biçimde düşkündürler ve vakitlerinin çoğunu onları tekrar ve tekrar anlatarak geçirirler. Eğer birisinin bildiği bir hikaye varsa- metinler herkese aittir ve resmi veya tutucu kalıplara bağlı değillerdir- genç yaşlı herkes işini bırakır, büyük bir dikkat ve ciddiyetle bu tilasinii, "eski zamanların anlatısf'nı dinler (5).
Mitolojik yaradılışta merkez Kaliforniyalıların kozmogonisinin hemen hemen tüm önemli özellikleri yeralır.
"Başlangıçta her yer suydu. Ufka kadar gökyüzü açık ue pırıl pırıldı. Sonra bir bulut oluştu, yumak oldu ve koyoteye dönüştü. Arkasından heryeri sis bastı, yumak oldu ve gümüş tilkiye dönüştü. Her ikisi de canlıydı. Sonra ikisi de düşündü, bir kano düşündüler ve o anda kanoları oldu. 'Burada kalalım, burası bizim evimiz olsun' dediler. Sonra dolaşmaya başladılar, uzun yıllar boyunca oradan oraya dolaştılar. Kano eskidi ve her tarafını yosun bağladı, ikisi de artık dolaşmaktan, suyun üzerinde yaşamaktan usandılar.
146
Yat, uyu" dedi gümüş tilki koy öteye. Koyote denileni yaptı. O uyurken gümüş tilki onun tüylerini taradı, tarağa takılan tüyleri biriktirdi. Yeterince tüy toplanınca avucunun içinde yuvarladı ve yamyassı oluncaya kadar üzerine vurdu. Sonra dümdüz olmuş bu tüy yığınını suyun üzerine koydu, her yeri kaplayıncaya kadar boydan boya uzattı, yaydı. Sonra düşündü: burada bir ağaç olmalı, o anda oluverdi. Böylece çalıları ve kayaları da yarattı. Ayrıca rüzgarda dalgalanmaması için bu tüy kabuğun üzerine taşlar yer-! leştirdi. Böylece dünyayı olması gerektiği gibi yarattı. Sonra kanoyu yavaşça kıyıya doğru getirdi, işte yeryüzü karşısındaydı.
Gümüş tilki koyoteye seslendi; 'uyan, batıyoruz!' Koyote uyandı ve etrafına baktı. Tam başının üzerinde dallarından meyvalar sarkan bir ağaç gördü ve yeryüzünden cırcırböceklerinin seslerini duydu. O anda koyote meyveleri yemeye başladı, cırcırböceklerini de. Bir süre sonra 'herdeyiz bizPNereye geldikP'diye sordu. 'Bilmiyorum,' dedi gümüş tilki, ' biranda geliverdik, bak kıyıya vuruyoruz' Aslında neler olduğunu biliyordu, ama Dünyayı yarattığını söylemek istemedi. Koyotenin, bunu bilmesini istemedi. 'Şimdi ne yapacağız?' diye sordu gümüş tilki, 'burada yer sağlam, ben kıyıya çıkıyorum ve burada yaşayacağım.' Böylece ikisi de karaya çıktılar, bir terleme evi yaptılar ve bundan sonra burada yaşadılar."<6>
İnsanları ve hayvanları da odunlardan yaratan bu ilk varlıklar, kadim dönem sürecinde yeralan herşe-yi ortaya çıkarırlar, bu arada gümüş tilkinin yaratıcı olarak üstün konumu sürekli vurgulanır. Bitmez tükenmez konularla,sonsuz sayıda hikaye bu yaradılış
147
efsanesine bağlı olarak sürer gider. Gümüş tilkinin insanların iyiliği için planladığı herşey koyote tarafından baltalanır. İlk önce, sürekli yaz mevsimi hüküm sürecektir, ama koyote uzun bir kışta ısrar eder. Önceleri hiç ölüm yokken, çünkü ölenler tekrar canlanıyordu, koyote sonsuz ölümü getirir. "Ah, şu koyote! Dünyada ona benzeyen başka hiçkimse yoktur."
Sonunda gümüş tilkinin canına tak eder ve koyo-teyi öldürür. Sonra bütün yeryüzünü dolaşır ve koyo-tenin işediği her yeri kazır, ama tek bir yer gözünden kaçar ve koyote üç gün sonra yeniden hayata döner. Gümüş tilki güzel sözlerle onun öfkesini dindirebil-mek için epey uğraşmak zorunda kalır. Koyote artık ölümsüz olmuştur.
Aynı konu, binlerce kilometre uzakta, doğuda, ikizlerle ilgili İrokua efsanelerinde de karşımıza çıkmıştı. Kaliforniya'nın merkez kabilelerinde de, elbette kendilerine özgü, geleneksel biçimiyle, tekrar tekrar işlenmiştir. Bu iki ilk tanrıdan birisi gerçek bir Yüce Tanrı olarak önplana çıkar, diğeri ise ona yardım ederek veya çatışarak daha alt bir kademede kalır. İlk tanrılar tamamen yalnız sayılmazlar, çünkü Merkez Kaliforniyalılarda da çok sayıda küçük ruhlar vardır, ama bu iki tanrı her zaman en üstte yeralır. Onlar, "Yücetann" adını hakkıyla taşırlar.

Eğer kuzeyden güneye doğru ilerleyerek, mitolojileri hakkında bir fikir edinebildiğimiz halklar arasında dolaşırsak jçbölge-Yuki'lerinde yaratıcı olarak Taikomol, "Yalnız gelen"i görürüz. Heryeri kaplayan İlk Okyanusta bir kuştüyü olarak oradan oraya sav-rulur ve şarkı söyleyerek yavaş yavaş insan biçimini alır. Bedeninden çıkardığı sazlarla yeryüzünü bir sepet gibi örer. Başlangıçtan beri koyote hep yanında
148
yer alır, ancak onun nasıl yaratıldığı hakkında tek bir söz bile yoktur. İnsanların yaratılmasında koyote de yardımcı olur, ama ölüm de onun marifetidir <7).
Yukarı Sakramento vadisinin doğu sınırında yaşayan Vintunlar, Olelbis adında çok saygın ve her-şeyin üstünde tek bir Yaratıcı Tanrı'yı yüceltirlerdi. Onun yarattığı tüm iyilikler Şedit, koyote, tarafından bozulur. Burada da Şedit, çevirdiği entrikalarla dünyaya ölümü getirir(8).
Mayduların sistematik mitolojileri, -özellikle Sak-ramento'nun yukarısında,doğu kolları çevresinde yaşayan Kuzey Maydular- Wonomi, "r'-lüm olmayan" veya Kodoyanpe, "Yeryüzüne adn.i veren" ve Koyote ile başlar. Her ikisi de bir kanonun içinde, heryanı kaplayan ilk okyanusta dolaşırlar. Yeryüzüne Adını Veren'in bedeni güneş gibi parlaktır ve kimsenin görmemesi için yüzü kapalıdır. Şarkısıyla Kodoyanpe yeryüzünü yaratır, ama koyote hemen onu sertleştirir ve dağlarla doldurur, üzün süre yeryüzünün tam ortasında yaşarlar ve Yaratıcı herşeyi, mümkün olan en iyi ve rahat biçimde yapmaya çalışır, ama koyote tüm bunları bozar ve yok eder, hatta, üstünde insanları ölümden koruyan yaşamsuyu gölünün bulunduğu tepeyi bile ortadan kaldırır (9).
İlk tanrıların bir çift olarak ortaya çıkışı Clear gölü çevresindeki Doğu Pomoların anlayışında da devam eder. Marumda, insana benzeyen bir varlık ve Kuksu- Marumda'nın "kardeşim" dediği-, bulut evlerde yaşarlar ve birlikte dünyayı yaratırlar. Kıyıda yaşayan Batı Pomolarda ise yaratıcının yerini koyote alır. Düşünmek ve istemekle yeryüzünü, okyanusu, insanları ve yönlerin altı bekçisini, güney,doğu,kuzey, batı, yukarı, aşağı, biçimlendirir. Burada ikinci bir yandaştan sözedilmez (10). Patvinlerde ise
149
"Katit",doğan, ile koyote çatışır (n) ve Mivoklarla Kaliforniya sistemi bozulmaya başlar, çünkü onların Yüce tanrısı Koyote tüm işlevlerini Kartal ve Doğanla paylaşır (,2).
Görüldüğü gibi her yerde şarkı söyleyerek, düşünerek veya dileyerek Dünyayı yaratan gerçek yaratıcılar öne çıkıyor. Bu anlayış, Kuzey Amerika'nın başka yerlerinde hiç bilinmeyen bir düşünce tarzıdır.Aynı şekilde hemen hemen hepsinde bu Yüce tanrının karşısında yeralan bir muhalifi var, çok nadiren bu ikinci tanrı bir yardımcı, genellikle daha önemsiz bir yandaş kimliğine bürünür.
Böylece düalizmin vurgulanması yeniden karşımıza çıkıyor. Çoğunlukla İrokua tarzıyla hemen hemen tüm Doğu'da egemen olan, daha farklı yapısıyla Puebloda da kendini gösteren ikili yapı üçüncü bir biçimiyle Merkez Kaliforniyalılarda tekrar ortaya çıkıyor. Öyleyse, bu ikili dünya görüşü sadece tarım kültürlerine ait değildir, toplayıcı ve avcı düzeyinde de belirli bir biçim kazanır ve daha ilkel kültür düzeyinde, bir yaradılış ve bir yaratıcı anlayışı içinde yaşar. Bu özelliğin tarım halklarında kaybolması daha yüksek bir "gelişmeye" dayandırılır; ekonominin ikili sisteme göre düzeni(kadın=tarım,erkek=av), tören yılı ayrımı (Kış ve yaz yarıyılları) ve mitolojideki ikili yapı (İkizler, kış-yaz tanrıları) ilk tanrısal varlıkların kardeş bağına dayanan ikiliklerini sürekli ön plana itmiştir ve üstün, yüce yaratıcının tamamen arka planda kalmasına neden olmuştur.
Merkez Kaliforniyalıların düşünce yapıları, fakir ve kıt ekonomik şartlarıyla karşılaştırıldığında, bu iki kesimin kalitelerindeki zıtlık daha da göze çarpar. Kuzey Amerika'nın diğer hiçbir yerinde, Kaliforniyalıların, efsanelerde güçlü bir şekilde ortaya konan,
150
düşünsel fantazilerine eşdeğer birşey yoktur. Burada batının "ilkel" kabileleri, kuzeyde ve doğuda kendilerinden kat kat ilerlemiş kardeşlerinin çok üzerine çıkarlar. Yaşamın fakirliği asla ruhun fakirliği anlamına gelmez.
Bu gibi durumlar karşısında basmakalıp "gelişmişlik" kavramına veda etmemiz gerekir. İnsan ilk önce ağaç kütüklerine ve taşlara taptı, sonra kendi yaptığı putlara, daha sonra çok sayıda tanrıya ve en sonunda tek bir tanrıya' inancı Avrupalıların manevi dünyası için çok şey ifade eder, ama doğa halklarının dini anlayışlarında hiçbir anlam taşımaz. Gelişmişlik kavramı- 'güçler' veya 'bir içkin güç' sözleriyle sınırlı ölçüde modernize edilen-, kabile dinlerinin

anlayışına hiç uygun bir ölçü değildir. Kuzey Amerika arkayik anlayışının ve inançlarının tanımlanmasında bu kavramın yeri yoktur.
Merkez Kaliforniyalıların mitolojisi, bu Yüce tanrıların pratik dini yaşamda nasıl bir etkileri olduğu sorusunu akla getiriyor. Bu tanrılar sadece düşüncede ve anlatılarda mı yaşıyorlar, yoksa dini eylemleri, yani dua ve törenleri de yönlendiriyorlar mıydı? Burada Foster bizim sınırlı bilgilerimize, içbölge Yukile-ri arasında yaptığı araştırmalarla açıklık getirmiştir <13) . Hatırlanacağı gibi bu kabile Taikomol'a, "Yalnız gelen" veya diğer bir ismiyle "Dünyayı ören" veya "Başlangıçta dilimizi veren"e, tapınır. Taikomol bulutların içinde yaşar ve şiddetli fırtınalarla öfkesini insanların üzerine boşaltır. Sesi gökgürültüsünde çınlar, gözlerinde şimşekler çakar. Böyle kıyametler koptuğunda şaman şifacılar hemen dışarı fırlayıp yağmur altında ellerini gökyüzüne kaldırarak dua ederler: "Lütfen dindir bu öfkeyi, insanlarım korkuyorlar. Neden yapıyorsun ki bunu?" veya "Babamız,
151
lütfen dikkatli ol, burada biz yaşıyoruz. Elimizden gelenin en iyisini yapıyoruz, lütfen bize karşı daha lütufkar ol."
Ancak böyle, her zaman gerçekleşmeyen olaylar dışında da dua, sürekli olarak Yukilerle onların tanrıları arasındaki bağı kurar. Bu dualar yemeklerden önce, av partilerine çıkmadan, balıklar için dalyan kurmadan önce söylenir ,ve her zaman "iyi bir yürek" için dua edilmesi hiç unutulmaz. Yeni doğanların solukları Taikomol'un armağanıdır. Şaman adaylarının kabulünde, törene yardımcılık yapan şifacılar "Babamıza" dönerek dua ederler: "Bu gence iyi bir biçimde konuşma yeteneği ver (yani ruhlarla iletişim kurabilsin) ve böylece insanlarımıza yardım edebilsin. Lütfen, bu genci tüm tehlikelerden koruyacağına dair bana söz ver."
Foster, özellikle Taikomol'un uygarlaşmış bir ilişkinin sonucu olarak kabul edilmesine karşı çıkar: " Bu anlayış Yuki kültürünün o kadar derinlerine işlemiştir ki, çok eski bir mirastan başka bir şey olması imkansızdır" (,4). Taikomol Yuki törenlerinde de yaşar. Başta belirttiğimiz gibi, Kaliforniya törenleri İro-kua, Pueblo ve Pasifik balıkçılarının törenleriyle karşılaştırıldığında çok daha basit bir düzeyde kalır, ama bu gösterişsiz,sade ayinler, tamamen Kaliforniya'nın kendine özgü tarzını taşırlar; Yüce Tanrılar her zaman tüm toplumsal bayramlara damgalarını vururlar. Sadece onlar, dans eden, şarkı söyleyen, dua eden topluluğa bir kimlik kazandırırlar.
Kaliforniya, Kuzey Amerika'nın bütün tören tiplerini içinde barındırır. Geldiğimiz yola dönüp bir göz atarsak, ilk önce Merkez Algonkinlerin şifa evinde ve Pasifik balıkçılarının kış bayramında bireye dönük kültü görmüştük. Burada dini eylemlerin biçimi tama-
1
152
men kişiye, her bir adayın derecesine göre kabul törenine yönelikti. Kuzeybatı kıyısında da bu geniş yayılma temel yapısını gizlemiyor; bireye dönüklük burada da çok belirgin olarak kendini göstermektedir.
Bu bireysel kültlerin yanında, hatırlanacağı gibi Delawarelerin çok farklı bir biçim alan Büyükevi duruyor, aynı çağrışımı İrokua ve Puebloda da buluyoruz. Bu kült, genel, evrensel bir amaç taşıyor; yüreğinde birey değil, tüm dünyanın iyiliği yatıyor. Bireysel dindarlık gizli derneklere kabul törenlerinde biçimlenirken, yani tek bir kişinin bir görev, bir işlev içinde bulunduğu dernekte daha yüksek bir dereceye kabul edilmesi ile biçimlenirken, evrenselliğin çerçevesi bayram takvimiyle çizilir, yani dua ederek, dans ederek, şarkı söyleyerek mevsimlerin geçişlerine eşlik ederek yapılan bir dizi törenle belirlenir.
Merkez Kaliforniyalılarda, her iki dini biçim birlikte yeralır; öncelikle Kuksu törenleri, biri genel olarak tüm kabilenin kabul töreni ve diğeri özel erişkinliğe geçiş olarak iki aşamada yapılan bu törenler Kato, Yuki, Pomo, Mivok, Costano, Saunalar tarafından kutlanır; diğeri ise Patvin ve kuzey Mayduların, bol ürün almak (meşe palamudu) ve dünyanın iyiliğini amaçlayan Hesi töreni <I5>. Her iki kült tipi de çok yayılmıştır, buna rağmen Hesi'nin coğrafi düzeni, Sakramento vadisinde küçük bir çekirdek bölgeyi gösterir, ama Kuksu çok geniş, kıyıya kadar dayanan, kuzeye ve güneye uzanan iki koldan Hesi bölgesini çevreleyen bir alana yayılmıştır.
Bölük pörçük bazı bilgiler, Kuksunun çok çeşitli biçimlerde ve çok basit bir görünüşle, bir ölüm ve yeniden doğuş törenine dayandığını gösterir. Çocukların üzeri samanlarla örtülür veya temsili olarak bedenlerine bir mızrak sokulur veya dans evinin baca
153

deliğinden dışarı atılır. Öncelikle bu tören zikirler ve bireyin yeniden yaratıldığının aynası olarak, ezbere bilinen yaradılış efsanelerinin gösterilerle sergilenmesiyle, yeniden doğuşu vurgular.
Çoğunlukla çocukların kabul töreni iki farklı aşamada yapılır, birincisi herkesi kapsar, ama ikincisi sadece seçilmiş olanlarla ilgilidir, özellikle samanların çocuklarıyla. Bu arada yeri gelmişken Kaliforniya samanlığının da yarı-kutup kültürlerine çok benzediğini belirtelim. Burada da farklı şaman sınıfları vardır, örneğin emerek hastalıkları uzaklaştıran emme doktorları, ruhlarla konuşan şarkı doktorları, düşmanı kovalayan ayı doktorları gibi. Ayrıca burada da görülerle elde edilen ayrıcalıklar ve görevlerin miras yoluyla geçmesi, koruyucu ruhlar ve gökyüzüne yapılan yolculuklar da önemli roller oynarlar (,6). Ve birçok yerdeki şaman işlevlerinde olduğu gibi, Kuksu kabul törenleri de Yüce tanrıya dayanır. Törende,ya Yukilerin Taikomol'ü gibi başında muhte-şen bir tüy süsle (Büyükkafa) kendisini gösterir, ya da Pomoların Kuksu'su gibi, yardımcısı ve kardeşi "okul"u ziyaret eder.
Hesi töreni de kimliğini Yaratıcıdan alır. Dört rüzgar yönüne yapılan sağrılarla davet edilir ve kartal tüylerinden yapılmış heybetli bir pelerin taşıyan bir elçi bayramda onu temsil eder. Törenler belirli bir dernek tarafından gerçekleştirilse de, Hesi törenine herkes katılabilir. Bu tören, 1.Ekimde başlayıp 1. Mayısa kadar süren bir dizi törenden oluşan gerçek bir bayram takvimine de bağlıdır, hatta Hesi başlangıçta yer alır. Ondan, yağmuru yağdırması, toprağı beslemesi, meşe palamutlarını çoğaltması, salgın hastalıkları uzak tutması, sellere ve depremlere engel olması beklenir <l7>. Aynı nitelikler Delaware Bü-
154
yük Evi'nin de temelini oluşturur ve aralarındaki benzerlik bundan daha da büyük ve anlamlı olamaz.
Genel görünüşleriyle kabile kabul törenlerine çok zıt olan bu evrenin bütünlüğü üzerine kurulu bayramlar, çok eski bir dine aittirler. Bu dini tabaka, Al-gonkin soylarından Yurok ve Karokların bir "Dünyanın yenilenmesi bayramı" kutladıkları (,8) Kuzeybatı Kaliforniya'daki en yakın akrabalarından, kıtanın tam aksi yönünde, Delawarelerin Büyükevde tüm insanlık için dua edip, dans ettikleri kıyılara kadar uzanır.
Diğer taraftan Kuksu kültü ölüm ve yeniden doğuşla kuzeybatı kıyılarına ve Merkez Algonkinlerin şifa evine yakından benzer. Burada tüm kıtayı birleştiren bir nitelik vardır. Hangi dindarlık biçiminin daha eski olduğunu söylemek ise çok güçtür. Merkez Kaliforniya'da Hesi törenleri, sanki dernek kabul törenlerinin ayinleri tarafından, Sakramento vadisinde yer alan, şimdiki küçük bölgesine itilmiş gibi görünmektedir. Genel olarak bakıldığında bireyciliğe dönük törenler, yalnızlığı temel alan nitelikleriyle en kuzeydeki bölgelere aitler; buna karşın evrensele dönük olanlar, toplumsal bayramları ve dünyaya karşı gösterdikleri yakın ilgi ile güneye özgüler. Kızılderililere sorulduğunda eskinin evrenselliğe, evreni sevme anlayışına dayandığını söylerler: "Diğer tüm dinler sadece bu inancın birer koludur" (19>. Araştırmalar yürekten gelen bu sözleri kabul etse bile, Kaliforniya törenleri, insanlığın daha ilkel düzeylerinde bile, dünyanın içerdiği herşeye karşı duyulan derin sevginin, insan ruhunu ne kadar güçlü bir biçimde harekete geçirdiğini göstermektedir.
KAYNAKÇA <~

1 Genel giriş için bkz. Kroeber: Handbook of the Indians of Cali-fornia,s.898, ayrıca Krause: Die Kuttur der kalifornischen Indi-aner, Tafel 1: Karte der Völker und Sprachen.
2 Kroeber: Handbook,s.395.
3 Dini konuların genel tasviri için bkz. Kroeber: Indian Myths of South Central California,1907; The Retigion of the Indians ofCalifor-nıa,1907. Loeb: The Creator Concept among the Indians of tiorth Central Califbrnia,l926. Büyük kafa gibi önemli dini ayrıntıların fotoğrafları için bkz. Merriam: Studies of California Indians, 1955.
4 La Psychologie religieuse des Achumawi,1928. İlgili kayıt s. 150.
5 De Angulo,s.528.
6 De Angulo,s.583.
7 Kroeber: Indian Myths of South Central California, s. 183; Hand-book,s.l82; Yuki Myths,s.905.
8 Çok güzel Vintun mitleri Curtin'de yer alır: Creation Myths ofPri-mitiueAmerica,No.l,s.3-43:"01elebis". Du Bois and Demetroco-poulou: Witu Myths,s.287 ve 290.
9 Dixon: System and Sequence in Maidu Mythology, s.32; Maidu Myths,s.39; Maidu Texts,s.4. Loeb: The eastern Kuksu Cult, s.157,203.

10 Doğu Pomolar bkz. Loeb: The Creator Concept,s.489; Batı Po-molar bkz. Loeb: a.g.e. s.475.
11 Kroeber: Handbook, s.362.Adı geçen güney Vintunlar Patvinler-dir. The Patwin and their Neighbors, s.304.
12 Gifford: Miwok Myths,s.310, Merriam: The Dawn of the World, s.18.
13 A Summary of Yuki Culture,s.204,213.
14 a.g.e.,s.204.
15 Kuksu için bkz. Kroeber; Handbook,s.364,855: Loeb: The Wes-tern Kuksu Cult,l932; The Eastern Kuksu Cult,1933. Ritüellerin özellikle iki aşamalı niteliklerinin detaylı tasviri Wilhelm Schmidt: Nachtraege zu den Religionen der CJrvölker Amerikas, s. 17,41,46,52,65,78,v.s. Hesi için bkz. Barrett: The Wintu Hesi Ceremony, s. 438. Her iki kültün karşılaştırılması ile ilgili önemli notlar için bkz. Kroeber: Handbook,s.381.
16IBir Yuki samanının gökteki yolculuğu ile ilgili bilgiler bkz. Kroeber: Handbook,s.l97.
17 Kroeber: Handbook,383; Loeb: The Eastern Kuksu Cult,sA94, Barrett: The Wintun Hesi ceremony,s.468.
18 Kroeber and Gifford: World Reneıval, aCult System of Natiue northwest California,\949.
19 Öelaware Büyükevinde bir Kızılderilinin sözleri, Speck: The Dela-Auare Indian Big House Ceremony,s.21.

"Bu kutsal yeryüzünün her yeri kutsaldır halkıma. Parıldayan her bir çam iğneciği, her sevecen kıyı, karanlık ormanda yükselen tüm buğular, güneşin aydınlattığı açıklıklar, sonra vızıldayan böceklerin hepsi, tümü kutsaldır bunların bize...
Toprağın parçasıyız biz, toprak da bizim parçamız. Kızkardeştir bize o hoşkokulu çiçekler; erkek kardeşlerimizdir geyikler, atlar, koca akbabalar. Kayalık yarlar, kırlarda yetişen sulu yemiş, tayların bedenindeki sıcaklık, birde insan... Bir aile tümü...
Amerika kıtası yerlilerinin insanla yeryüzü arasında, ya da başka bir deyişle insanla toprak arasındaki ilişkinin ayrımına varmada uzun bir geçmişi vardır.
Şef Seattle'ın sözleri bu duyarlılığın en güzel bir biçimde dışavurulmasıdır. umarız ki bu sözler, toprakla, bitkilerle, hayvanlarla, güneş ve rüzgarla bağımızı yeniden kurmada, yeni bir duyarlılığın kapısını açmamızda yardımcı olur bize...

Azteklerin ve Mayaların Dinleri

Eski Amerikan Halklarının dinlerinin tanıtıldığı kültür izlencemizin ilk kitabında iki büyük uygarlığın Azteklerin ve onIa;ında öncüleri olan Mayaların dinsel inanışları ve bu dinsel inanışların temelinde yatan kendine özgü kültürler anlatılmaktadır.
Günümüzde coğrafi konumu nedeniyle "Orta Amerika" olarak adlandıralan bölgede Kolomb öncesi Amerikan kültürünü oluşturan eski Meksika ve Maya ülkelerinde gelişen dinler hakkındaki bilgilerimiz, yaklaşık 1920'li yıllarda başlayan arkeolojik kazılarla elde edilmiştir. Bu zamana kadar araştırmacıların elinde birkaç yapı ve anıt ile kızılderili resim yazıları ve İspanyollar tarafından yazılmış kaynaklar vardı. Kazılar başladıktan sonra bilim adamları bir anda, toprağın neredeyse ikibin yıl boyunca insan elinin yıkıcılığından titizlikle koruduğu, büyük bir kısmı hiç bilinmeyen ve çok yönlü bir uygarlık buldular karşılarında. Buluntular sadece günlük yaşam ve el sanatlarının değil aynı zamanda eski Amerika'nın ilk zamanlarında gelişen dini görüş ve geleneklerin de etkileyici tarzını ortaya koyuyordu.
Binlerce yıl dış dünyaya kapalı kalmış, eski kıta dinlerinin etkilerinden uzakta gelişmiş ve eski kıtanın "kurtarıcı dinleriyle" kültürleri Avrupalı Fetihçiler tarafından öldürülüp yok edildikten sonra tanışmış eski Amerikan halklarının dinsel inançlarının anlatıldığı bu betiği okuyucuların değerlendirmesine sunuyoruz.
Amerika'yı istila eden beyazların bir asır boyunca tüm köklerini kurutmaya çalıştığı Kızılderililerin Efsaneleri var bu kitapta. Ve burada anlatılan efsaneler Kuzey Amerika yerlilerinin yüreklerinden ve ruhlarından gelmektedir. Bazıları binlerce yıldır tekrar tekrar anlatılagelmekte, kimisi dinleyicilerin değişen gereksinimlerine uymak üzere bazı düzenlemelerden geçmekte ve kimileri de çağdaş insanın görüşü doğrultusunda yeniden yaratılmaktadır. Kaynaklarını yeryüzünden, insan yaşamının ayrılmaz parçaları olan bitkiler, otlar ve hayvanlardan alırlar. Eski dillerde saklıdırlar ve doğal hayatın ritmiyle uyumlu olarak günümüze ulaşırlar. Bu bağlamda teknolojik, insan elinden çıkma ortamların gelişiminden farklı

bir süreç izlerler. Görünen o ki, gözü sürekli saatte olan, sorunlarını çözmek için saniyeleri kullanan mikroçip toplumunun endüstrileşmiş insanının evrenin ortak doğası üzerinde düşünmeye ne pek vakti ne de niyeti vardır.

İşte bu efsaneler endüstrileşmiş insanın evrenin ortak doğası üzerine ola ki küçük de olsa bir bakış atmasını sağlar.

Kızılderili kültürleri üzerine yetkin iki araştırmacının hazırladığı bu kitapta Amerikanın belli başlı bütün kabilelerine ait efsaneler ve kitabın ek kısmında da bu kabileler haldunda bilgiler bulunmaktadır.